

IN 2035 IS EUROPA EEN FEDERALE STAAT

**DE OPKOMST EN NEERGANG VAN HET NAOORLOGSE EUROPESE
STATENSYSTEEM IN HET PERSPECTIEF VAN HET BOEK 'DE
ONVERMIJDELIJKHEID VAN EEN NIEUWE WERELDOORLOG'**

**LEO KLINKERS
PRESIDENT, FEDERAL ALLIANCE OF EUROPEAN FEDERALISTS
NOVEMBER 2020**

Ik draag dit essay op aan Lorenzo Sparviero, medeoprichter en lid van het bestuur van de Federal Alliance of European Federalists (FAEF). Hij stierf op 9 november 2020 in Milaan.

Lorenzo bedacht de slogan 'federating the federalists' om de vele Europese federale bewegingen te verenigen in een federatie van federale organisaties als steun voor de creatie van de Verenigde Staten van Europa.

Wij bewaren dankbare herinneringen aan zijn onvermoeibare inspanningen om de democratische, sociale, economische, en militaire kracht van een federaal Europa uit te dragen.

Wilt u financiële bijdrage geven aan Lorenzo's diepste wens 'Federating the Federalists', kijk dan hier <https://www.gofundme.com/f/lorenzo-sparviero-memorial-fund>

Inhoudsopgave

VOORWOORD	5
1. INLEIDING	7
2. DE METHODE PIEPERS	10
2.1 SYSTEEMLEER ALS DE BASIS VAN DE METHODE PIEPERS.....	10
2.2 OPEN SYSTEEM EN ENTROPIE	11
2.3 NEGATIEVE EN POSITIEVE FEEDBACK	12
2.4 DE VERBINDING TUSSEN TWEE SYSTEEMWERELDEN	16
2.5 ASPECTEN VAN OORLOGEN EN OORLOGSDYNAMIEK	17
2.6 DE KOMST VAN DE NATIESTATELIJKE ANARCHIE	18
2.7 DE OORLOGSDYNAMIEK VAN HET EUROPESE EN MONDIALE STATENSYSTEEM	21
3. DE PERIODE 1480-1945 NADER BESCHOUWD	23
3.1 DE VIER OORLOGSCYCLI	23
3.2 DE EERSTE FASEOVERGANG: 1480-1945	24
3.3 GROEI, TEMPO EN EINDE VAN DYNAMISCHE SYSTEMEN.....	25
3.4 GROEI VAN EUROPA NADER BEKEKEN	29
3.5 REGULERING EN EVENWICHT.....	30
4. PIEPERS' ANALYTISCH KADER TOEGEPAST OP HET EUROPESE STATENSYSTEEM NA 1945	31
4.1 DE KRITIEKE PERIODE NA DE TWEDE OORLOG VAN 1945 TOT 1950	31
4.1.1 <i>De bron van de naoorlogse kritieke periode zat al in de Tweede Wereldoorlog</i>	31
4.1.2 <i>Hertenstein 1946</i>	34
4.1.3 <i>Winston Churchill in Zürich 1946</i>	37
4.1.4 <i>Congres van Montreux 1947</i>	39
4.1.5 <i>Het Europees Congres 1948</i>	44
4.1.6 <i>De Schuman Declaration 1950</i>	46
4.1.7 <i>De periode 1945-1950 in tekening</i>	47
4.2 DE PERIODE VAN 1950 TOT 2001.....	48
4.2.1 <i>Versterking van de koersafwijking na 1950</i>	48
4.2.2 <i>Versnelde en versterkte koerswijkingen</i>	49
4.2.3 <i>De tekening van de fase 1950 tot 2001</i>	51
4.3 DE PERIODE VAN 2001 TOT 2009.....	52
4.3.1 <i>De Convention on the Future of the European Union</i>	53
4.3.2 <i>De tekening van de fase 2001 tot 2009</i>	55
4.4 DE PERIODE VAN 2009 TOT 2020.....	56
4.4.1 <i>Een lijst van systeemfouten</i>	56
4.4.2 <i>Het niet opgepikte signaal van Robert A. Levine</i>	58
4.4.3 <i>Weer een Europese Conferentie</i>	60
4.4.4 <i>De tekening van de fase 2009-2020</i>	65
4.4.5 <i>Feed-in ter aanvulling van negatieve en positieve feedback</i>	67
4.4.6 <i>Het meta-karakter van de corrigerende negatieve feedback</i>	68
5. IN 2035 IS EUROPA EEN FEDERALE STAAT: HOE ZO?	69
5.1. DE KRITIEKE FASE EN DE SYSTEEMCRISIS.....	69
5.2 HOE HERKEN JE DE KRITIEKE FASE?	70
5.2.1 <i>De opbouw van de kritieke fase tussen 1945 en 2020</i>	70
5.2.2 <i>De datering van de komende systeemoorlog/crisis</i>	74
5.3. DE OPTIES VOOR HET EUROPESE STATENSYSTEEM NA DE CRISIS	77
5.3.1 <i>De opkomst en neergang van een alleenheerser</i>	77
5.3.2 <i>Terug naar de soevereine Westfaalse natiestaat</i>	77

5.3.3 De EU wordt weer verdragsrechtelijk aangepast	77
5.3.4 Naar de Verenigde Staten van Europa op basis van een federale constitutie.....	78
5.4 SOORT ZOEKT SOORT	78
6. HOE KUNNEN WE ONS VOORBEREIDEN OP DE CREATIE VAN EEN FEDERAAL EUROPEES STATENSYSTEEM	
NA DE SYSTEEMCRISIS?	81
6.1 WAT IS FEDERALISME EN FEDERALE STAATSVORMING?.....	81
6.2 DE HOOFDPUNTEN VAN FEDERALISME	81
6.3 FEDERALE STAATSOPBOUW IN TEKENINGEN	83
6.4 HOE MAAK JE FEDERALE STAATSVORMING?	86
NAWOORD.....	88
PROFIEL LEO KLINKERS	89

VOORWOORD

De Europese Unie staat onder grote druk. Intern door crises¹, leidend tot toenemende en daardoor steeds minder beheersbare verdeeldheid. Extern door geopolitieke verschuivingen met economische gevolgen die zich buiten de invloedssfeer van de Europese Unie afspelen. Signalen van een dreigende neergang van het Europese statensysteem.

Als intergouvernementeel besturingssysteem, ontwikkeld op basis van verdragen, is de Unie kwetsbaar. Het zit vol systeemfouten die elk op zich - en alle tezamen - de weerbaarheid verzwakken en de Unie naar een implosie leiden.

Dat is niet een kwestie van toevalligheden. Wie met concepten uit een aantal wetenschappen de naoorlogse ontwikkeling van het Europese statensysteem bestudeert ziet de wetmatigheden die aan die te verwachten implosie ten grondslag liggen.

Daarover gaat dit essay. Aan de hand van een analytisch kader schets ik dominante systeemfouten die de neergang van de Unie gaan veroorzaken. Het analytisch kader ontleen ik aan het boek *De Onvermijdelijkheid van een nieuwe Wereldoorlog* van dr. Ingo Piepers². De kern daarvan - in de context van een beschrijving van de ontwikkeling van het Europese statensysteem vanaf 1480 - is het gegeven dat na vier systeemoorlogen tussen 1480 en 1945 zich steeds een nieuw Europees statensysteem ontwikkelde. Als de door Piepers geschetste onvermijdelijkheid van een vijfde systeemoorlog - of systeemcrisis - binnen enkele jaren werkelijkheid wordt, is het te verwachten effect dat het huidige intergouvernementele besturingssysteem van de Europese Unie plaats maakt voor een federale staat. In dit verband is het volgende citaat van Piepers relevant (p. 208):

“Een systeemoorlog is een fundamentele verandering en beperkt zich niet tot oorlogsactiviteit in beperkte zin; er is oorlogsactiviteit in combinatie met

¹ Om er een paar te noemen: de bancaire en economische crisis na 2008, de vluchtelingen- en migratiecrisis, de eurozone crisis, de covid-19 crisis, de Brexit crisis, de crisis van de tanende invloed van de EU in geopolitiek verband, de crisis van de spanningen aan de EU-oostgrens en de crisis van lidstaten die het Verdrag van Lissabon en nadere overeenkomsten naast zich neerleggen, toenemende druk om het Verdrag van Schengen te annuleren. Al met al een identiteitscrisis in de vorm van groeiende verdeeldheid in de EU.

² Ingo Piepers, *De onvermijdelijkheid van een nieuwe wereldoorlog*, Uitgeverij Prometheus Amsterdam 2020. Dit boek is een voortzetting van Piepers' proefschrift *Dynamiek en ontwikkeling van het internationale systeem: een complexiteitsperspectief* (2006), *Warning. Patterns in War Dynamics Reveal Disturbing Developments* (2016) en van zijn studie *On the Thermodynamics of War and Social Evolution* (2019).

alliantievorming en een politiek onderhandelingsproces, waarbij afspraken worden gemaakt tussen grootmachten over invloedssferen en de spelregels voor een nieuwe internationale orde. Een systeemoorlog gaat dus ook over waarden. Het is eigenlijk beter om over een systeemcrisis te spreken in plaats van een systeemoorlog.”

Dit essay is gewijd aan een analyse van ontwikkelingen binnen het Europese statensysteem vanaf 1945, die - net als bij de door Piepers beschreven vier systeemoorlogen tussen 1480 en 1945 - een systeemcrisis in Europa veroorzaken en tot een geheel nieuw Europees statensysteem leiden. Dat zal dan een federaal statensysteem zijn: de Verenigde Staten van Europa. Op grond van het adagium:

**Streven naar federale staatsvorming van Europa is niet een ideologie,
maar het verbinden van consequenties aan wetenschap.**

Voor de Engelstalige versie van dit essay kijk dan hier: <https://www.faef.eu/in-2035-europe-is-a-federal-state/>

Leo Klinkers
Den Haag, november 2020
leo@faef.eu

1. INLEIDING

Velen in het door oorlogen geteisterde Europa van de 19^e eeuw waren enthousiast over de eerste federale staat ter wereld, gevestigd in 1787-1789 door dertien koloniën van Engeland. Nu telt die federatie onder de naam Verenigde Staten van Amerika vijftig lidstaten. Sinds 1800 is tientallen malen vergeefs geprobeerd om ook van Europa een federale staat te maken.

Ondanks - of beter gezegd: juist door - het verlies van die dertien koloniën was men in Groot-Brittannië bijna anderhalve eeuw gemotiveerd om samen met landen op het Europese continent, en zelfs met het groeiende aantal gefederaliseerde staten in de Verenigde Staten van Amerika, één groot federaal verband te smeden³. Het motief was duidelijk. Engeland was toen een imperium. Beducht voor het succes van haar voormalige koloniën in Amerika vreesde het UK dat haar andere koloniën dat voorbeeld zouden volgen en zich zouden afscheiden. Door het imperium om te vormen tot een federaal staatsverband zouden ze die koloniën niet kwijtraken. Dat was de gedachte. De geschiedenis vertelt ons hoe die inzet is mislukt.

Het voert te ver om gedetailleerd te schetsen waarom al die pogingen faalden. Ook die van Aristide Briand en Gustav Stresemann, staatslieden van Frankrijk en Duistland tussen de twee wereldoorlogen - het Interbellum - om beide landen te federaliseren⁴. Althans zo noemden ze het. Wat zij nastreefden heet strikt genomen intergouvernementele samenwerking op basis van een verdrag. En dat heeft niets te maken met federale staatsvorming. Deze begripsmatige onwetendheid zij hen vergeven. Maar mede door die onwetendheid mislukten hun pogingen en daarmee ook de kans om door middel van federale staatsvorming - een uniek⁵ instrument om conflicten op te lossen - de Tweede Wereldoorlog te voorkomen. Niettemin heeft hun streven naar intergouvernementele samenwerking een rol gespeeld in het ontstaan van wat nu de Europese Unie heet. Ook die is slechts een vorm van intergouvernementele samenwerking en zal om die reden bezwijken onder de last van de vele systeemfouten die aan een dergelijke vorm van samenwerking kleven. Maar daarover later meer.

³ Zie Andrea Bosco, *The Round Table Movement and the Fall of the 'Second' British Empire*, Cambridge Scholars Publishing 2017.

⁴ Zie Wim de Wacht, *Wij Europeanen*, Uitgeverij Bas Lubberhuizen, 2015: <https://www.socialeurope.eu/when-we-were-true-europeans>.

⁵ Zie Leo Klinkers, *Sovereignty, Security and Solidarity*: <http://www.faef.eu/trailer/>. Lothian Foundation Press, 2019.

Terzijde: Intergouvernementele samenwerking betekent dat regeringen samen besluiten nemen over bepaalde onderwerpen. De basis daarvan is een verdrag. Een verdrag bindt de lidstaten. De werkelijkheid is dat lidstaten, die vinden dat hun nationale belang wordt geschaad, zich aan de werking van die binding onttrekken. Als er al sancties worden toegepast halen ze daar hun schouders over op. De weigering van enkele EU-lidstaten in het oosten van de EU om migranten toe te laten is een voorbeeld van een dergelijke non-compliance.

Het accent ligt op besturen, niet op het vertegenwoordigen van het volk. Verdragen die een vorm van intergouvernementele samenwerking instellen kennen doorgaans geen of slechts een schijnbare vorm van volksvertegenwoordiging aan wie bestuurders voor hun besluiten verantwoording afleggen.

De Europese Raad van de Europese Unie, een gezelschap van zevenentwintig regeringsleiders en staatshoofden, neemt de principiële beslissingen zonder dat het Europees Parlement integrale en volledige verantwoording daarvoor kan verlangen. Een constitutioneel verankerde trias politica, in standgehouden met een stelsel van checks and balances ontbreekt. Hetzelfde zien we bij de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties. De vijf permanente leden - China, Engeland, Frankrijk, Rusland en Amerika, in een gezelschap van vijftien wisselende leden - beslissen op basis van unanimiteit en kunnen dus - net zoals de Europese Raad - met een vetorecht besluitvorming blokkeren. De Algemene Vergadering van de VN is een schijnparlement.

Een intergouvernamenteel besturingssysteem tussen staten is een opeenstapeling van nationale belangen. Er is geen constitutionele en institutionele voorziening die voor gemeenschappelijke belangen zorgt. Daarom draagt intergouvernementele samenwerking de genetische kenmerken van natiestatelijke anarchie: besluiten die lidstaten niet aanstaan negeren ze, omdat er geen transnationaal bestuur is dat conflicten kan voorkomen en oplossen.

Het streven naar een federaal georganiseerd Europa bestaat nog steeds. Tientallen federale bewegingen - elk met hun eigen motieven en strevingen - houden de wens naar een federaal Europa levend. Dat heeft onder meer geleid tot de oprichting van de *Federal Alliance of European Federalists* (FAEF)⁶, een federatie van federale bewegingen onder het adagium *federating the federalists*. Deze FAEF legt zich toe op federalisering binnen Europa. Omdat federale staatsvorming een uniek instrument is om conflicten tussen volkeren en staten te voorkomen en op te lossen is er daarnaast ook de *Federalism for Peace Foundation* opgericht. Deze legt zich toe op federaliseringsprojecten buiten Europa⁷.

⁶ Ik dank de leden van het bestuur van de FAEF - Lorenzo Sparviero, Mauro Casarotto, Martina Scaccabarozzi, Javier Giner en Peter Hovens - voor hun inbreng in dit essay.

⁷ Het eerste product van deze NGO is het rapport *From Cold Case to Hot Case. Why and How the United Nations Can and Must Free the Moluccan People*, op 12 oktober 2020 voorgelegd aan de

Na de oprichting in Amerika van de eerste federale staat - overigens gebaseerd op het gedachtegoed van Europese filosofen - zijn wij nu ruim tweehonderd jaar verder. Tussen 1787-1789 en vandaag hebben zes en twintig andere landen, waaronder een aantal van de grootste Britse koloniën (India, Australië, Canada) een federaal staatsverband aangenomen. Die zevenentwintig federale staten huisvesten 40% van de wereldbevolking:

Argentina, Australia, Belgium, Bosnia and Herzegovina, Brazil, Canada, Comoros, Germany, Ethiopia, India, Iraq, Malaysia, Mexico, Micronesia, Nepal, Nigeria, Austria, Pakistan, Russia, Saint Kitts and Nevis, Sudan, Somalia, Venezuela, United Arab Emirates, United States, South Sudan, Switzerland.

De vraag is nu: Wanneer wordt Europa eindelijk een federale staat? De titel van dit essay is duidelijk: in 2035. De bewijsvoering ontleen ik aan het boek *De onvermijdelijkheid van een nieuwe wereldoorlog* van dr. Ingo Piepers.

Human Rights Council van de Verenigde Naties in Genève: http://www.federalismforpeace.org/wp-content/uploads/2020/04/RapMolEng12april20_def.pdf

2. DE METHODE PIEPERS

Dit Hoofdstuk is gewijd aan het wetenschappelijk kader waarmee Piepers aantoont dat ons een nieuwe systeemoorlog wacht, waarna er een geheel nieuwe orde van het Europese en mondiale statensysteem zal ontstaan. Terwijl ik het betoog van Piepers op hoofdlijnen beschrijf, meng ik daar mijn eigen kennis doorheen. Door de grote hoeveelheid analytische informatie die Piepers aanreikt zal ik regelmatig begrippen en samenhangen tussen begrippen herhalen. Op deze manier hoop ik dat zijn multidisciplinaire benadering van het begrip 'systeemoorlog' in relatie tot het begrip 'statensystemen' wortel schiet binnen de evenzeer multidisciplinaire bestuurskunde die ik bedrijf.

2.1 Systeemleer als de basis van de methode Piepers

Piepers' boek is een van de interessantste wetenschappelijke boeken die ik in de afgelopen vijftig jaar las. Piepers - eertijds commandant van de Nederlandse onderdeel van de Rapid Reaction Force van de Verenigde Naties om een einde te maken aan de oorlog in Bosnië (1992-1995) - onderzoekt en verklaart aan de hand van een aantal wetenschappen waarom en hoe oorlogen ontstaan. En welke effecten dat heeft op veranderde staatsvorming als er weer vrede is.

Systeemtheorie, de dynamiek van netwerken en patroonvorming in die dynamiek staan centraal in zijn benadering van oorlogsdynamiek en de daaruit voortkomende hervorming van statensystemen. Met name die stereotype hervorming van statensystemen na een wereldoorlog is mijn motief voor de titel van dit essay: *'In 2035 is Europa een federale staat'*.

Niet dat Piepers federalisering van Europa voorspelt. Hij spreekt niet over federale staatsvorming, Europees noch mondiaal. Maar wel stelt hij dat de eerstvolgende wereldoorlog, die hij overigens voorziet tussen 2020 en 2022, zal leiden tot een compleet nieuw Europees en mondiaal statensysteem. Daar neem ik met die titel dus een voorschot op. Deze, door Piepers voorspelde nieuwe wereldoorlog, zal er overigens anders uitzien dan de vorige. Ik kom daar later op terug.

Rond systeemleer c.a. groepeer ik Piepers begrippen uit wetenschappen als thermodynamica, ecologie, demografie, krijgswetenschap, politieke wetenschap en complexiteitswetenschap. Aan de hand van analyses en syntheses van politieke, sociale, demografische, anarchistische en autocratische ontwikkelingen in de context van systeemleer en andere natuurwetten laat hij zien welke principes en mechanismen van invloed zijn op oorlogsdynamiek en op de daaruit voortgekomen ontwikkeling van het Europese en mondiale statensysteem. Door de jaren heen vanaf 1480 tot nu.

2.2 Open systeem en entropie

De kern van systeemleer is het begrip 'open systeem', een element uit de thermodynamica⁸. Nagenoeg elke organisatie is een open systeem. Dat wil zeggen: uitzonderingen⁹ daargelaten staan organisaties in een open verbinding met de wereld eromheen en ondergaan ze de invloeden daarvan. Passen ze zich aan die invloeden aan, dus aan de effecten van de wisselwerking tussen de organisatie en de buitenwereld, dan verlengen ze hun bestaan. Sluiten ze zich voor die invloeden af, dan raken ze op den duur in een identiteitscrisis en gaan ze ten onder.

Om die ondergang te voorkomen moeten organisaties meer energie opslaan dan verbruiken. Dat geldt net zozeer voor de organisatie onder de naam 'mens' als voor organisaties onder de naam 'vereniging', 'onderneming' of 'staat'. Iemand die niet eet en drinkt, en dus meer energie verbruikt dan opslaat, zal na enkele weken sterven. Méér energie verbruiken dan opslaan heet 'entropie'. Dat staat voor wanorde, verval. Dus om te overleven (orde) - of om de neergang (wanorde) zolang mogelijk uit te stellen - moeten organisaties entropie¹⁰ tegengaan door steeds weer méér energie op te slaan dan te gebruiken. En dat kan alleen door open te staan voor die wisselwerking met de omgeving en zich daaraan aan te passen.

Piepers noemt de wisselwerking tussen een open systeem en zijn omgeving een 'dissipatieve structuur'. Die zorgt ervoor - mits bewust gehanteerd - dat een organisatie inderdaad meer energie opslaat dan gebruikt en de kracht ontwikkelt om steeds te vernieuwen. De natuurwet van entropie bepaalt dat orde alleen daar toeneemt waar meer wanorde bestaat. Of: De natuurwet van entropie bepaalt dat elk natuurlijk proces als bijproduct entropie produceert, en dat voor de tot stand bringing en instandhouding van orde en organisatie, voortdurend arbeid moet worden verricht, om wanorde en verval te voorkomen.

En met dat beginsel verklaart Piepers waarom en hoe er met enige regelmaat zulke omvangrijke oorlogen ontstaan dat ze een systeemoorlog kunnen worden genoemd, leidend tot een geheel nieuwe versie van statensystemen. Ze zijn wetmatige reacties op een zodanig toegenomen hoeveelheid wanorde dat alleen een grote crisis voor een nieuwe orde kan zorgen.

⁸ Zie David Easton, *The Political System* (1953) en *A Systems Analysis of Political Life* (1965).

⁹ Men kan Noord-Korea zien als een staat in de zin van een gesloten systeem. De wisselwerking met de omgeving van die staat is minimaal.

¹⁰ Ontleend aan de thermodynamica staat dit begrip centraal binnen systeemleer en cybernetica als een maat voor wanorde of verval van een systeem.

Dat gegeven pas ik dat toe op een nieuw en beter geordend Europees statensysteem. Dus na een omvangrijke crisis. Het huidige verdragsrechtelijke EU-statensysteem is niet in staat – zoals ik later zal aantonen – entropisch verval en wanorde te voorkomen en organiseert aldus haar eigen ondergang. Door zich niet aan te passen holt het systeem zichzelf uit en gaat het een implosie tegemoet. Door interne systeemfouten, die dwingen om problemen te bestrijden met nieuwe problemen, raakt de EU-energie op. De daaropvolgende systeemcrisis dwingt dan vanzelf tot een nieuwe orde, in dit geval de orde van een federale staat op basis van een federale constitutie in plaats van een intergouvernementeel besturingssysteem op basis van een verdrag. Dit proces zal ik straks beschrijven.

2.3 Negatieve en positieve feedback

Wat mij in Piepers' manier van denken aanspreekt is de consequente toepassing van twee begrippen uit systeemleer, annex cybernetica¹¹. Ik doel hier op de begrippen negatieve en positieve feedback. Toen ik in 1970 - verantwoordelijk voor het onderwijs en onderzoek in de bestuurskunde aan de juridische faculteit van de universiteit in Utrecht - deze begrippen leerde kennen, kreeg mijn juridische opleiding een waardevolle aanvulling. Wat betekenen ze?

Negatieve feedback is ontleend aan het Latijnse woord 'negare'. Dat is 'ontkennen', 'ongedaan maken'. Feedback is 'terugkoppeling' of 'tegenkopping'. Op een eenvoudige manier geformuleerd betekent het: een stelsel waarbinnen negatieve feedback bestaat kan een beweging – bijvoorbeeld een afwijking van een beleidskoers - ongedaan maken en op die manier een evenwicht bereiken. Maar als het ongedaan maken van de afwijking doorschiet moet met een volgende correctie weer een nieuw evenwicht worden gevonden. En zo voort. Het is een sturingsmechanisme dat door het ongedaan maken van afwijkingen orde of evenwicht wil herstellen na een vorm van wanorde.

Enkele voorbeelden. Als u in staat bent het puntje van uw wijsvinger op het puntje van uw neus te zetten, dan beschikt u door middel van de hersens, hersenschors, ogen, zenuwen en spieren over een correct functionerend feedbackmechanisme. In een niet-zichtbaar proces van voortdurende bijstellingen van de koers die uw vinger aflegt arriveert die vinger op uw neus. Als u lijdt aan Parkinson lukt het niet. U merkt wel dat u er steeds naast zit, maar de correctie van de afwijking wordt steeds overtrokken. Een ander voorbeeld. Stel u moet vijfhonderd meter fietsen over een rechte lijn. Dat lukt niet. Regelmatig zit u een beetje links of rechts van die

¹¹ Dit is verder uitgewerkt in de wetenschap van cybernetica. Zie Prof. dr. S.T. Bok, *Cybernetica. Hoe sturen wij ons leven, ons werk en onze machines?* Het Spectrum 1957. Zie ook Donella H. Meadows, *Thinking in Systems, Earthscan* 2009. En haar *Leverage Points. Places to intervene in a system*, The Sustainability Institute 1999. Zie ook op YouTube het *Donella Meadows Project* voor een aantal zeer verhelderende video's over systeemleer.

lijn. U maakt steeds een zigzagbeweging – oscilleren – die niets anders is dan een grote reeks negatieve feedbackbewegingen die u, in het streven naar steeds weer een punt van evenwicht (namelijk precies op die lijn rijden), uiteindelijk netjes naar het eindpunt brengen. De thermostaat van de verwarming of airconditioning is ook een negatief feedbackmechanisme: als de temperatuur hoger wordt dan afgesteld, slaat het apparaat af; als de temperatuur eronder zakt slaat het aan. Het navigatiesysteem in uw auto werkt ook op basis van negatieve feedback en brengt u waar u wilt zijn.

Het meest bijzondere voorbeeld van een negatief feedbackmechanisme is het begrip 'trial-and-error' uit de wetenschapsmethodologie. Ontworpen door Karl Popper in de dertiger jaren van de 20^e eeuw betreft het de zin: *trial motivation and error elimination*. Alle wetenschappelijke vooruitgang is op dit beginsel gebaseerd: iemand durft op basis van feiten en argumenten een standpunt in te nemen; dat standpunt blijft overeind totdat iemand anders een beter standpunt met betere cijfers en argumenten poneert, waardoor het eerste standpunt als error wordt weerlegd. De wetenschappelijke term van deze vorm van weerleggen is falsifiëren.

Binnen het staatsrecht zijn de checks and balances die de trias politica uiteenhouden ook een zeer bijzonder soort negatieve feedback. Steeds als een van de drie staatsmachten zich te ver op het terrein van een andere staatsmacht beweegt heeft die enkele bevoegdheden om de 'indringer' terug in het hok te jagen. Het mooiste voorbeeld daarvan zijn de checks and balances in de Amerikaanse federale constitutie.

In het Ventotene Manifest omschrijft Altiero Spinelli¹² – grondlegger van het naoorlogse denken in federale staatsvorming – het proces van weerlegging als instrument tot verbetering van kennis als volgt:

"The permanent value of the spirit of criticism has been asserted against authoritarian dogmatism. Everything that is affirmed must prove its worth or disappear. The greatest achievements of human society in every field are due to the scientific method that lies behind this unfettered approach."

Negatieve feedback is daarom het universele doelvindingsmechanisme. Iets mooiers bestaat er niet op de wereld. U zelf bent het product van negatieve feedback. Dat begon met een geslaagde bevruchting en dat eindigt met rusten in een graf dat werd gegraven door mensen wier interne negatieve feedbackmechanisme leidt tot een zodanige hantering van graafinstrumenten dat

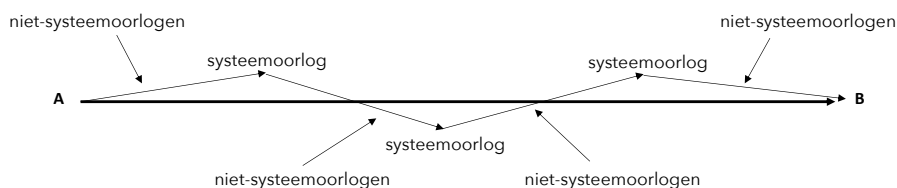
¹² In paragraaf 4.1.1 beschrijf ik uitgebreid de voorname rol van Spinelli in het naoorlogse denken over federale staatsvorming in Europa.

u er precies in past. Klinkt wat luguber, vooral als u eindigt als gevolg van een ontploffende kruisraket, om weer even terug te komen op oorlogsdynamiek. In de jaren dertig van de 20^e eeuw begon men oorlogsmateriaal te ontwerpen op basis van de systeemtheoretische doelvindingstechniek van negatieve feedback. De *homing torpedo* en de *cruise missiles* zijn waarschijnlijk de meest professionele - maar ook gruwelijkste - toepassingen daarvan. Hoewel een raket die astronauten netjes aflevert bij een ruimtestation wellicht nog professioneler de werking van negatieve feedback bewijst. Een foutje in het negatieve feedbackmechanisme van de raket betekent dat die astronauten in het voorbijgaan alleen maar even kunnen zwaaien naar dat ruimtestation.

Hieronder teken ik hoe negatieve feedback - binnen het analytisch kader van Piepers - werkt op een koers van A naar B. Ter toelichting: als alle grootmachten deelnemen aan een oorlog is er sprake van een systeemoorlog. Als niet alle grootmachten eraan deelnemen spreken we van een niet-systeemoorlog.

De analyse van Piepers - door mij getekend in de context van negatieve feedback - is als volgt:

1. In een overgangsfase van 1480 tot 1945 vonden vier systeemoorlogen plaats.
2. Na elke systeemoorlog veranderde het statensysteem.
3. Elk van die systeemoorlogen kwamen voort uit een oorlogscyclus van niet-systeemoorlogen.
4. Die niet-systeemoorlogen hadden tot doel om tussentijds de bestaande wanorde weer in balans, in evenwicht te brengen. Dat is de werking van het negatieve feedbackmechanisme in de fase van niet-systeemoorlogen: homeostasis creëren.
5. Totdat de wanorde zo groot werd dat een systeemoorlog, als een omvattende systeemcrisis, een nieuwe orde, een nieuw statensysteem moest scheppen. Dat is een vorm van meta negatieve feedback die een nieuwe orde creëert, met een homeostasis/evenwicht van een ander niveau.
6. De overgang na de laatste systeemoorlog, Wereldoorlog II, creëerde die nieuwe orde in de vorm van een nieuw Europees statensysteem, plus een mondiaal statensysteem in de vorm van de Verenigde Naties.
7. Piepers signaleert dat zich sinds 1945 weer een nieuwe oorlogscyclus ontwikkelt, nu dus een mondiale oorlogscyclus die rond 2020-2022 een nieuwe systeemoorlog ontketent.
8. In hoofdstuk 4 beschrijf ik hoe ik die lijn van denken voor deze nieuwe, nu mondiale, oorlogscyclus onderschrijf vanuit de defecten van het Europese en mondiale statensysteem sinds 1945.

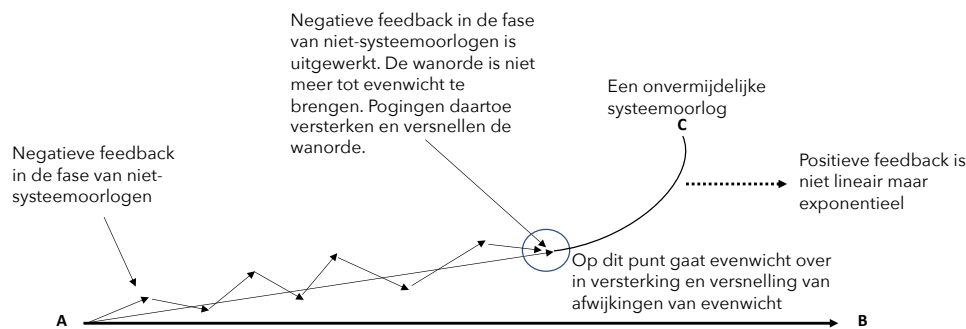
Positieve feedback is voorwaartse koppeling. Dat is niet het ongedaan maken van een beweging, maar een versnelling en versterking daarvan. Het is een neutraal begrip dat niets te maken heeft met 'positief' in de zin van in een gesprek aangenaam reageren op iemands bewering. Het is een versnelling en versterking van een beweging. Onder omstandigheden kan dat overigens behoorlijk negatief uitpakken. Namelijk in situaties waarin gestreefd wordt naar het bereiken van een doel, maar er zich onderweg naar dat doel een afwijking van de koers voordoet - veroorzaakt door een niet gekende onzekerheid - en op die afwijking niet wordt gereageerd met een negatieve feedbackreactie, maar met een positieve. Het gevolg is dan versnelling en versterking van de afwijking. Waarna die versnelling

en versterking exponentieel verder gaat als een reeks 2-4-8-16 en zo voort. Voorbeeld: terwijl ik dit schrijf in 2020 laat de tweede golf van de Covid-19 pandemie zien hoe in diverse landen binnen tien dagen het aantal besmettingen verdubbelt.

Positieve feedback als versterking van een koersafwijking is dus versterking van entropie in de zin van wanorde. Piepers kan daarom terecht stellen dat positieve feedback in de context die hij beschrijft perfect werkt conform het principe van de entropiewet: naarmate de wanorde toeneemt wordt de drang naar orde groter en volgt er na een systeemcrisis als meta-negatieve feedback manoeuvre een nieuwe internationale orde van staten. Voor de goede orde: de toevoeging 'meta' is voor mijn rekening. Omdat Piepers een zwaar accent legt op het feit dat een systeemoorlog een geheel nieuwe orde creëert - en daarmee een voorlopig nieuw evenwicht - zie ik dat als negatieve feedback van een hogere orde, en gebruik daarom het woord 'meta'. Hieronder teken ik hoe positieve feedback - binnen het analytisch kader van Piepers - werkt op een koers van A naar B.

De analyse van Piepers - door mij getekend in de context van positieve feedback - is als volgt:

1. Een oorlogscyclus van vele tientallen jaren bestaat uit een aantal niet-systeemoorlogen die tot doel hebben de uit balans geraakte status quo weer in evenwicht te brengen. Dus niet om een nieuwe orde te scheppen, maar om de bestaande orde te herstellen.
2. In die periode is er sprake van een relatieve stabiliteit.
3. Na enige tijd werkt dat niet meer. De wanorde groeit, pogingen tot eliminatie van wanorde creëren juist meer ellende waardoor het dan heersende statensysteem in een kritieke fase komt.
4. Dat leidt tot een situatie die men ook wel kan typeren als 'When the shit hits the fan'. De start van een omvattende systeemoorlog die een geheel nieuwe orde creëert.
5. Let wel: de versnelling en versterking is niet lineair maar exponentieel. Vergelijk het met een lawine: die begint klein maar ontwikkelt zich op weg naar beneden steeds sneller en breder.

Piepers beschrijft het mechanisme van positieve feedback aan de hand van talloze voorbeelden die te maken hebben met het ontstaan van oorlogen. Ik probeer straks op dezelfde manier een 'gat' te dichten tussen Piepers' verklaring van het ontstaan van oorlogen door de wisselwerking van negatieve en positieve feedback enerzijds en zijn vaststelling dat na een wereldoorlog een nieuw statensysteem ontstaat anderzijds. Ik ga proberen duidelijk te maken hoe systeemfouten en daaruit voortvloeiende crises¹³ binnen het Europese statensysteem na de Tweede

¹³ Van 2 t/m 5 november 2020 organiseerde het Clingendael Institute (de Nederlandse versie van het Engelse Chatham House) een teleconferentie met de titel: *State of the Union - Europe caught up in polycrisis?* De term 'polycrisis' is terecht. Het vraagteken had men kunnen weglaten.

Wereldoorlog niet alleen bijdragen aan de door Piepers voorspelde systeemcrisis, maar waarom ze tevens leiden naar de transitie van de democratisch dode intergouvernementele Europese Unie in een democratisch vitaal federaal Europa. De langverwachte wisseling van het Europese statensysteem.

In Hoofdstuk 4 voeg ik dan aan de begrippen negatieve en positieve feedback een derde toe: feed-in. Kort gezegd:

- o terwijl negatieve feedback slaat op herstel van evenwicht door het ongedaan maken van koersafwijkingen waardoor een doel kan worden bereikt (het doel heiligt de middelen);
- o en positieve feedback slaat op versterking en versnelling van koersafwijkingen waardoor men steeds verder van huis raakt (de middelen heiligen het doel);
- o betekent feed-in een bijstelling van het doel. En daarmee - dat wil zeggen waar positieve feedback (dus steeds grotere wanorde) een systeemoorlog veroorzaakt - de keus biedt voor de creatie van een nieuwe - hogere - orde.

Terwijl Piepers in zijn boek positieve feedback tekent als een spiraal van versnelling en versterking (wat normaal is voor dynamische systemen) geef ik dus de voorkeur aan een tekening die een doelstructuur van A naar B als basis heeft. Op die manier is het beeld van positieve feedback als een proces van exponentiele afwijking van een koers duidelijker. Omdat ik er in Hoofdstuk 4 het begrip feed-in aan ga toevoegen komt nog iets anders in beeld. Door Piepers' keus om positieve feedback als een spiraalbeweging te tekenen ligt de relatie met de hermeneutische spiraal voor de hand. Door mijn keus om het te tekenen in niveauverschuivingen komt het beeld van een kwantumsprong naar voren. Die niveauverschuivingen toon ik in Hoofdstuk 4.

De begrippen - negatieve feedback, positieve feedback en feed-in - heb ik een plaats gegeven in mijn visie op het ontwikkelen van beleidsprocessen vanuit de samenleving¹⁴. Daar ga ik verder aan voorbij, onder verwijzing naar het vóór de Nederlandse verkiezingen in maart 2021 verschijnen van een boek¹⁵ waarin Peter Hovens - mede aan de hand van concepten van Piepers - een fundamenteel nieuwe visie ontwerpt voor het institutionele Nederlandse politieke systeem dat qua democratische waarde net zo klinisch dood is als dat van de Europese Unie.

2.4 De verbinding tussen twee systeemwerelden

De kern van Piepers' werk is de onafwendbaarheid van een systeemcrisis als gevolg van reeksen positieve feedbackbewegingen: versterkende en versnellende

¹⁴ Zie *Beleid begint bij de samenleving. Een zoektocht naar de menselijke maat*, Lemma 2002 en *Vakvereisten voor politiek en beleid. Geboden en verboden in alfabetische volgorde*, KPPC 2002.

¹⁵ Peter Hovens, *SamenWereld, Hoe het geloof in de politiek en het vertrouwen in de overheid terugkeert*, Sterk Leren Academy, 2021.

afwijkingen die leiden tot steeds meer wanorde. De onvermijdelijkheid van de crisis wordt hoogstens af en toe uitgesteld door kleine negatieve feedback-correcties van die versnellende en versterkende afwijkingen waardoor er weer een periode van tijdelijk evenwicht ontstaat.

Hij onderscheidt - en verbindt - twee verschillende systeemwerelden. Enerzijds de systeemwereld van sociale en politieke processen en gebeurtenissen. Anderzijds de systeemwereld van natuurwetten met hun vaststaande principes en werking. Vervolgens toont hij hoe vanaf 1480 sociale en politieke processen en gebeurtenissen door vele ingenieuze terugkoppelingen met natuurwetten samen één omvattend systeem vormen. Overigens zonder honderd procent gedetermineerdheid. Er blijft ruimte voor meerdere oplossingen. Hoewel het natuurwettelijk karakter dicteert dat Europa ondanks fasen van onevenwicht steeds zal streven naar een evenwichtstoestand (homeostasis) is het een kwestie van keuze hoe dat evenwicht sociaal en politiek wordt ingericht. En daar gaat het in dit essay om: de (keus voor de) inrichting van een nieuw Europees statensysteem na de te verwachten nieuwe, dus vijfde, systeemoorlog sinds 1480.

De waarde van Piepers' inzichten schuilt in het feit dat hij durft een verbinding te maken tussen de onvoorspelbaarheid van sociale en politieke gebeurtenissen en de voorspelbaarheid van de werking van natuurwetten. Andere wetenschappen beperken zich tot beschrijvingen van die gebeurtenissen en trekken daar conclusies uit. Zij weten niet, of ontkennen dat natuurwetten ook een rol spelen in de manier waarop onrusten, conflicten, crises en oorlogen zich ontwikkelen en via herkenbare patronen tot paradigmawisselingen in staatsvorming leiden. Maar nogmaals, hoe dwingend de principes en mechanismen van natuurwetten ook zijn, er blijft altijd ruimte voor meerdere keuzen.

2.5 Aspecten van oorlogen en oorlogsdynamiek

De in te zetten middelen bepalen de aard van een oorlog: een conventionele, nucleaire, biologische en chemische oorlog. Daar komt tegenwoordig ook de cyberoorlog bij. Als de oorlogvoerende partijen min of meer dezelfde middelen gebruiken is het symmetrische oorlogsvoering. Als een partij geen regulier leger heeft maar zich bedient van guerrillatactieken dan is het asymmetrische oorlogsvoering. Piepers ziet de Golfoorlog van 1990-1991 vooralsnog als de laatste conventionele oorlog.

Daarnaast onderscheidt Piepers vijf verschillende typen oorlogen aan de hand van de vraag wie met wie oorlog voert: oorlogen tussen bevolkingsgroepen, tussen staten, tussen staten en bevolkingsgroepen en burgeroorlogen. Bij oorlogen tussen staten geldt nog het onderscheid: oorlogen tussen gewone staten en oorlogen waar grootmachten (bijvoorbeeld Amerika, China, Rusland) aan

meedoen. Als een of enkele grootmachten vechten is het een grootmachtoorlog. Als alle grootmachten meedoen is het een systeemoorlog. Piepers ziet de Tweede Wereldoorlog als (voorlopig) de laatste systeemoorlog.

Van bijzonder belang lijkt mij Piepers' visie dat men moet spreken van een niet-systeemoorlog als niet alle grootmachten eraan deelnemen. De functie van een systeemoorlog versus een niet-systeemoorlog verschilt namelijk fundamenteel. De functie van de niet-systeemoorlog is het (als negatief feedbackmechanisme) weer in balans brengen van een verstoring van het evenwicht tussen staten. Het doel is herstel van de machtsbalans. De functie van een systeemoorlog daarentegen is het vinden van een geheel nieuwe balans in het statensysteem. Het invoeren van een nieuwe internationale orde.

Zoals ik eerder opmerkte is een systeemoorlog, net als een niet-systeemoorlog, een vorm van negatieve feedback: de wanorde tussen staten heeft een zodanig niveau bereikt dat een niet-systeemoorlog geen tijdelijk evenwicht meer kan bieden. De wens tot herstel van een status quo is niet aan de orde. Daarvoor is de wanorde te groot. Daarom is een systeemoorlog in mijn ogen een meta-negatieve feedback. En dat meta-karakter brengt een andere, een nieuwe ordening van het statensysteem voort, een nieuw evenwicht op een 'hogere' niveau. Zoals ik eerder opmerkte: een proces dat lijkt op het begrip 'hermeneutische spiraal'¹⁶ uit de filosofie. En op 'kwantumsprong' in de natuurkunde¹⁷. Ik laat deze vergelijkingen verder rusten.

Oorlogsdynamiek slaat overigens niet op één enkele oorlog maar op een aantal oorlogen en de samenhang tussen oorlogen op langere termijn binnen een cyclus. Daarbij speelt het gedrag van het statensysteem een belangrijke rol. De studie van dat alles leidt tot het herkennen van bepaalde patronen in de oorlogen binnen het Europese statensysteem tussen 1480 en 1945.

2.6 De komst van de natiestatelijke anarchie

Dit is het moment om toe te lichten waarom Piepers voor het beschrijven van die patronen bij het jaar 1480 begint. Let wel, het 1480 van Europa. Omstreeks het einde van de 15^e eeuw begonnen zich in Europa staat-achtige structuren te ontwikkelen. Het dominante rijk, nog niet een staat, was toen het zogeheten Heilige Roomse Rijk (van de Duitse Natie). De woorden tussen haakjes horen erbij hoewel ze zelden worden gebruikt. Het woord 'Duitse' maakt duidelijk dat het een zeer groot rijk in Midden-Europa was, bestaande uit enkele honderden koninkrijkes, hertogdommen, graafschappen, prinsdommen, bisdommen,

¹⁶ Een zeer beknopte weergave van de betekenis van de 'hermeneutische spiraal' is het proces van steeds beter begrijpen door een confrontatie van voortgaande analyses en syntheses.

¹⁷ Een kwantumsprong is een sprong van een elektron van het ene energieniveau naar het andere.

aartsbisdommen en steden. Allemaal onder het gezag van een Keizer. En allemaal regelmatig ruzie met elkaar¹⁸. Let wel: het aantal van deze honderden staat-achtige territoiren van de 15^e en 16^e eeuw met ongeveer 80 miljoen inwoners is nu gekrompen tot zevenentwintig reguliere staten binnen de Europese Unie met bijna 450 miljoen burgers (het getal is zonder het Verenigd Koninkrijk).

Wat Piepers slechts beknopt aangeeft is het gegeven dat naast alle conflicten en kleine oorlogjes de zogeheten Dertigjarige oorlog van het Heilige Roomse Rijk met Frankrijk en Zweden en de Tachtigjarige vrijheidsoorlog tussen de Nederlanden en Spanje¹⁹ een omslagpunt vonden in 1648. Dat jaartal is cruciaal voor het begrijpen van het begrip 'natiestatelijke anarchie'. Een bekend, maar helaas ernstig onderschat begrip. Dat heeft tussen 1648 en 1945 vele miljoenen levens gekost.

Dat zit zo. De door Piepers beschreven toenemende rivaliteit tussen allerlei partijen vanaf 1480 - met steeds meer oorlogsmachinerie - leidde in 1648 tot de Vrede van Münster en die van Osnabrück. Tezamen vormden die twee vredes in hetzelfde jaar de basis voor de Vrede van Westfalen. Hoewel tussen 1480 en 1648 staat-achtige ontwikkelingen plaatsvonden, vond de formalisering van het begrip 'soevereine staat' plaats in het jaar 1648: de geboorte van de natiestaten. Staten kregen grenzen, inwoners waren niet langer onderhorigen van een adellijk persoon, maar burgers van een staat. Er ontstonden nationale identiteiten, staten hoefden niet te luisteren naar bevelen van andere, noch gedogen dat ze werden aangevallen en bezet.

Maar wat gebeurde er, en waarom is de wetenschappelijke bewijsvoering van Piepers zo belangrijk: die natiestaten gingen gewoon door met oorlog voeren. Waarom? Omdat er - zoals Piepers duidelijk maakt - nu eenmaal wetmatige patronen bestaan die tot oorlogen leiden. En die duurden voort tot die van 1939-1945. Toen pas - in 1945 - vond er een systeemovergang, een faseovergang, plaats in de zin van de geboorte van een nieuw Europees en mondiaal statensysteem; respectievelijke de Europese Unie en de Verenigde Naties.

¹⁸ Zie Rolf Falter, *België, een geschiedenis zonder land*, De Bezige Bij 2012. En: *De geboorte van Europa. Een geschiedenis zonder einde*, Polis 2017.

¹⁹ Tijdens die tachtig jaren proclameerden de Nederlanden in 1581 het Plackaat van Verlatinghe, een manifest ter motivering van afscheiding wegens wandaden van de Spaanse Koning. Dat Plackaat - van hetzelfde gewicht als de Magna Carta van 1215 in Engeland en de Declaration of Independence van 1776 in Amerika - heeft nog een rol gespeeld in die Declaration van 1776 en enkele jaren later bij de compositie van de eerste federale constitutie in 1787-1789. Reden voor President Barack Obama om bij zijn bezoek aan Nederland op 24 maart 2014 in het Rijksmuseum te Amsterdam een exemplaar van dat Plackaat te bewonderen.

Wat heeft men na 1945 geleerd van al die oorlogen vanaf 1480 tot 1945? Helemaal niets. Als men in 1945 (de geboorte van het mondiale statensysteem van de Verenigde Naties) en in 1951 (de geboorte van het nieuwe Europese statensysteem) had beseft dat het Verdrag van Westfalen nimmer krachtig genoeg is geweest om nieuwe conflicten en oorlogen te voorkomen, dan zou men er niet over hebben gepeinsd - en al zeker niet na het echec van de Volkenbond op basis van het Verdrag van Versailles 1919 - om na 1945 het mondiale en het Europese statensysteem opnieuw de basis van een verdrag²⁰ te geven. In plaats daarvan zou men - met kennis van federale zaken - een federale staat op basis van een federale constitutie hebben gecreëerd. Het resultaat is, zoals ik later zal proberen aan te tonen, dat deze fundamentele systeemfout in de afgelopen vijftien jaren zoveel entropie (wanorde, verval) heeft opgebouwd dat beide statensystemen - de Europese Unie en de Verenigde Naties - aan het einde van hun levenscyclus zijn gekomen en gaan omvallen.

Een van de oorzaken van het voortduren van oorlogen, dus ondanks de nieuwe - verdragsrechtelijke - internationale orde na 1648, heet de 'natiestatelijke anarchie'. Het Griekse woord 'anarchie' is samengesteld uit 'an' = 'niet'. En 'archein' = 'regeren', 'besturen', 'heersen'. In die zin betekent 'natiestatelijke anarchie' de afwezigheid van een transnationaal²¹ bestuur dat in staat is om conflicten tussen staten te voorkomen en/of op te lossen. Zij, die de essentie van federale staatsvorming kennen, weten dat alleen dat type staatsvorming (geen intergouvernementeel verdrag, maar een federale constitutie) de afwezigheid van transnationaal bestuur kan oplossen. Als gevolg waarvan federale staatsvorming dat unieke instrument is om vrede te vestigen. Overigens - anders dan de bewering van (populistische) nationalist en anderen die niet de moeite nemen om dit onderwerp goed te bestuderen - zonder verlies van soevereiniteit van de lidstaten. Ook dit bewaar ik voor straks.

Het door nationalist steeds beweerde verlies van soevereiniteit doet politici en burgers negatief reageren op voorstellen tot federalisering van Europa. Pas als je duidelijk maakt dat het Internationaal Olympisch Comité, waar ook de federale FIFA lid van is, de grootste private federatie ter wereld is gaat er een lichtje branden. Geen enkele sportclub aan de basis van de samenleving waar ook ter wereld, die via de federale nationale sportbonden is verenigd in continentale

²⁰ In werkelijkheid gaat het om een groot aantal verdragen, ingevoerd tussen 1951 en heden. Dat is op zichzelf al een systeem van wanorde. Ik kom daar in Hoofdstuk 4 op terug.

²¹ Ik heb een hekel aan het gebruik van het woord 'supranationaal' omdat dit een hiërarchische connotatie heeft. In een federale staatsvorm zorgt een federaal orgaan voor belangen van het geheel en zorgen lidstaten voor belangen die ze zelf kunnen behartigen. Er is geen sprake van hiërarchie omdat het federale orgaan, op verzoek van de lidstaten en bekleed met enkele bevoegdheden van die lidstaten, een zorg biedt die de lidstaten zelf niet kunnen realiseren.

federale sportbonden die samen het federale IOC vormen, zal dat lidmaatschap ervaren als verlies van lokale soevereiniteit. Integendeel, die gigantische federatie biedt individuele leden van hun club de kans om een gouden medaille te winnen. Zonder het IOC kunnen ze dat in hun eentje niet realiseren.

In zijn Ventotene Manifest duidt Spinelli de natiestatelijke anarchie als volgt:

“The absolute sovereignty of national States has led to the desire of each of them to dominate, since each feels threatened by the strength of the others, and considers that its ‘living space’ should include increasingly vast territories that give it the right to free movement and provide self-sustenance without needing to rely on others. This desire to dominate cannot be placated except by the hegemony of the strongest State over all the others. As a consequence of this, from being the guardian of citizens’ freedom, the State has been turned into a master of vassals bound into servitude.”

2.7 De oorlogsdynamiek van het Europese en mondiale statensysteem

Op basis van dit wetenschappelijk raamwerk maakt Piepers een gedetailleerde analyse van gebeurtenissen en omstandigheden die tussen 1480 en 1945 - via vier versnellende oorlogscycli - hebben geleid tot een statelijke evenwichtstoestand in Europa, en tegelijk de basis legden voor een mondiaal statensysteem, de Verenigde Naties. Een faseovergang van een systeem zonder structuur en samenhang vóór 1480 naar een statensysteem van Europa na 1945 met structuur en samenhang. Die faseovergang verliep dus in vier stappen, elk met een eigen oorlogscyclus die stap voor stap toewerkte naar een zodanige kritieke toestand dat een systeemoorlog onvermijdelijk werd. Waarna de volgende oorlogscyclus zich begon te vormen. De laatste van de vier produceerde de Tweede Wereldoorlog die op zijn beurt het Europese en mondiale statensysteem voortbracht, zich langzaam maar zeker ontwikkelend naar een zodanige entropische wanorde²² dat de volgende, de vijfde, systeemoorlog gaat uitbreken. Volgens Piepers tussen 2020 en 2022. Met dien verstande dat de wijze waarop die systeemoorlog zich openbaart niet voorspelbaar is, anders dan de verwachting dat het niet gepaard gaat met klassieke oorlogshandelingen.

Piepers schetst hoe elk van de vier oorlogscycli weliswaar steeds korter duurden maar wel op dezelfde manier in elkaar zaten: een betrekkelijk stabiele periode werd altijd gevolgd door een korte kritieke periode van het statensysteem waarna dat statensysteem een systeemoorlog begon. Elke oorlogscyclus kende perioden van relatieve stabiliteit met slechts weinig oorlogen. Hun rol als niet-

²² Hoewel entropie een begrip uit de natuurwetten is gebruik ik het in dit essay als een ontwikkeling die zich ook voordoet in spanningen tussen mensen en conflicten tussen staten.

systeemoorlogen was overigens om de status quo van het bestaande evenwicht te bewaren en een verstoring van dat evenwicht te voorkomen of te herstellen.

Systeemoorlogen zijn totaal anders. Hun functie is het creëren van een geheel nieuwe internationale orde en daarmee ook een nieuw statensysteem met een langere periode van betrekkelijke stabiliteit. Piepers onderstreept dat een systeemoorlog meer is dan zomaar een oorlog. Het duidt op een crisis van het systeem die via oorlogsactiviteiten, alliantievorming en onderhandelingen een statelijke hergroepering produceert.

Ik kom er in Hoofdstuk 3 op terug, maar begrijp nu alvast dat de vier oorlogscycli tussen 1480 en 1945 elk op zichzelf bestonden uit reeksen verstoringen van de bestaande orde, waarna die wanorde (entropie) steeds met niet-systeemoorlogen werd beslecht (het mechanisme van negatieve feedback binnen de dissipatieve structuur) om uiteindelijk zover uit een evenwicht te geraken dat alleen een systeemoorlog (in mijn woorden 'meta'-negatieve feedback) voor een nieuwe evenwichtstoestand kon zorgen.

De eerste dissipatieve structuur vanaf 1480 bereikte in 1945 door middel van de systeemoorlog WOII een faseovergang met de creatie van een nieuw Europees en een nieuw mondiaal statensysteem. Maar startte meteen ook een tweede dissipatieve structuur - met een nieuwe, dus vijfde oorlogscyclus - waarin het mondiale statensysteem voor het eerst een ingrijpende rol ging spelen. Denk aan de Koude Oorlog, de val van de Berlijnse Muur in 1989, de Balkanoorlog, conflicten in het Midden-Oosten en in Afrika, geopolitieke spanningen en handelsoorlogen, conflicten op terreinen als vluchtelingen, immigratie, klimaat, terroristische aanvallen en opstandige bevolkingsgroepen.

Dus ook na 1945 gingen de niet-systeemoorlogen/crises door en werd steeds voor een korte tijd weer ergens een evenwicht gecreëerd. Maar intussen hoopt statelijke entropie binnen het Europese en mondiale statensysteem zich op. Een nieuwe oorlogscyclus - qua configuratie gelijk aan de vier voorgaande - is zich aan het vormen. Na een periode van korte relatieve stabiliteit, 75 jaar, wacht ons een nieuwe systeemcrisis/oorlog, resulterend in een nieuw evenwicht, een nieuwe ordening.

3. DE PERIODE 1480-1945 NADER BESCHOUWD

Na deze eerste beschrijving van Piepers' wetenschappelijk kader ga ik nu de kenmerken van de periode 1480-1945 bespreken. Met het doel om in Hoofdstuk 4 die kenmerken zichtbaar te maken in de periode 1945-2020, gezien vanuit de systeemfouten van het Europese statensysteem, met af en toe verwijzingen naar vergelijkbare ontwikkelingen van het mondiale statensysteem. Het nieuwe Europese statensysteem begon in 1951 met het instellen van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal. Het mondiale begon in 1945 met de oprichting van de Verenigde Naties.

3.1 De vier oorlogscycli

Maar nu eerst een schets van de manier waarop Piepers voor de periode 1480-1945 vier systeemoorlogen, met elk een nieuwe versie van het statensysteem, beschrijft. In die periode van 465 jaren waren oorlogen, de vorming van het begrip staat en de komst van een Europees statensysteem nauw met elkaar verbonden. Als eerste systeemoorlog noemt hij de Dertigjarige oorlog van 1618-1648, waarbij hij overigens voorbijgaat aan de Tachtigjarige oorlog van 1568-1648 tussen de Nederlanden en Spanje. Zoals ik eerder meldde werden beide oorlogen via de Vrede van Münster en die van Osnabrück beëindigd, waarna in 1648 de Vrede van Westfalen zorgde voor de systeemovergang met de formalisering van soevereine natiestaten. De Franse revolutionaire en de Napoleontische oorlogen van 1792-1815 vormden de tweede systeemoorlog. Daarna volgde, mede op basis van de wetten en maatregelen die Napoleon had getroffen, een nieuwe orde van het Europese statensysteem. De Eerste Wereldoorlog van 1914 tot 1918 bracht als derde systeemoorlog de nieuwe orde van de Volkenbond voort. En de Tweede Wereldoorlog creëerde als vierde systeemoorlog - via het Atlantic Pact van President Roosevelt en Minister-President Churchill in 1941 - het mondiale statensysteem van de Verenigde Naties in 1945.

Tussen deze vier systeemoorlogen zitten vier oorlogscycli van niet-systeemoorlogen. Dat zijn dus oorlogen die tussentijds voor een nieuwe balans, een nieuw evenwicht zorgen, maar niet leiden tot een nieuwe orde. Die cycli werden steeds korter: 1480-1648, 1648-1815, 1815-1918, 1918-1945. Respectievelijk 168, 167, 103 en 27 jaren. Nu, gerekend vanaf 1945 tot heden, beleven we weer een langere cyclus van 75 jaren. Die hebben wij verworven door de relatieve stabiliteit van het Europese en mondiale statensysteem die met meer instrumenten dan alleen de inzet van niet-systeemoorlogen en gewapende VN-interventies - bijvoorbeeld steeds meer intergouvernementele bestuurssystemen op basis van verdragen, overeenkomsten en afspraken - conflicten wisten te dempen. Steeds weer even rust in de tent. Maar we gaan uiteindelijk de prijs van een nieuwe systeemoorlog betalen, omdat verdragen, overeenkomsten en

afspraken tussen staten ernstige systeemfouten bevatten die dergelijke systemen uithollen en doen imploderen²³. Hoofdstuk 4 is daaraan gewijd.

Het is van belang om vast te houden dat een systeemoorlog in wezen een systeemcrisis is. Er is dan namelijk veel meer aan de hand dan alleen een oorlog. Allerlei gebeurtenissen, maatschappelijke processen en ontwikkelingen, onrust, onlust en steeds meer middelen om die onrust en onlust te versterken tot geweld, razen dwars door bestaande statensystemen heen. Voor het huidige Europese statensysteem geldt dat

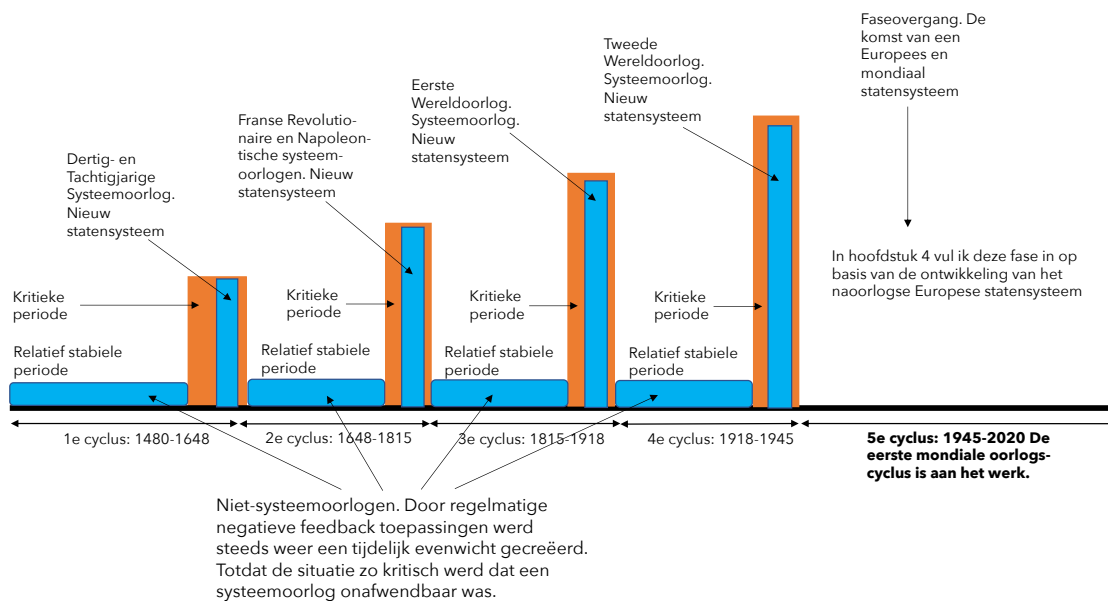
waarneembare pogingen tot autocratisering met haar sociale onderdrukking en verzwakking van instituties, nieuwe technologieën met hun potentiële misbruik, veranderende staatsrechtelijke kaders met ernstige defecten, vervaging van culturele identiteiten, populistisch nationalisme met zijn egocentrische en haatdragende kenmerken, terrorisme, spanningen tussen de wereld van de christenen en die van de islam, steeds meer boze mensen die zich van overheden afkeren, al dan niet door de negatieve effecten van het neoliberalisme,

de wisselwerking verstoren van negatieve feedback mechanismen die steeds weer voor enige rust, orde, evenwicht moeten zorgen. Allemaal indicaties van een kritieke toestand van het Europese én mondiale statensysteem en als nieuwe oorlogscyclus de aanzet tot een nieuwe systeemoorlog, waarbij alle grootmachten hun eigen spel zullen spelen in een zoektocht naar een nieuwe orde.

3.2 De eerste faseovergang: 1480-1945

Met een tekening schetst Piepers de faseovergang na vier oorlogscycli met elk vier systeemoorlogen. Hieronder ziet u een bewerking van die tekening, een iets andere vormgeving. Ik voeg er elementen aan toe waaronder een vijfde cyclus, die van 1945 tot heden. Dat is ná de faseovergang naar een mondiaal en Europees statensysteem de eerste mondiale oorlogscyclus. Omdat oorlogscycli zich herhalen - ze hebben dezelfde patronen - zal een nieuwe systeemoorlog of systeemcrisis een ander statensysteem opleveren. Ik zal in Hoofdstuk 4 aangeven dat dit een systeem van mondiale en Europese federale staatsvorming zal zijn.

²³ Zie mijn artikel *The perverse impact of operating with treaties. EU politicians don't know the difference between an undemocratic intergovernmental treaty and a democratic federal constitution. The lack of knowledge is amoral, the result is immoral*, in: Europe Today Magazine 16 juli 2020.

3.3 Groei, tempo en einde van dynamische systemen

Dit onderdeel is nogal ingewikkeld. Maar onmisbaar voor een goed begrip van wat later volgt in Hoofdstuk 4.

Statensystemen zijn levende, dynamische systemen. Zij bevatten netwerken met eigenschappen van universele wetmatigheden op gebieden als groei, innovatie, duurzaamheid en tempo van de levenscyclus. Inclusief het einde van levenscycli. Het werkt net zoals bij andere systemen, bijvoorbeeld bij mensen met hun netwerken van bloedvatenstelsels: een klonter bloed in een ader en weg is het leven van dat systeem. Of steden met vertakkende wegstelsels: structurele filevorming beïnvloedt de kwaliteit van het stedelijk leven. Ook politieke, sociaaleconomische en culturele activiteiten met vertakkende structuren, net als internet, groeien en leveren energie tot ze stoppen. Alleen met professioneel onderhoud en tijdige vernieuwing kan het einde van een levend systeem enige tijd worden uitgesteld. De ouderen onder ons begrijpen dat goed.

Het denken in termen van die universele wetmatigheden van groei, innovatie, duurzaamheid en tempo van de levenscyclus legt fundamentele principes bloot die het gedrag van systemen bepalen. Dat gedrag is het streven van netwerken tot optimalisatie van de netwerkstructuur, waardoor die netwerken kunnen doen waarvoor ze bestaan, namelijk een distributiefunctie van energie vervullen. Zoals takken en wortels door middel van het distribueren van energie het systeem 'boom' doen ontstaan. En laten bestaan totdat de energie op is. Dat voortbestaan en toch opraken van die energie wordt bepaald door evolutie. Het is een kwestie van selectie.

Bij statensystemen gelden dezelfde principes van distributie van energie zoals bijvoorbeeld kennis, macht, invloed, militaire capaciteit, economische groei, geopolitieke politieke verhoudingen, draagvlak van samenlevingen. De optimalisatie daarvan hangt af van de structuur van dat levende systeem. Dat wil zeggen, de hoeveelheid en duurzaamheid van de energie die de netwerken van het statensysteem leveren worden bepaald door de kwaliteit van dat systeem. Kwaliteit wordt dan mede bepaald door massa. Zoals Piepers zegt (p. 113): *“Een olifant is een veel doelmatiger mechanisme dan een muis, wat onder andere blijkt uit de veel lagere hartslag van een olifant in vergelijking tot die van een muis, en uit de veel langere levensduur van een olifant.”*

Optimalisatie van het systeem - mede bepaald aan de hand van de hoeveelheid massa - is dus onderhevig aan natuurwetten die de netwerkmechanismen aansturen. Die werken op verschillend schaalniveau: sublineair, lineair of supralineair. Afhankelijk van het niveau toont zo'n netwerk een bepaald gedrag en een bepaalde groei. Respectievelijk: minder dan exponentiële groei, exponentiële groei of super exponentiële groei. Netwerken op een sublineaire schaal vertonen eindige groei. Netwerken van supralineaire aard hebben oneindige groeimogelijkheden, vooropgesteld dat er voldoende energiebronnen beschikbaar zijn. Piepers (p. 116): *“De eindigheid van de groei van sublineaire netwerken is een gevolg van de toename van de doelmatigheid; op een gegeven moment is er namelijk geen energie meer beschikbaar voor groei en alleen nog maar voor instandhouding van het betreffende netwerk.”*

Deze inzichten zijn onverkort van toepassing op de ontwikkeling van het Europese en mondiale statensysteem als een groeiproces. Tussen 1480 en 1945 groeide de bevolking van de Europese Unie, inclusief het Verenigd Koninkrijk, van ruim 80 naar ruim 500 miljoen inwoners terwijl het aantal staat-achtige territorien voor 1648, en echte staten na 1648, geleidelijk afnam tot 27 in de Europese Unie. De afname van het aantal leidde tot groei van de omvang van de overblijvende staten. Die afname van het aantal en daarmee van de individuele groei van de omvang per staat is gebaseerd op energie en andere hulpbronnen. Die energie en hulpbronnen zijn deels nodig voor het instandhouden van die staten, deels voor groei. Elk levend systeem kent echter na het bereiken van een maximale omvang een eindige groei. En die wordt veroorzaakt door de sublineaire schaal van fysieke distributienetwerken. Bij zoogdieren betreft dat de vertakkende netwerken van bloedvaten die moeten zorgen voor het transport en de distributie van bloed en zuurstof naar de cellen in het organisme. Als zo'n netwerk groeit treedt er een schaalvoordeel op, maar dat veroorzaakt dat op den duur de beschikbare energie alleen nog wordt gebruikt voor het instandhouden van het systeem, inclusief reparaties van defecten, en niet langer voor groei. Opnieuw, de ouderen onder

ons begrijpen precies wat hier staat. Door de sublineaire schaal van fysieke distributienetwerken en de schaalvoordelen die dat oplevert is groei dus eindig.

Men kan dat gegeven projecteren op een van de moeilijkste thema's binnen de Europese Unie: kan die Unie meer lidstaten toelaten (= groei van het systeem) met dezelfde intergouvernementele netwerken die moeten zorgen voor de toevoer van energie die het systeem in leven moet houden? Het antwoord is: nee, dat kan niet. Die energie is er niet. Het systeem valt nu al om. Nog meer lidstaten erbij, hoe dierbaar ze me ook zijn, zal de ondergang van de Europese Unie alleen maar versnellen. De netwerken van het intergouvernementele besturingssysteem die met toevoer van energie zouden moeten zorgen voor de groei en het verdere onderhoud daarvan zijn uitgeput.

Alleen door een fundamentele ingreep in het intergouvernementele netwerk zal de Unie in staat zijn om net zoals de Verenigde Staten te groeien naar zelfs vijftig lidstaten. En - u raadt het weer - dat kan alleen door het intergouvernementele Europese statensysteem te verruilen voor een federale staat. Alleen de netwerken binnen die specifieke federale constitutionele en institutionele organisatiestructuur leveren de supralineaire energie om een dergelijke groei te garanderen. Totdat vroeg of laat ook binnen dat federale systeem de aanvoer van energie en hulpbronnen tekort gaat schieten. Dan kan groei niet langer worden ondersteund en gaat die stagneren. Dan houden groei en vernieuwing op en is het denkbaar dat er onvoldoende energietoevoer is voor het noodzakelijke onderhoud en vernieuwing van het federale systeem. Waarna een meta-negatieve feedback voor een nieuwe, weer hogere orde, moet gaan zorgen.

Het lijkt erop dat we dit nu zien gebeuren in de Verenigde Staten, in de vorm van een asymmetrische politieke 'oorlog'. Trump, gesteund door de Republikeinse partij en een ultrarechtse achterban, vecht met niet door feiten en waarden gedreven 'wapens' als leugens, bullying, schending van de constitutie, ontkenning van de rule of law, tegen de President-elect Biden, gesteund door de Democraten en een achterban die opereert met door feiten en waarden gedreven 'wapens' als de constitutionele checks and balances ter instandhouding van de trias politica, respect voor de rule of law, respect voor experts en zorg voor maatschappelijke waarden als Medicare for all, black lives matter. In een streven naar alleenheerschappij probeert President Trump door middel van verdeel en heers de constitutionele en institutionele ankers van die federatie te ontmantelen. Hij ondermijnt de netwerken die de energie van de federatie voeden door aanvallen op de trias politica met zijn ijzersterke checks and balances, door nepotisme, door zich te onttrekken aan de rule of law, door de soevereiniteit van de lidstaten aan te tasten, door het financieel-economisch stelsel inclusief de fiscale transferunie te manipuleren, door de status van grootmacht belachelijk te maken, waardoor de VS

niet langer geopolitieke correcties kan uitvoeren en door het draagvlak binnen de bevolking voor politieke en sociale vernieuwing te verzwakken. Hij offert als het ware Amerika op – put het uit – ten gunste van zijn persoonlijke belang: alleenheerser worden. De interne en internationale netwerken waarmee Amerika zich steeds voedt, in standhoudt en vernieuwt, verliezen een deel van hun energieleverende kracht en eroderen tot energieverblindende splijtzwammen. Maar de door Trump georganiseerde entropische wanorde stimuleert echter tegelijk de organisatie van de drang naar herstel van die orde. En dat werd duidelijk bij de verkiezingen van 3 november 2020. De – aan deze erosie gekoppelde systeemconflicten – zullen met een aantal corrigerende negatieve feedbackbewegingen tot een nieuw evenwicht leiden, tenzij sommige krachten en machten erin slagen om een burgeroorlog te ontketenen. Maar ook dan zal er een correctie plaatsvinden, hoewel van een grotere, meta-orde. De genetische vitaliteit van het Amerikaanse federale statensysteem staat hoe dan ook borg voor heropleving en vernieuwing van federale regels, structuren en processen. Niet alleen van de verhouding tussen de blanke en gekleurde bevolkingsgroepen nadat elke poging tot gelijke rechten tot nu toe mislukte²⁴. Hopelijk valt daar dan ook onder het afschaffen van het ernstig verouderde en ondemocratische, op districtenbasis georganiseerde kiesstelsel, gecorrumpeerd door *Gerrymandering*²⁵ en *Pacs*²⁶, ten gunste van de invoering (na ruim dertig vergeefse pogingen in de afgelopen twee eeuwen) van een stelsel op basis van evenredige vertegenwoordiging (popular vote) met transnationale verkiezingen. Het district-georiënteerde kiesstelsel leidt – net als in het Verenigd Koninkrijk – tot een

²⁴ Na de Burgeroorlog van 1861 tot 1865 decreteerden vier Reconstructie-wetten in 1867 de gelijkheid van de zwarte bevolking. Tien jaar later werden die weer ongedaan gemaakt. De zogeheten Jim Crow-wetten na 1880 schreven rassenscheiding voor. Martin Luther King leidde in de tweede helft van de 20^e eeuw een nieuwe strijd voor gelijke burgerrechten, met slechts gedeeltelijk succes. In 2020 leeft dit weer op. Als het lukt om die segregatie eindelijk volledig te beëindigen – en als het lukt om het verouderde kiesstelsel te vernieuwen op evenredige basis – zullen die netwerken een ongekennde nieuwe energie toevoegen aan het vernieuwen van het federale statensysteem in de VS.

²⁵ Gerrymandering is het recht van politieke partijen binnen lidstaten van de Amerikaanse federatie om periodiek grenzen van districten binnen de staat te doen herzien. Doel: wegens demografische verschuivingen binnen een staat de grenzen van kiesdistricten zodanig te herzien dat het bij verkiezingen – op basis van het adagium *the winner takes all* – in het voordeel werkt van de partij die de grenzen wenst te herzien. De term *gerrymandering* is afgeleid van de naam van de gouverneur van Massachusetts – Elbridge Gerry – die dit in 1812 bij wet invoerde. Op de kaart leverde dat het beeld van een salamander. Vandaar de samentrekking van ‘gerry’ en ‘mandering’. Het wordt algemeen gezien als een van de corrumperende aspecten van het Amerikaanse kiesstelsel en daarom regelmatig voor een rechtbank aangevochten.

²⁶ PAC (ook wel SuperPac) is de afkorting van Political Action Committee. Die verzamelen donaties, vaak vele tientallen miljoenen, die vervolgens worden geschonken aan de campagne-organen tijdens de verkiezingsstrijd. Hoewel dit aan strikte regels is gebonden heeft het de connotatie van het ‘kopen van de verkiezingen’ door personen en organisaties die belang hebben bij een bepaalde verkiezingsuitslag.

tweepartijensysteem dat een onvoorstelbare entropische wanorde veroorzaakt. Ook en vooral op het vlak van democratie. Het principe van de 'winner takes all' leidt bij een stembusuitslag van 51 tegen 49% tot niet-vertegenwoordiging van die 49%. Het wordt in de bestuurskunde niet voor niets een 'spoilsystem' genoemd.

Ik gebruik dit voorbeeld uit de Verenigde Staten om erop te wijzen dat chaos binnen een systeem door dat systeem zelf kan worden veroorzaakt, dus niet door toevallige factoren buiten dat systeem. En dus de chaos binnen de Europese Unie ook. Maar dat de wetmatigheid van groei van entropische wanorde vroeg of laat leidt tot herordening door middel van een meta-negatieve feedback.

3.4 Groei van Europa nader bekeken

In de periode 1480 tot 1945 ontwikkelde zich een Europees statensysteem als gevolg van de talrijke negatieve feedbackmechanismen binnen een dissipatieve structuur. Met vier oorlogscycli, leidend tot vier systeemoorlogen toen regelmatige negatieve feedback niet langer voor een tijdelijk evenwicht kon zorgen. Anders gezegd: als de toenemende spanningen als gevolg van steeds weer oploeiende rivaliteit binnen het zich ontwikkelend statensysteem niet langer kon worden gemitigeerd door middel van niet-systeemoorlogen kon alleen een systeemoorlog een nieuwe orde en daarmee nieuwe rust creëren.

Spanningen in sociale systemen zijn vergelijkbaar met entropie in fysische systemen. Ze dragen bij aan wanorde en onzekerheid. Het gegeven dat men spanningen kan interpreteren als bedreigingen maar ook als kansen doet wanorde en onzekerheid toenemen. En dat is dan op zichzelf een reden, een oorzaak, een bron voor politici om te streven naar een nieuwe orde; uiteraard de door hen gewenste orde. De oorlogen die men tot dat doel voert hebben een regulerende functie en dragen dus bij aan de reorganisatie van het statensysteem.

Omdat Europa zelf ook een open systeem is, in voortdurende wisselwerking met de rest van de wereld, kwam vanaf de 15^e en 16^e eeuw kolonisatie in een stroomversnelling. Kolonisatie had voor de groei van Europa een tweeledige functie: men haalde uit de koloniën de energie om de eigen expansie te voeden en dumpte daarmee de spanningen van het eigen Europese statensysteem in die koloniën. En loste verder spanningen op door middel van handelsoorlogen en piraterij tussen staten; negatieve feedback om steeds weer een evenwicht te vinden tussen de staten die een deel van de koloniale buit wensten te veroveren. Het effect was door de eeuwen heen een steeds duidelijker proces van geïntegreerde Europese staatsvorming. Op weg naar een toestand van evenwicht. De koloniale expansie van Europa en het langzaam integrerende karakter van het Europese statensysteem zijn in wezen communicerende vaten: het economisch, politiek en militair verlies van de een werd het succes van de ander. Totdat toch

weer toenemende rivaliteiten in 1939 ontbrandden in de Tweede Wereldoorlog waarna een nieuw evenwicht werd bereikt met de compositie van de mondiale en Europese statenstructuur.

3.5 Regulering en evenwicht

Samenlevingen zijn open, levende systemen. Die raken door de dissipatieve wisselwerking met de omgeving uit balans. Maar door regulering in de zin van corrigerende negatieve feedback kan evenwicht (homeostasis) weer worden hersteld. Dat is dus regulering van entropie, van wanorde, als gevolg van politieke, sociale, economische en culturele spanningen.

De vraag is dan steeds: hoeveel regulering laat je daar op los? Veel of weinig. Kun je het evenwicht herstellen met minimale regulering of is er meer nodig? Het antwoord op die vraag ligt besloten in een andere vraag: hoe efficiënt werken de mensen die aan het corrigerend reguleren slaan? Die efficiency hangt af van de mate van orde binnen staten en tussen staten. Voor beide situaties is de mate van de vereiste corrigerende regulering verschillend. Waar binnen een staat betrekkelijke orde heerst ligt minimale regulering voor hand: 'niet met een kanon op een mug schieten'. Waar tussen staten entropische wanorde bestaat is de kracht van een paradigmawisseling nodig.

Democratie is een goed instrument voor minimale regulering; voor herstel van een dynamisch evenwicht in een samenleving binnen een staat. 'Goed' in de zin van het creëren van evenwicht zonder staatsdwang van bovenaf. De mate waarin democratie als minimale regulering efficiënt is hangt echter af van de kwaliteit van die democratie. En daar zit het grote probleem bij de Europese Unie. Binnen de 27 lidstaten van de EU gelden staatsrechtelijke en institutionele aspecten van democratisch overheidsgezag. In de ene meer en beter dan in de andere. Maar tussen die lidstaten is de constructie van democratie op basis van het Verdrag van Lissabon een verbijsterende puinhoop. Het is een samenraapsel van alle fouten uit het grote foutenboek van verkeerde staatsrechtelijke regels en institutionele netwerken die energie zouden moeten geven aan een statensysteem dat rust, orde, gezag en invloed uitstraalt. Niets is minder waar. Binnen het Europese statensysteem bestaat geen homeostasis en breidt de entropische wanorde zich jaar na jaar verder uit. In Hoofdstuk 4 ga ik dat beschrijven en tekenen.

4. PIEPERS' ANALYTISCH KADER TOEGEPAST OP HET EUROPESE STATENSYSTEEM NA 1945

De analytische orde van de Hoofdstukken 2 en 3 ga ik in Hoofdstuk 4 toepassen op het Europese statensysteem na Wereldoorlog II. Dat moet uitmonden in een synthese van aspecten ter onderbouwing van Piepers' stelling dat we binnenkort een nieuwe systeemoorlog/crisis krijgen. Af en toe zal ik vergelijkbare aspecten binnen het mondiale statensysteem van de Verenigde Naties vermelden.

Ik maak een onderscheid tussen vier karakteristiek verschillende perioden: 1945 tot 1950, 1951 tot 2001, 2001 tot 2009 en 2009 tot 2020. Dat is - om een term van Karl Marx te gebruiken - het pad van de *Verelendung* van het naoorlogse Europese statensysteem: vanaf 1946 bouwde het een grote hoeveelheid energie op en bereikte het langzaam maar zeker het punt waarop de beschikbare energie slechts gebruikt kon worden voor tijdelijke onderhoudsreparaties van het systeem en dus niet langer voor vernieuwing. Daarna - door meer energie te gebruiken dan op te slaan - verkeert het nu in een identiteitscrisis, wachtend op het eindpunt van die *Verelendung*, de *Kladderadatch* in de zin van een systeemimplosie.

4.1 De kritieke periode na de Tweede Oorlog van 1945 tot 1950

Piepers maakt duidelijk dat er een 'kritieke periode' bestaat in aanloop naar een systeemcrisis/oorlog, maar ook vlak erna. Van tevoren is de entropische wanorde zo groot dat normale corrigerende negatieve feedback niet meer werkt. Het statensysteem geraakt in een zodanige wanorde dat alleen een systeemoorlog/crisis een nieuwe orde kan scheppen. Die kritische periode strekt zich uit tot na die crisis/oorlog. In de tekening van paragraaf 3.2 toonde ik dat door na de blauwgekleurde oorlog nog een strookje rood van de kritische periode te laten zien.

Piepers beschrijft gedetailleerd het kritieke deel voor 1939, maar niet na 1945. Hij volstaat een aantal malen met opmerkingen die duiden op weinig vertrouwen in de kracht en samenhang van het Europese statensysteem na 1945. En dat de periode vanaf 1945 de opmaat is voor een nieuwe oorlogscyclus. Maar details geeft hij niet. Waarschijnlijk omdat de vorm en inhoud van het naoorlogse EU-statensysteem buiten zijn gezichtsveld vallen. Het door Piepers niet invullen van de specifieke aspecten van de kritieke periode na 1945 is het 'gat' waar ik in paragraaf 2.3 op doelde. Dat ga ik nu ga dichten.

4.1.1 De bron van de naoorlogse kritieke periode zat al in de Tweede Wereldoorlog
Tegenstanders van de Italiaanse autocraat Benito Mussolini werden verbannen naar het eiland Ventotene in de Tyrreense zee vlak voor Napels. Een van de bannelingen die na de Wereldoorlog beroemd werd was Altiero Spinelli. Met

Ernesto Rossi, die een deel van het derde Hoofdstuk schreef, publiceerde Spinelli in 1941 het *Ventotene Manifest*. Een aangepaste versie van 1944 wordt als de standaard beschouwd. De titel van het Manifest luidt: *For a Free and United Europe*.

Spinelli schreef dat Manifest in de lijn van het gedachtegoed van de schrijvers van de Amerikaanse Federalist Papers (1787-1788): James Madison, Alexander Hamilton en John Jay. Met vijftientig Papers legden zij - via de kranten - aan het volk uit waarom en hoe de Conventie van Philadelphia (1787) kon komen tot het ontwerpen van een federale staat²⁷. Het Ventotene Manifest bouwt daarom voort op de essentie van federale staatsvorming zoals gecomponeerd door die Conventie van Philadelphia van slechts vijftig personen. Spinelli zag een Europese federatie naar het model van dat van Amerika als de enige staatsvorm die na het einde van de oorlog kon leiden tot vrede, voorspoed en veiligheid tussen de staten van Europa.

Een citaat uit het Ventotene Manifest:

"The question which must be resolved first, failing which progress is no more than mere appearance, is the definitive abolition of the division of Europe into national, sovereign States. The collapse of the majority of the States on the continent under the German steam-roller has already given the people of Europe a common destiny: either they will all submit to Hitler's dominion, or, after his fall, they will all enter a revolutionary crisis and will not find themselves separated by, and entrenched in, solid State structures. Feelings today are already far more disposed than they were in the past to accept a federal reorganization of Europe."

Het onvermogen of de onwil van mensen om na te denken over de gruwelijkheden van natiestatelijke anarchie vertegenwoordigen in Spinelli's ogen *"a serious obstacle to the rational organisation of the United States of Europe, which can only be based on the republican constitution of federated countries*.

Let wel: een van de essentiële kenmerken van federale staatsvorming is het beveiligen van democratische verhoudingen door het vaststellen van een federale constitutie: geen federale constitutie, dan ook geen federatie. Maar ook geen democratie. Zonder een constitutie leggen bestuurders geen politieke verantwoording af aan een parlement. Die afwezigheid van een constitutie is een bron van autocratisering. En dat was de grote angst van de Conventie van Philadelphia. Ze zagen in een federale constitutie van slechts zeven artikelen het

²⁷ De Conventie van Philadelphia ontwierp de federale constitutie op basis van het gedachtegoed van Europese filosofen als Aristoteles (volkssoevereiniteit), Althusius (federale staatsvorming), Montesquieu (trias politica), Rousseau en Locke (sociaal contract en volkssoevereiniteit).

enige middel om een nieuwe alleenheerser (ze hadden de autocratische Koning van Groot-Brittannië in 1776 afgezworen) voor altijd buiten de deur te houden. Zie de zin 'geen federale constitutie, dan ook geen federale staat' als: 'geen appels, dan ook geen appeltaart'.

We hebben echter te maken met een stroming - diep ingebed in het intergouvernementele EU-systeem - mede gesteund door sommige federale bewegingen, die ontkent dat een federale staat een constitutie vereist. Of van mening is dat men het Verdrag van Lissabon zo vaak kan aanpassen dat het op den duur vanzelf een federale constitutie wordt. De door Piepers voorspelde systeemcrisis maakt aan deze conceptuele dwaling hopelijk een einde. Tenzij het de Federal Alliance of European Federalists (FAEF) eerder lukt om - wijzend op de entropische wanorde die mede door federalisten is gecreëerd en die onvermijdelijk tot een systeemcrisis leidt - nieuwe eenheid binnen federale bewegingen te realiseren door middel van de federatie als een verbond van federale en pro-Europa organisaties die een federaal Europa nastreven.

Overigens geldt deze discussie onverkort ook voor de Verenigde Naties. Ook daar speelt sinds de oprichting in 1945 een stroming - mede gesteund door sommige wereldfederalisten - die stelselmatige aanpassing van het verdragsrechtelijke UN-systeem zien als de weg die vanzelf tot een federale wereldfederatie leidt. Echter, andere wereldfederalisten denken op dezelfde manier als een stroming van Europese federalisten in die zin dat alleen een volledige afschaffing van het intergouvernementele systeem - ten gunste van de invoering van een federale staatsvorm - de oplossing kan zijn. Zij baseren hun gelijk op een historisch feit. Dat zit zo.

Wie zich de moeite doet om het functioneren van de Conventie van Philadelphia 1787 - en de daaraan gewijde Federalist Papers van Madison, Hamilton en Jay - te bestuderen zal tot zijn verbazing zien dat zij al in 1787-1788 spraken over de verderfelijke systeemfouten van een verdrag als instrument om de samenhang en verbondenheid tussen staten te garanderen. In dit verband ging het om het verdrag onder de naam de *Articles of Confederation*. Dat had tot doel - na de Declaration of Independence van 1776 - de dertien vrijgevochten koloniën als een confederatie van zelfstandige staten bijeen te houden. Dat lukte niet. Er ontstond rivaliteit, ruzie en zelfs de aanzet tot gewapende conflicten tussen een Noordelijke, een Zuidelijke en een Middengroep van die dertien staten. De Conventie van Philadelphia maakte binnen twee weken een einde aan dat verdrag, peinsde er niet over om hun - door een wet voorgeschreven - opdracht uit te voeren, namelijk het verdrag aan te passen, gooiden het verdrag in de prullenbak en werkten in enkele maanden de eerste federale constitutie uit. Van slechts zeven artikelen. Een buitengewoon knap stuk staatsrecht. Madison en Hamilton maakten in een aantal

Papers voor het volk van de dertien staatjes duidelijk waarom en hoe een verdrag met zijn onvermijdelijke systeemfouten de samenwerking en samenhang tussen die staatjes vernietigde²⁸. Om die reden verklaarde Spinelli zich in het Ventotene Manifest tot een onverkort voorstander van een federale constitutie voor de naoorlogse opbouw van een federaal Europa langs de lijn van denken van de schrijvers van de Federalist Papers en de founding fathers van de Conventie van Philadelphia. Die lijn van denken steunt op het stelsel van federalisme conform de Politieke Methode²⁹ van Johannes Althusius van 1603. Het voert te ver om hier de essentie van die benadering uit de doeken te doen³⁰.

De kracht van Spinelli's Ventotene Manifest bleek tussen 1945 en 1950 goed voor het organiseren van talrijke bijeenkomsten, gericht op het federaliseren van Europa. Helaas namen die allemaal de koers van positieve feedback, dus afwijken van de lijn van federale staatsvorming die Spinelli had geschetst. Ik noem hier de vijf belangrijkste³¹ onder de vermelding dat het bij de vijfde volkomen fout is gelopen. In plaats van een corrigerende negatieve feedback werd toen het proces van afwijking van standaarden³² van federale staatsvorming ten principale verder versterkt. Het is die fout waardoor Piepers terecht kan vinden dat het Europese statensysteem een zwakke bedoening is die haar eigen ondergang organiseert. Nu die vijf bijeenkomsten tussen 1945 en 1950.

4.1.2 Hertenstein 1946

Tussen 15 en 22 september organiseerde de Zwitserse federale beweging Europa Union Schweiz in Hertenstein (bij Luzern) een bijeenkomst die resulteerde in een programma van twaalf punten. Dit programma is te zien als een uitwerking van de

²⁸ Zie voor de fundamentele kritiek van Madison en Hamilton op het foute systeem van het confederale verdrag als bron van de conflicten *Episodes of flaring up European unity in the context of federalism*: <https://www.faef.eu/episodes-of-flaring-up-european-unity-in-the-context-of-federalism-introduction/>.

²⁹ Voluit is de titel van zijn methode van de federale opbouw van een staat: *Politica methodice digesta, atque exemplis sacris et profanis illustrata*.

³⁰ Het eerder in een voetnoot genoemde rapport van de Federalism for Peace Foundation *From Cold Case to Hot Case*, handelend over de *failed federation* van de Verenigde Staten van Indonesië 1949-1950, leidend tot de bezetting en onderdrukking van het Molukse volk, op 12 april 2020 voorgelegd aan de Human Rights Council te Genève, bevat een Hoofdstuk dat de essentie van Althusius' methode bevat. De link naar het rapport is http://www.federalismforpeace.org/wp-content/uploads/2020/04/RapMolEng12april20_def.pdf.

³¹ Voor meer informatie verwijst ik naar de European Federalist Papers die ik samen met Herbert Tombeur schreef tussen augustus 2012 en mei 2013. Zie <http://www.europeanfederalistpapers.eu/phocadownload/European%20Federalist%20Papers.pdf>

³² In mijn boek *Sovereignty, Security and Solidarity* (Lothian Foundation Press 2019) vindt u de standaarden van elementair federalisme. Een verkorte weergave daarvan staat in een artikel in Europe Today Magazine van 7 September 2019: <https://www.europe-today.eu/2019/09/07/standards-of-federalism/>.

federale ideeën van Spinelli's Ventotene Manifest. Om recht te doen aan Piepers' nadruk op het belang van goed kijken naar wat zich in een kritieke periode voor en na een systeemoorlog afspeelt volgen hier die twaalf punten van het Hertenstein Programma van 22 september 1946.

1. A European Community on federal lines is a necessary and essential contribution to any world union.
2. In accordance with federalist principles which call for a democratic structure beginning at the base, the community of European peoples must itself settle any differences that may arise among its members.
3. The European Union is to fit into the framework of the UN Organisation as a regional union under Article 52 of the Charter.
4. The members of the European Union shall transfer part of their sovereign rights - economic, political and military - to the Federation which they constitute.
5. The European Union shall be open to all peoples that consider themselves European and conform to its fundamental rules.
6. The European Union shall define the rights and duties of its citizens in a declaration of European civil rights.
7. This declaration shall be based on respect for the individual and his responsibility towards the various communities to which he belongs.
8. The European Union shall be responsible for orderly reconstruction and for economic, social and cultural collaboration; it shall ensure that technical progress is devoted solely to the service of mankind.
9. The European Union is directed against no-one and renounces any form of power politics. It refuses to be an instrument in the service of any foreign power.
10. Within the framework of the European Union, regional unions based on agreements freely arrived at are not only permissible but desirable.
11. Only the European Union can ensure to all its peoples, small and great, their territorial integrity and the preservation of their own character.
12. By showing that it can solve the problems of its destiny in a federalist spirit, Europe will make its contribution to reconstruction and to the creation of a world community of peoples.

De punten 1 en 3 maken duidelijk dat de opstellers ervan geen geïsoleerd federaal Europa nastreven, maar de federalisering van Europa zien als een aspect van een mondiale federale staatsvorm. Ze maken echter twee fouten, waaronder de belangrijkste systeemfout die tot vandaag de wanordelijke zwakte van de EU tekent. Door een federaal Europa te zien als een essentiële bijdrage aan de intergouvernementele Verenigde Naties wil men olie mengen met water. Dat lukt niet. De op dat moment pas opgerichte VN (1945) heeft niets met federale staatsvorming te maken. Het is een intergouvernementeel orgaan met ernstige democratische, staatsrechtelijke en institutionele tekorten. Deze onjuiste combinatie - de beoogde federale Europese organisatie verbinden met een intergouvernementele mondiale organisatie - is de bron voor de fout die ik straks

bij de vijfde bijeenkomst zal melden. Als de opstellers van het Hertenstein Programma het Ventotene Manifest goed zouden hebben bestudeerd, en ook de essentie van federaal organiseren conform Althusius, de Conventie van Philadelphia, alsook de Federalist Papers van Madison, Hamilton en Jay, dan zouden ze in dit Programma de verdragsrechtelijke intergouvernementele VN hebben moeten verwerpen, tenzij die alsnog zou worden omgevormd tot een mondiale federatie.

De tweede fout zit in punt 4. Bij federaal organiseren is er geen sprake van overdracht (transfer) van delen van de nationale soevereiniteit van lidstaten, in de zin van verlies van die soevereiniteit. Lidstaten van een federatie behouden hun volle soevereiniteit, maar weten dat ze bepaalde belangen niet (langer) in hun eentje kunnen verzorgen. De zorg daarvoor vertrouwen de lidstaten toe aan een federaal orgaan. Eenvoudig geformuleerd zeggen lidstaten van een federatie: "Jij, federaal orgaan, mag met onze bevoegdheden belangen verzorgen die wij niet zelf kunnen behartigen. Maar denk eraan, onze bevoegdheden zijn onvervreemdbaar. Als je fouten maakt nemen wij ze terug en zullen dan toch zelf die belangen gaan verzorgen."

De wetenschappelijke formule van federaal organiseren luidt: *verticale scheiding van bevoegdheden leidend tot gedeelde soevereiniteit*. In Hoofdstuk 6 zal ik dat met tekeningen verduidelijken.

U ziet het: de oorlog was nog maar net afgelopen of men begon in Hertenstein al af te wijken van de standaarden van federale staatsvorming. Dit is een systeemfout in de zin van een systeembreuk op het vlak van kennis over federale staatsvorming zoals opgebouwd door Althusius, de Conventie van Philadelphia, de auteurs van de Federalist Papers en via Spinelli opnieuw met de Europese gemeenschap gedeeld. Het hebben en vasthouden van kennis is de belangrijkste bron van energie om een systeem op te zetten, te onderhouden en te vernieuwen. Totdat men met betere kennis een hoger niveau kan bereiken. Dat is het wetenschappelijke proces van kennisvermeerdering door middel van het falsifiëren van verouderde kennis. Hoe goed ook bedoeld, het Hertensteinse verwarren van federalisme met intergouvernementalisme is niet een niveau van nieuwe, hogere kennis, maar een van een lager niveau.

De gebeurtenissen vanaf Hertenstein 1946 kan men zien als het begin van verzwakken van netwerken van het Europees statensysteem waarvan de energie in de periode van 1945 tot 2020 zodanig is opgeraakt dat het niet langer functioneert als toevoer van energie voor het instandhouden van het huidige statensysteem. Laat staan voor de groei en vernieuwing ervan. Engeland trad in 1973 weliswaar toe tot de Europese Economische Gemeenschap, maar onder

zodanige voorbehouden (bijvoorbeeld Thachters kreet '*I want my money back*') dat toen al de energie ten gunste van de Unie aan het tanen was. Brexit is mede terug te voeren op een van de systeemfouten van het Verdrag van Lissabon: de Europese Raad mag elk besluit dat de Raad ziet als dienstbaar aan de doelen van de Unie top-down door de 'strot van de lidstaten duwen'³³. Dat werd de Britten uiteindelijk te veel.

4.1.3 Winston Churchill in Zürich 1946

Op 19 september 1946 lanceerde Winston Churchill aan de universiteit van Zürich een vurige rede met de metafoor om de tragedie van de Tweede Wereldoorlog te gebruiken als de puinhopen waaruit een federaal Europa als Phoenix zou kunnen opstijgen. Hij bepleitte de creatie van de Verenigde Staten van Europa naar Zwitsers model. Voor zijn argumentatie verwijs ik naar de desbetreffende video die men op internet kan vinden³⁴. Ik noem nu slechts één opmerkelijk detail.

Enkele jaren eerder, in juni 1940, stonden Duitse troepen voor Parijs, klaar om de stad in te nemen. Op 16 juni voerde Churchill - bijgestaan door de naar Engeland gevluchte generaal en latere Franse president Charles de Gaulle - een telefoongesprek met de Franse Premier Paul Reynaud die voor het opnemen van de telefoon de vergadering van het Franse oorlogskabinet had verlaten en naar een andere ruimte was gegaan. Ik citeer het volgende³⁵:

"June 1940 was a turning point in British history. On the afternoon of 16 June, a few hours before the French Government opted for the capitulation, Churchill made, on behalf of the British Government, an offer of "indissoluble union." 'There would have been great difficulties to surmount,' commented Sir John Colville, Private Secretary to Churchill, 'but we had before us the bridge to a new world, the first elements of European or even World Federation.'

When a sceptical Churchill put forward to the British Cabinet the text of the declaration drafted by Jean Monnet, Sir Arthur Salter, and Robert Vansittart, he was surprised at the amount of support it received. Clement Attlee, Ernest Bevin, and Sir Archibald Sinclair had already declared themselves in support of the idea of a European federation based on the Anglo-French nucleus. The Cabinet adopted the document with some minor amendments, and de Gaulle, who saw it as a means of keeping France in the war, telephoned Reynaud with the proposal for an 'indissoluble union' with 'joint organs of defence, foreign, financial and economic policies,' a common citizenship and a single War Cabinet. The proposal, however, never reached the table of the French Government. The spirit of capitulation,

³³ Zie artikel 352 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, een van de deelverdragen van het Verdrag van Lissabon, vastgesteld in Rome op 25 maart 1957.

³⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=giiLcPJsYuw>.

³⁵ Zie Andrea Bosco, *June 1940. Great Britain and the First Attempt to Build a European Union*, p.2, Cambridge Scholars Publishing 2016.

embodied in Weygand and Pétain prevailed, and France submitted herself to the German will, for the second time in seventy years.”

Churchill bood in juni 1940 Frankrijk - dus zelfs nog voordat Spinelli's Ventotene Manifest was geschreven - een onverbreekelijke unie aan. Nota bene als eerste element van een Europese en misschien zelfs Wereldfederatie. Een unie met gemeenschappelijke organen op het vlak van defensie, buitenlands beleid, financieel-economisch beleid, gemeenschappelijk burgerschap en één oorlogskabinet. Dat zijn basiselementen van het bevoegdhedenpakket van een federaal orgaan. Maar Churchill kwam met zijn aanbod te laat. Toen Reynaud in de vergadering terugkeerde bleek dat Maarschalk Pétain het oorlogskabinet al had overtuigd van de noodzaak om te capituleren.

Laten we dit nader bekijken. De hoogste vertegenwoordigers van Groot-Britannië boden ondanks de grote onzekerheden van de oorlog een unie aan van het karakter van een federale staat, een unie van Frankrijk en Engeland maar als voorbode van een Europese en wellicht mondiale Wereldfederatie. Dat is bepaald niet gering. Hoe verhoudt zich dat tot de vurige speech van Churchill op 19 september in Zürich? Toen, zes jaar later, maakte Churchill duidelijk dat een federatie van de landen van het Europese continent weliswaar dringend geboden was, maar dan wel zonder Groot-Britannië. Dat had volgens hem voldoende aan de Commonwealth, het confederale verband van Groot-Britannië met zijn voormalige koloniën. Wat is daarvan geworden anno 2020? Met Brexit stapte het Verenigd Koninkrijk uit de Europese Unie en landen van de Common Wealth verlaten een voor een de confederale Commonwealth door de Britse Koningin niet langer als staatshoofd te aanvaarden. Resten voor Engeland de rots van Gibraltar, hier en daar nog een paar eilanden en het permanent lidmaatschap van de Veiligheidsraad. Intussen blijkt dat Schotland en Wales er niet tegenop zien om zich af te scheiden en lid te worden/blijven van de EU. Of om met de twee andere delen van het Verenigd Koninkrijk - Engeland en Noord-Ierland - een federatie te vormen³⁶.

Wat in Hertenstein gebeurde was een systeembreuk in de zin van kennisvervaging of kennisvertroebeling. Churchills standpunt in Zürich is een politiek terugtreden uit de denkwereld van een federaal Europa inclusief Engeland. Het is een

³⁶ Als delen van het Verenigd Koninkrijk hebben Schotland, Wales en Noord-Ierland - met een eigen parlement en regering - een vorm van autonomie onder het begrip 'devolution'. Het is slechts een kleine stap om die devolution op te rekken naar een federale staat. Met enige regelmaat verschijnen in de Britse pers voorstellen om die federalisering in eigen land door te voeren. Het is een thema dat ook de nieuwe leider van Labour, Keith Starmer, af en toe naar voren brengt. Zie zijn artikel in The Guardian van 26 januari 2020 *Only a federal UK can repair shattered trust in politics*: https://www.theguardian.com/politics/2020/jan/26/rebecca-long-bailey-calls-for-greater-powers-for-scotland-and-wales?CMP=Share_iOSApp_Other.

systeembreuk op het vlak van politieke betrokkenheid bij denken en handelen in termen van standaarden van federale staatsvorming. Dat terugtreden bestond uit drie aspecten:

- (a) Ongeveer anderhalve eeuw had Groot-Brittannië leidinggegeven aan een streven naar een federaal Europa, inclusief Groot-Brittannië, naar het model van de Verenigde Staten.
- (b) Zijn aanbod aan Premier Reynaud was mede geschreven door Jean Monnet, een Franse zakenman die werkte als verbindingsman tussen Roosevelt en Churchill in de opbouw van wapenleveranties aan Engeland terwijl Amerika nog niet aan de oorlog deelnam. Monnet kende de geschiedenis van het US-federale systeem en was medeverantwoordelijk voor de federale standaarden in Churchills aanbod.
- (c) Churchill koos in Zürich echter niet langer voor het besteden van energie aan een federaal Europa inclusief Groot-Brittannië, maar voor het besteden van energie aan de Commonwealth, een confederaal verband met de koloniën die meteen na de oorlog al ging verzwakken, omdat die koloniën zich vrijvochten (alleen Maleisië werd onafhankelijk door middel van onderhandelingen) en de grootste voormalig koloniën zich ontwikkelden als federale staten.

4.1.4 Congres van Montreux 1947

Op instigatie van Spinelli werd op 15 december 1946 in Parijs de Union of European Federalists opgericht (UEF), gevolgd door een jongerenorganisatie Young European Federalists (YEF/JEF). De UEF hield tussen 27 en 32 augustus 1947 in Montreux een congres. Dat Spinelli's gedachtegoed inmiddels wortel had geschoten bleek uit de aanwezigheid van delegaties uit niet minder dan zestien landen, met een veertigtal federalistische actiegroepen. Het congres nam een resolutie aan met de oproep een federaal Europees bestuur te vestigen. Het bleek de opmaat te zijn voor de organisatie van het Europese Congres in 1948 dat ik hierna bespreek.

Van belang voor het analytische kader van Piepers is het gegeven dat de UEF als Frans initiatief in 1946 begon als Union Européenne des Fédéralists. Onder die Franse naam gingen federalisten schuil van een federalistische benadering in de zin van zogeheten integraal federalisme³⁷. Dat is de oorspronkelijke opzet van het federalisme van Johannes Althusius met zijn Politieke Methode van 1603, door de Conventie van Philadelphia concreet toegepast met het ontwerpen van een federale constitutie, door de auteurs van de Federalist Papers nog aanzienlijk versterkt en door Spinelli opnieuw aangeboden in zijn pleidooi voor de creatie van de Verenigde Staten van Europa.

³⁷ Zie Dimitri Mortelmans e.a., *Het integraal federalisme als bestuurskundig en maatschappelijk model*, in: Vlaanderen Morgen 1994/5.

Maar andere aanwezige federalisten van deze zelfde Union Européenne des Fédéralists, opererende onder de Engelse naam Union of European Federalists, verloren het fundamentele karakter van Althusius' federale staatsvorming uit het oog en begonnen federalisering van Europa te bespreken in een model dat uiteindelijk het intergouvernementele besturingssysteem van de EU is geworden. Een model dat wezensvreemd is aan elementair federalisme. En dat tot de dag van vandaag mede oorzakelijk is voor het feit dat de Union of European Federalists (UEF, met enkele duizenden leden) - diep genesteld in het intergouvernementele EU-systeem - in ruim zeventig jaar nul komma nul federale staatsvorming van Europa heeft weten te realiseren. En niet alleen de UEF heeft zich niet daadwerkelijk ingespannen om een federaal Europa te vestigen. Ook de Spinelli Group niet. Die groep van ongeveer dertig vooraanstaande Europese politici is net als de UEF voorstander van een herhaalde aanpassing van het Verdrag van Lissabon in de veronderstelling dat je er dan een federale constitutie van kunt maken; een nieuw soort alchemie. Tot welke banaliteiten dat leidde in de periode van 2001 tot 2009 is onderwerp van paragraaf 4.3.

De Spinelli Group en de Union of European Federalists (UEF) zouden er goed aan doen om het volgende citaat uit Spinelli's Ventotene Manifest - immers hun eigen geboorteakte - nog eens goed te lezen.

"With propaganda and action, seeking to establish in every possible way the agreement and links among the individual movements which are certainly in the process of being formed in the various countries, the foundation must be built now for a movement that knows how to mobilize all forces for the birth of the new organism which will be the grandest creation, and the newest, that has occurred in Europe for centuries; in order to constitute a steady federal State, that will have at its disposal a European armed service instead of national armies; that will break decisively economic autarkies, the backbone of totalitarian regimes; that will have sufficient means to see that its deliberations for the maintenance of common order are executed in the individual federal States, while each State will retain the autonomy it needs for a plastic articulation and development of political life according to the particular characteristics of the various people."

If a sufficient number of men in the main European countries understand this, then victory will soon fall into their hands, since both circumstances and opinion will be favourable to their efforts. They will have before them parties and factions that have already been disqualified by the disastrous experience of the last twenty years. Since it will be the moment for new action, it will also be the moment for new men: the movement for a free and united Europe."

Het loslaten van Spinelli's correcte visie dat een federale staat alleen kan bestaan op basis van een federale constitutie en het krampachtig vasthouden door de

Spinelli Group en de UEF dat je van een verdrag een constitutie kunt maken als je er maar vaak genoeg aan sleutelt, heeft vanaf 1946 tot op heden nog geen millimeter Europees federalisme is gerealiseerd. Sergio Pistone formuleerde het in 2008 als volgt³⁸:

“The Union of European Federalists (UEF) was founded in Paris on December 15th 1946 and held its first congress in Montreux from August 27th-30th1947. Since then, sixty years have passed and European federation, the objective which the UEF was created to achieve and which shaped all of its activities, has not been accomplished, although the European integration process has made significant progress in such a direction.”

De scheidslijn die vandaag de dag bestaat tussen de UEF met een intergouvernementele benadering die zelfs nog geen vermoeden van federale staatsvorming heeft opgeleverd versus federale bewegingen met een klassieke benadering van federale staatsvorming die haar nut heeft ruimschoots heeft bewezen³⁹ begon dus al in Montreux. Maar omdat het EU-systeem de federalisten met een intergouvernementele benadering in zijn boezem koestert kunnen federalisten met een elementaire benadering geen enkele invloed uitoefenen op een verwijdering van het intergouvernementele besturingssysteem ten gunste van het vestigen van een federaal systeem. Deze scholenstrijd binnen kringen van bewegingen die naar een federaal Europa streven is mede oorzakelijk voor een zodanig verlies van energie dat de Europese Unie geen vernieuwing kan plegen, noch voldoende energie heeft voor onderhoud, nodig om de neergang lang uit te stellen.

Om dit probleem aan te pakken is de Federal Alliance of European Federalists (FAEF) opgericht om recht te doen aan het zojuist genoemde citaat van Spinelli. Eindelijk, na meer dan zeventig jaar, federale bewegingen die een Europese federatie nastreven op basis van federale standaarden te verenigen binnen een federatie van dergelijke bewegingen onder het adagium ‘federating the federalists’. Als het lukt om door middel van een federatie van federale

³⁸ Zie Sergio Pistone, *The Union of European Federalists. From the foundation to the decision on direct election of the European Parliament (1946-1974)*. Giuffré Editore 2008.

³⁹ Nogmaals: de wereld kent inmiddels 27 federale staten die samen 40% van de wereldbevolking huisvesten. Let wel: er zijn sterke federaties; die zijn opgezet conform de standaarden van elementair federalisme. Die van Amerika geldt als een sterke. Er zijn ook zwakke federaties; die hebben intergouvernementeel water in de federale wijn gegoten maar kunnen toch federaties worden genoemd. Bijvoorbeeld België. Er zijn ook zogeheten *failed federations*. In hun opzet zijn er – al dan niet bewust – zoveel afwijkingen van de standaarden ingebouwd dat ze na verloop van tijd bezweken. Dat gold in Europa bijvoorbeeld voor Joegoslavië en Tsjechoslowakije. Het laatste is gesplitst in twee aparte staten Tsjechië en Slowakije. Joegoslavië is uiteengevallen in Servië, Montenegro, Bosnië en Kroatië, een natiestatelijke indeling met zijn onvermijdelijke conflicten.

bewegingen en pro-Europa organisaties⁴⁰ de organisatiegraad te vergroten (massa maken) kunnen federalisten na de systeemcrisis klaar staan om leiding te geven aan een nieuw Europees statensysteem op federale grondslag. Een corrigerende negatieve feedback, terug naar de basis van correcte federalisering.

Hertenstein was een systeembreuk op het vlak van kennis van standaarden van federalisme; Zürich een systeembreuk op het vlak van politieke betrokkenheid bij federalisme en Montreux een systeembreuk op het vlak van de methodologie van federale vormgeving. Uiteraard staat het vrij om mijn compromisloos vasthouden aan die standaard-kennis, aan die standaard-politieke betrokkenheid en aan die standaard-methodologie af te wijzen. Maar dan verplicht men zich tot een gefundeerde wetenschappelijke weerlegging - falsifiëring - van zowel de Politieke Methode van Althusius, het baanbrekende constitutionele en institutionele werk van de Conventie van Philadelphia, van de vijfentachtig Federalist Papers, van het Ventotene Manifest, van de European Federalist Papers en van andere geschriften die standaarden van federale staatsvorming bevatten. Dan spreken we elkaar weer over tien jaar.

Voordat ik het Europees Congres 1948 ga behandelen kom ik even terug op enkele woorden uit het citaat Pistone, luidende "... *although the European integration process has made significant progress in such a direction*". Het gaat mij om 'European integration'. Die woorden zijn fout. Niet dat ik het Pistone verwijt. Iedereen die meedeed aan de opbouw van de Europese Unie plaatste dat in de context van 'Europese integratie'. En nog steeds gebruikt men die woorden. Maar waarom zijn dat foute woorden? In combinatie met het eerdergenoemde artikel 352 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, een van de deelverdragen van het Verdrag van Lissabon, vastgesteld in Rome op 25 maart 1957, is 'Europese integratie' een eufemisme voor 'Europese assimilatie'; dat is lidstaten gelijkvormig maken. Met artikel 352 kan de Europese Raad elk onderwerp dat volgens de Raad de belangen van de Unie dient top-down door de strot van de lidstaten heen duwen. Dus met voorbijgaan aan het subsidiariteitsbeginsel dat voorschrijft dat de Unie aan de lidstaten moet overlaten wat de lidstaten beter zelf kunnen verzorgen.

Artikel 352 is een van de vele zogeheten colliderende artikelen van het Verdrag van Lissabon. Dat betekent een artikel dat botst met een ander artikel (in dit

⁴⁰ Het zijn er vele tientallen. Enkele namen: Più Europa, Union Europea de Mallorca, World Federalist Movement Netherlands, Volt, Diem25, Pulse of Europe, Stand Up for Europe, European Federalist Party, We are Europe, European Sardines Group, New Europeans, Federalist Connection, Our Country, Europe?, Europe: what a passion, EU solidarity Now, en vele andere. Voor de goede orde: precies zoals het een federatie betaamt blijven alle lidorganisaties van de FAEF soeverein, autonoom. Geen gedwongen assimilatie door middel van fusies.

verband het subsidiariteitsartikel), en daarmee tekenend voor het karakter van het Verdrag van Lissabon. Een staatsrechtelijk monster. Het is juist dat top-down assimilerende karakter van het Verdrag van Lissabon dat het Verenigd Koninkrijk steeds tot een contraire opstelling bracht om uiteindelijk voor een Brexit te kiezen.

Als:

- (a) tot de intergouvernementele Europese Unie zou doordringen dat je met top-down assimilerende maatregelen de lidstaten voortdurend en steeds meer tegen je in het harnas jaagt, en
- (b) het Verenigd Koninkrijk opnieuw zou beschikken over staatslieden van niveau, dan zou men, met de Engelse geschiedenis als aanvoerder⁴¹ van streven naar een federaal Europa tussen 1800 en 1940, hebben gekozen om de EU te ontbinden ten gunste van een federaal Europa.

In een federatie vindt namelijk nul komma nul assimilatie plaats. Men raakt niks kwijt. De lidorganisaties van een federatie blijven zoals ze zijn: elk met hun eigen staatsrechtelijke systeem, hun eigen domein van besluitvorming en hun eigen culturele identiteit. De federale verbondenheid levert juist iets extra's. Namelijk de zorg voor belangen - door een federaal orgaan - die lidstaten zelf niet in hun eentje kunnen behartigen.

Ik onderschrijf daarom de opvatting van Vernon Bogdanor als hij schrijft⁴²:

"In fewer than 100 days, Brexit will have been completed. Britain will be outside the European Union customs union and the internal market. But Brexit poses questions for the EU as well as for Britain. It challenges what might be called the ideology of Europe. It is, after all, a serious matter for a democratic organisation when a major member state decides to leave."

Terugblikkend op de Brugge-lezing van Angela Merkel in 2010 waarin zij wijst op de altijd aanwezige spanning tussen 'Brussel' en de lidstaten schrijft Bogdanor:

"If that tension is disturbed, and supranational policies intrude upon national identities, there will be popular resistance."

Juist geformuleerd. Het is de kennelijke onafwendbaarheid van - tot op zekere hoogte gedetermineerde - ontwikkelingen in een oorlogscyclus, de vijfde sinds 1480, die beide partijen doet verliezen. De daaruit voortvloeiende extra

⁴¹ Denk hierbij niet alleen aan de tientallen pogingen vanuit Engeland vanaf 1800 tot 1940 om een federaal Europa te vestigen, maar ook en vooral aan de Engelse Lord Lothian (Philip Kerr) die tussen 1919 en 1940 de voorhoede van dat streven leidde.

⁴² *Brexit was no aberration. The European Union needs to learn from it*, in: The Guardian, 25 October 2020.

spanningen vergroten de entropische wanorde van Europa, totdat een systeemcrisis voor een nieuwe orde gaat zorgen.

Bogdanor is overigens bepaald geen federalist. Straks, bij de behandeling van het Verdrag van Maastricht van 1992 in paragraaf 4.2.2, wordt duidelijk dat de Franse President François Mitterrand niets moest hebben van een federaal Europa. In zijn Guardian artikel schrijft Bogdanor:

"As long ago as 1990, when Jacques Delors, former president of the commission, told the European parliament that he wanted Europe to become a 'true federation' by the end of the millennium, the then French president François Mitterrand, watching on television, burst out: 'But that's ridiculous! What's he up to? No one in Europe will ever want that. By playing the extremist, he's going to wreck what's achievable.'"

En dan vervolgt Bogdanor met:

"Few in Europe seek to submerge their country's national identity in a federation. Instead, they seek to pursue their own national interests constructively within a co-operative European framework. Perhaps Britain should have done the same."

Met dat '*submerge their country's national identity*' blijkt dat ook hij - net als Mitterrand en vele andere Europese politici - niet weet dat met federale staatsvorming 'the country's identity' volledig intact blijft. Met het voortdurend poneren van een mening zonder kennis, bouwen de intergouvernementalisten een huis van entropische wanorde dat onvermijdelijk in elkaar zal zakken.

4.1.5 Het Europees Congres 1948

Van 7 tot 11 mei 1948 kwamen meer dan zeshonderd personen uit zesentwintig Europese landen, en waarnemers uit De Verenigde Staten en Canada, bijeen in Den Haag: het Congres van Europa. Iedereen van politiek gewicht was erbij. De Engelse delegatie bestond uit Winston Churchill, Harold MacMillan en Anthony Eden. Voor Frankrijk waren aanwezig Paul Reynaud, François Mitterrand en Pierre-Henri Teitgen. Konrad Adenauer, de latere Duitse Bondspresident, vertegenwoordigde Duitsland. Verder waren er Paul Henri Spaak uit België en uiteraard Altiero Spinelli uit Italië. Een aantal filosofen gaf acte de présence, naast kunstenaars, Nobelprijswinnaars, economen, kerkleiders, hoogleraren, advocaten, journalisten en ondernemers. Een bonte verzameling, allemaal gericht op het leveren van een bijdrage aan Europese eenwording.

Dit congres, georganiseerd door het Coördinatiecomité voor de Europese eenwording, legde de basis voor de latere politieke, economische en monetaire

unie, de instelling van de Raad van Europa⁴³ en het ontwerpen van het Europese Verdrag van de Rechten van de Mens, uit te voeren door een Europees Hof van Justitie.

Het belang van dit congres zat in de grote eenstemmigheid om met nieuw recht en nieuwe organisaties een nieuwe toekomst voor Europa te gaan bouwen. Maar omdat men toen al drie jaar bezig was met een proces, waarbij men de - door Spinelli aangegeven - fundamenteën van federale staatsvorming niet langer kende of negeerde, werden alle voorstellen tijdens dat congres vervat in termen van het sluiten van verdragen: het speelveld van regeringsleiders, bestuurders. Wat het begrip 'volksvertegenwoordiging' betreft kwam men niet verder dan een oproep om een Europese Beraadslagende Vergadering, een Europese Assemblee, in te stellen.

Dat heeft nooit het niveau van een parlement van door het volk gekozen vertegenwoordigers kunnen krijgen; noch een constitutie op basis van de trias politica met checks and balances. Het resultaat is het huidige Europese Parlement dat weliswaar af en toe en op onderdelen een eigen besluitvormende macht heeft, maar uit democratisch oogpunt een mislukte grap in de orde van correct staatsrecht is. We zien dat ook in het verdragsrechtelijke systeem van de Verenigde Naties. De Algemene Vergadering als beoogd parlement is geen parlement om de eenvoudige reden dat de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad met hun in unanimitie genomen besluiten de baas zijn. Zoals ook de Europese Raad van zeventwintig regeringsleiders en staatshoofden besluiten neemt op basis van unanimitie. Een manier van werken die leidt tot uitruil van nationale belangen met de dreiging van een veto⁴⁴ achter de hand. Democratie? Vergeet het.

Zie dit Congres van Europa in 1948 als een consolideren van de opvatting, al gestart in Hertenstein in 1946, dat de staatkundige vorming van het toekomstige

⁴³ De Raad van Europa, opgericht op 5 mei 1949 bij het Verdrag van Londen door tien lidstaten, is een internationale organisatie van 47 Europese landen en 6 niet-Europese landen. De Raad is geen onderdeel van de Europese Unie en richt zich vooral op het bevorderen van eenheid tussen lidstaten. Met bijzondere aandacht voor het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens. Verwar het niet met de Europese Raad, de 27 regeringsleiders en staatshoofden die in de Europese Unie de dienst uitmaken.

⁴⁴ Op 8 november meldde Hongaarse media dat Premier Victor Orban in een brief aan Ursula von der Leyen - Voorzitter van de Europese Commissie - dreigde de meerjarenbegroting van de EU met een veto te verwerpen als Europese subsidies aan Hongarije gekoppeld zouden worden aan de eis van de EU dat Hongarije de rechtsstaat moet respecteren. Reden: Orban is al enige tijd bezig om de Hongaarse grondwet zodanig aan te passen dat hij alleenheerser kan worden.

Europa een intergouvernementele status van een of meer verdragen zou moeten hebben.

4.1.6 De Schuman Declaration 1950

Dat geleidelijk proces van steeds verdergaande afwijking (positieve feedback) van de oorspronkelijke elementaire doelen van Spinelli – werkend vanuit de fundamentele benadering vanaf Althusius tot en met de Federalist Papers – vond zijn beslag in de Schuman Declaration, of Schuman Plan, van 9 mei 1950. Robert Schuman – Minister van Buitenlandse Zaken in de Franse regering, sprak op die dag een korte maar historische rede uit. Ik citeer drie cruciale zinnen waarbij ik de belangrijkste woorden accentueer:

“The pooling of coal and steel production should immediately provide for the setting up of common foundations for economic development as a first step in **the federation of Europe**, and will change the destinies of these regions which have long been devoted to the manufacture of munitions of war, of which they have been the most constant victims.”

“By pooling basic production and by instituting a new High Authority whose decisions will bind France, Germany and other member countries, this proposal will lead to the realization of the first concrete foundation of a **European federation** indispensable to the preservation of peace.”

“The essential principles and undertakings defined above will be the subject of **a treaty signed between the States** and submitted for the ratification of their parliaments.”

Het derde citaat tegenover de eerste twee is precies de lijn van de ontwikkeling vanaf Hertenstein: met twee tongen spreken. Tot tweemaal toe accentueert Schuman het belang van een federaal Europa, maar legt de uitwerking daarvan in een verdrag. Dus intergouvernementele samenwerking. En dat kan niet. Eenvoudig basis staatsrecht. Een federale staat is pas een federale staat als er een constitutie in zit. Een verdrag voorziet daar niet in.

Daar komt bij dat ik een vraagteken moet zetten bij de rol van Jean Monnet. Eerder al noemde ik zijn naam als co-auteur van het aanbod dat Winston Churchill in juni 1940 deed aan zijn Franse collega Paul Reynaud. Monnet had een tijd in Amerika gewerkt in de nabijheid van President Roosevelt. Zijn inbreng in juni 1940 was gebaseerd op correcte kennis van elementair federalisme. En dus ook de kennis dat juist het verwerpen van een verdrag – *the Articles of Confederation* – in 1787 door de Conventie van Philadelphia de geboorteakte van de Amerikaanse federatie betekende. De vraag die dus rijst luidt: ‘Hoe kan Monnet – van wie bekend is dat hij in mei 1950 Schuman heeft geadviseerd over de tekst van het

Schuman Plan – erin hebben bewilligd dat Schuman de fout der fouten maakte door te pleiten voor een federaal Europa op basis van een verdrag?’

Even het ritme van deze vijf interventies – figurerend als een langzaam van de juiste koers afwijkend proces tijdens de kritieke naoorlogse fase:

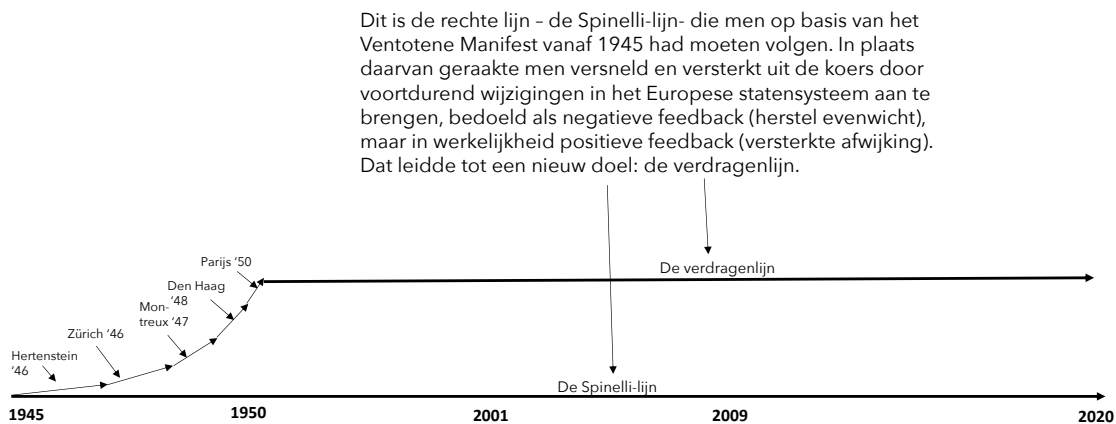
- (a) Hertenstein 1946: een conceptueel onjuiste poging tot vermenging van federaal organiseren met intergouvernementeel organiseren.
- (b) Zürich 1946: een politiek afstand nemen van het streven naar een federaal Europa met Engeland en in plaats daarvan kiezen voor de intergouvernementele Commonwealth.
- (c) Montreux 1947: een methodologische tweesprong: elementair federalisme op basis van standaarden versus een intergouvernementele stroming; het begin van een schoolstrijd onder federalisten.
- (d) Den Haag 1948: consolidering van bestuurlijk, intergouvernementeel denken, steeds verder verwijderd van federale staatsvorming.
- (e) Parijs 1950: *Alea iacta est*⁴⁵, de teerling is geworpen. Schumans keus voor een verdragsrechtelijke aanpak is een onomkeerbaar feit.

Het proces van 1946 tot 1950 markeert enkele op elkaar volgende klassieke bewegingen van een positief feedbackmechanisme. In de volgende paragraaf zet ik dit in een tekening die na nieuwe paragrafen steeds verder doorloopt in de zin van versterkte afwijking van de koers van 1945.

4.1.7 De periode 1945-1950 in tekening

De kritieke naoorlogse fase van 1945 tot 1950 startte met het kenniscomplex van federale staatsvorming conform Spinelli, gebaseerd op het denken van de auteurs van de Federalist Papers, die op hun beurt de federale standaarden ontleenden aan de Conventie van Philadelphia die op hun beurt steunden op Althusius en andere Europese filosofen. In de tekening markeert de rechte lijn van 1945 richting 2020 de leer van elementair federalisme. Vanaf 1945 begon een proces van afwijking van die leer. Zonder corrigerende negatieve feedback. Vandaar dat de afwijking niet lineair, maar exponentieel getekend is, de verschijningsvorm van positieve feedback. Voor de goede orde: het grote witte vlak hieronder vul ik gaandeweg op met het tekenen van de andere fasen tot 2020.

⁴⁵ Met deze woorden trok Julius Caesar, op 10 januari, in het jaar 40 voor Christus, de rivier de Rubicon over, om in Rome de Senaat duidelijk te maken dat hij, en hij alleen, de baas was.

4.2 De periode van 1950 tot 2001

Met de Schuman Declaration van mei 1950 ontvingen de Europese regeringsleiders vrije bestuurlijke ruimte om Europese eenwording aan te vangen met het instrument van verdragen. Een nieuw doel: federaliseren door middel van verdragen. De mogelijkheid om een Europese federatie te vestigen op basis van een federale constitutie was voorbij. Regeringsleiders kunnen geen federatie maken. Ze kunnen alleen bestuurlijke samenwerking opzetten. Daarmee werd het Europese statensysteem - conform het onafwendbare proces van soort zoekt soort - een verzamelplek van intergouvernementalisten, waaronder de Union of European Federalists (UEF) en later ook de Spinelli Group.

4.2.1 Versterking van de koersafwijking na 1950

Na het Schuman Plan in 1950 begonnen regeringsleiders met opeenvolgende verdragen te werken aan de eenwording van Europa.

Het eerste voorbeeld van de verdragsrechtelijke aanpak was de oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) bij het Verdrag van Parijs, ondertekend op 18 april 1951 en in werking getreden op 23 juli 1952. De zes oprichtende landen waren: Frankrijk, West-Duitsland en de drie Benelux-landen Nederland, België en Luxemburg. Er kwam een Hoge Autoriteit, een bestuurlijk orgaan, met als eerste voorzitter Jean Monnet. Als adviseur van President Roosevelt en van Premier Churchill in juni 1940 nog voorvechter van een Europese federatie naar het model van de Verenigde Staten, maar in 1951 de hoogste bestuurder van het eerste Europese intergouvernementele statensysteem⁴⁶.

⁴⁶ De Europese Unie eert Jean Monnet voor al zijn verdiensten. Hij wordt gezien als een van de motoren achter de EEG en de Euratom. Hij ontving prestigieuze prijzen, werd benoemd tot

Het doel van de EGKS was om elkaar afhankelijk te maken van het gebruik van kolen en staal voor de productie van wapens. Zo kon de ene staat zich niet gaan bewapenen zonder medeweten van de andere. Na 1951 traden ongeveer twintig andere staten tot dit verdrag toe. Dit samenwerkingsverband eindigde in 2002.

Na 1951 ging het snel met verdragen. De belangrijkste staan hierna op een rij. Het toont hoe verleidelijk het werken met verdragen is. Bestuurders hakken knopen door, laten een verdrag ontwerpen en stellen hun parlementen voor voldongen feiten; af en toe versuikerd door ze een vorm van inspraak te geven, maar zonder een waarachtige constitutie met een fundamentele trias politica en haar noodzakelijke checks and balances.

4.2.2 *Versnelde en versterkte koerswijkingen*

Dit zijn de belangrijkste verdragen na de instelling van de EGKS:

- Het Verdrag van Rome 1957, in werking getreden op 1 januari 1958. Dit verdrag creëerde de Europese Economische Gemeenschap (EEG) en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (Euratom). Het impliceerde een uitbreiding van het begrip 'Europese integratie' tot algehele samenwerking op economisch gebied.
- Het Verdrag van Brussel (Fusieverdrag) in werking getreden op 1 juli 1976. Dit verdrag beoogt een institutionele herschikking. Niet langer een Hoge Autoriteit maar één Europese Commissie, één Europese Raad voor het aansturen van de EGKS, de Euratom en de EEG. Dit verdrag eindigde bij het Verdrag van Amsterdam op 2 oktober 1997.
- De Europese Akte, in werking getreden op 1 juli 1987. Weer een herschikking van de Europese instellingen in verband met de toetreding van Spanje en Portugal en de komst van de interne markt⁴⁷.

ereburger van Europa en diverse universiteiten creëerden Jean Monnet leerstoelen. Niettemin blijf ik me erover verbazen hoe iemand van die kwaliteit van federalist een intergouvernementalist heeft kunnen worden. Overigens heeft ook Spinelli de verleiding om toe te treden tot het zich ontwikkelende intergouvernementele bestuur van Europa niet kunnen weerstaan. Van 1970 tot 1976 was hij lid van het Europees Parlement, van 1976 tot 1986 Eurocommissaris. Maar zijn streven naar een federaal Europa op basis van een constitutie bleef onveranderd. In 1980 richtte hij een groep federalistische Europarlementariërs op die nogmaals probeerden de Europese Unie een federale constitutionele grondslag te geven.

⁴⁷ De interne markt is het vrije verkeer van goederen, personen, diensten en kapitaal binnen de Unie zonder binnengrenzen.

- De Overeenkomst van Schengen in 1985. Met deze overeenkomst werd een begin gemaakt met het afschaffen van de binnengrenzen.
- Het Verdrag van Maastricht van 1992, in werking getreden op 1 november 1993. Onder de naam *Verdrag betreffende de Europese Unie* is het een van de deelverdragen van het Verdrag van Lissabon. Dit Verdrag van Maastricht is in de context van het begrip negatieve feedback van belang. Het doel in Maastricht was de voorbereiding van de Europese Monetaire Unie (EMU). Nederland ging - in de persoon van Premier Ruud Lubbers - het beraad aan met voorstellen over een federale basis voor die EMU. Dat werd gestuit door de Duitse Bondskanselier Helmut Kohl en de Franse President François Mitterand. Daaraan lag ten grondslag dat Lubbers geen voorstander was van Kohls streven naar hereniging van Oost- en West-Duitsland na de val van de Berlijnse Muur in 1989. Kohl had in Mitterand een medestander die daarvoor in ruil verlangde dat de idee van een federaal fundament onder de EMU van tafel zou gaan. Zo gebeurde het. Al met al heeft dit Verdrag dus niet kunnen fungeren als een corrigerende negatieve feedback richting federale staatsvorming.
- Het Verdrag van Amsterdam 1997, in werking getreden op 1 mei 1999. Weer een herschikking van de instellingen in verband met toetreding van nieuwe lidstaten en - hier past een uitroepteken - een zogeheten consolidatie van eerdere verdragen. Met consolidatie beoogt men de wildgroei binnen het verdragsrechtelijke stelsel te verzachten door verdragen in elkaar te schuiven en dan de artikelen te hernummeren. Uit een oogpunt van een van de moeilijkste staatsrechtelijke thema's - namelijk zodanig overgangsrecht maken dat verdragen en richtlijnen binnen de wetgevingsprocedures nog te vinden en te gebruiken zijn - is dit in wezen onbegonnen werk. Bemoeilijkt door het gegeven dat de constructie van die verdragen steeds moest worden geleid door te voldoen aan specifieke belangen van lidstaten die uitzonderingen op de algemene regels eisten. Een vorm van natiestatelijke anarchie. Het latere Verdrag van Lissabon heeft - mede - op die manier geleid tot een juridisch monster.

Er zijn meer intergouvernementele verdragen, regelingen en overeenkomsten. Maar dit moet voldoende zijn voor het beeld dat de opeenvolgende belangrijkste verdragen een chaotische staatsrechtelijke complexiteit bieden. Dat wordt vooral duidelijk door de steeds terugkerende noodzaak tot consolidatie van verdragen, steeds weer belast met de vele opt-outs, de uitzonderingen die lidstaten voor zichzelf bedongen. De consolidaties zijn op zichzelf negatieve feedbackbewegingen om na een periode van toenemende wanorde weer even een juridisch en organisatorisch evenwicht, een balans, te zoeken. Maar in het

gehele perspectief zijn ze samen één grote versterking van de voortgaande koersafwijkingen.

Die noodzaak tot het consolideren van opeenvolgende verdragen die elkaar in de weg gingen zitten bleek niet alleen bij het Verdrag van Amsterdam. Na 2001 verschenen geconsolideerde versies van het Verdrag betreffende de Europese Unie in 2016, het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie in 2016, het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie in 2016 en het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie in 2016. Met een gigantische hoeveelheid artikelen. Hoewel allemaal bedoeld om entropische wanorde met nieuwe regulering te corrigeren, voegde het per saldo alleen maar meer wanorde aan het Europese statensysteem toe, bijdragend aan de door Piepers genoemde vijfde oorlogscyclus.

Vergelijk die staatsrechtelijke wanorde van het EU-statensysteem met de federale constitutie van de Verenigde Staten van Amerika van zeven artikelen die met zeventwintig amendementen in de loop der jaren vijftig staten bijeenhoudt⁴⁸. Dat is constitutioneel recht van de hoogste orde. De kwaliteit van de Europese staatsrechtelijke productie vanaf 1951 verdient slechts een dikke nul. Het is een bron van onlust en onrust in EU-lidstaten. En een voedingsbodem voor populistische en nationalistische politici om zich af te zetten tegen 'Brussel'. Een Europese Unie die haar eigen Waterloo organiseert.

4.2.3 De tekening van de fase 1950 tot 2001

De onderste lijn van 1945 tot 2020 - de Spinelli-lijn - is de koers die men had moeten gaan vanaf het einde van de Tweede Wereldoorlog. Als dat proces zou zijn geleid door mensen met verstand van de standaarden van federale staatsvorming dan zou dat gerealiseerd zijn met eenvoudige negatieve feedbackbewegingen om tussentijds afwijkingen van die koers bij stellen. Dat gebeurde dus niet. Terwijl in de fase van 1945 tot 1950 de afwijking van de koers begon, zette die exponentieel door vanaf 1950.

Bij dat jaartal plaats ik een nieuwe horizontale lijn. Immers, met het Schuman Plan van 1950 begon een nieuwe orde van het Europese statensysteem, nu gericht op de eenwording van Europa op basis van een stelsel van verdragen. De eerste stap

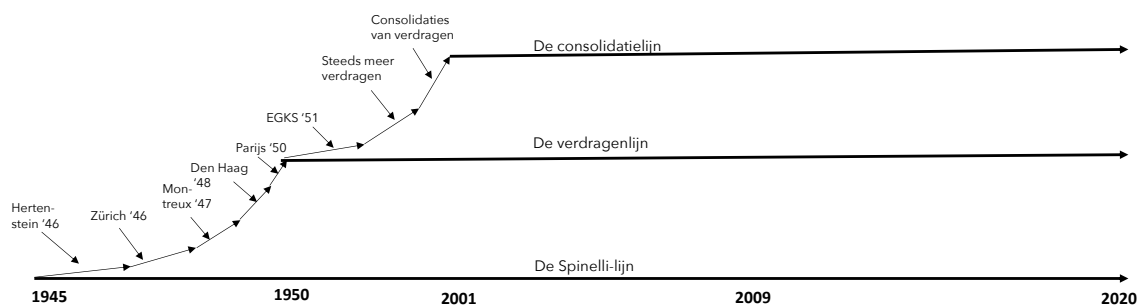
⁴⁸ Alleen in 1860/1861 verlieten elf staten eenzijdig de US-federatie. Dat vond plaats tussen het moment waarop Abraham Lincoln was verkozen en het moment, enkele maanden later, van zijn officiële intrede. Deze elf staten waren economisch afhankelijk van de slavernij en vreesden dat Lincoln meteen na zijn aantreden die slavernij zou afschaffen. Dat deed hij echter niet. Hij begon een oorlog tegen de uitgetreden staten op grond van een artikel in de federale constitutie dat eenzijdig uittreden verbood. De federale overheid won deze burgeroorlog in 1865, nadat overigens in 1863 de slavernij was afgeschaft.

op die koers was de creatie van de EGKS in 1951. Een eenvoudige verdere verwijdering van de oorspronkelijke lijn 1945-2020.

Vanaf het Verdrag van Rome in 1957 versnelt en versterkt zich het stelsel van werken met meer verdragen. Het vertoont daarmee een positieve feedbackreactie: nog verder van de oorspronkelijke lijn.

Bij het Verdrag van Maastricht gold een door Nederland beoogde koerswijziging van terug naar de oorspronkelijke lijn door te pleiten voor een federaal fundament onder de Europese Monetaire Unie (EMU), maar omdat dit niet doorging teken ik dat niet.

De laatste versnelling en versterking van positieve feedback zit in de regelmatige consolidaties: de noodzaak om verdragen in elkaar te schuiven en de artikelen te hernummeren. Wanhopige pogingen om juridische orde te creëren, waardoor echter nog meer wanorde ontstaat omdat het niet mogelijk is om op die manier recht te doen aan een van de moeilijkste wetgevende leerstukken, namelijk helder en duidelijk overgangsrecht ontwerpen zodat iedereen weet wat nu wel geldt en wat niet. Het op zichzelf goed bedoelde consolideren, wat ook in de fase tussen 2001 en 2009 plaatsvond, levert alleen nog meer interpretatieproblemen en met elkaar botsende artikelen op (collisie). Daarom weer een nieuwe lijn, de consolidatielij.

4.3 De periode van 2001 tot 2009

Tegen het jaar 2001 waren die onlust en onrust zo gestegen dat het tijd werd voor een 'truc speciale'. Het chaotiserende intergouvernementalisme ontlokte door de

hele Unie heen oprispingen van federaal denken. Dat leidde tot de instelling van de *Convention on the future of the European Union*, conform een daartoe strekkend besluit van de Europese Raad in december 2001.

4.3.1 *De Convention on the Future of the European Union*

Het doel was een Conventie in de trant van de Convention of Philadelphia 1787, met de opdracht een ontwerp te maken van een federale Constitutie voor de Europese Unie. Maar met het voorbehoud dat de Europese Raad - dus de groep van regeringsleiders en staatshoofden - het laatste woord zou hebben. U begrijpt inmiddels wat dat laatste woord zou inhouden.

De Conventie produceerde in juli 2003 een *Draft Treaty establishing a Constitution for Europe*. Door de verbinding van het woord *Treaty* met het woord *Constitution* werd het een *Constitutional Treaty* genoemd. Zoiets bestaat niet. Het is een verdrag of het is een constitutie. Een constitutioneel verdrag is een niet-bestaand verschijnsel.

Het wordingsproces van deze Constitutional Treaty tussen 2001 en 2003, met een vernietigende klap in 2005 en een verdere *Verelendung* tussen 2005 en 2009 zal ik hier beschrijven.

Kort en goed komt het erop neer dat deze poging om het intergouvernementele pad te verlaten en weer richting federale staatsvorming te koersen volledige mislukte. Dat komt voort uit de verkeerde opzet van die Europese Conventie onder leiding van de Franse staatsman Valéry Giscard d'Estaing, en uit het gegeven dat er niemand bij zat met enig verstand van federale staatsvorming.

De Conventie was geboden krachtens de Laeken Declaration van 2001, gebaseerd op de vragen hoe het met de Europese Unie verder moest, welke verbeteringen nuttig en noodzakelijk waren en vooral ook welke geopolitieke positie de Unie zou moeten ambiëren. De Conventie moest leiden tot een nieuwe tekst ter vervanging van alle bestaande Europaverdragen. Dus niet langer met elkaar conflicterende Europese verdragen nog eens consolideren door ze zo goed en zo kwaad mogelijk in elkaar te schuiven, maar ze eindelijk allemaal in te ruilen voor één document: een federale Constitutie naar het beeld en gelijkenis van de constitutie die de Conventie van Philadelphia in 1787 had ontworpen. Dat moest een goede basis zijn voor een nieuwe Europese Unie met een flexibel bestuur en geschikt voor uitbreiding tot wel vijftientig - of meer - lidstaten. Het product van de Conventie zou daarna worden beoordeeld in een Intergouvernementele Conferentie en na eventuele wijzigingen vastgesteld door de Europese Raad van staatshoofden en regeringsleiders. Alleen al deze twee voorwaarden - een

beoordeling door een Intergouvernementele Conferentie en vaststelling door de Europese Raad - had bij federalisten alle alarmbellen moeten doen rinkelen.

Het ging dus helemaal fout:

- Aan de Conventie namen niet minder dan tweehonderd en zeventien personen deel: vertegenwoordigers van de lidstaten, de nationale parlementen, het Europees Parlement en de Europese Commissie; vertegenwoordigers van dertien landen die in de wacht zaten om lid van de EU te mogen worden; afgevaardigden van diverse Europese instellingen en maatschappelijke organisaties zoals werkgevers- en werknemersorganisaties, niet-gouvernementele instellingen, vertegenwoordigers van universiteiten. Een dergelijk aantal leden, gevoegd bij hun nationale achtergronden en institutionele belangen stond borg voor een ratjetoe van politieke folklore en het veiligstellen van eigen belangen in plaats van denken vanuit gemeenschappelijke Europese belangen.
- Na zestien maanden - door nationale, regionale en private belangen gedreven overleg - werd het eindproduct (aanvaard door tweehonderd en negen van de tweehonderd en zeventien leden) voorgelegd aan die Intergouvernementele Conferentie van vertegenwoordigers van de regeringen van de toenmalige lidstaten en van de staten die zouden gaan toetreden. Dus het ontwerp in termen van wat geacht werd een federale constitutie te zijn kwam in handen van mensen die intergouvernementeel waren georganiseerd, belast en beladen met het sinds 1946 ontwikkelde intergouvernementalisme, ver verwijderd van federalisme, en door hun functie in het onvermijdelijke proces van soort zoekt soort, gericht op het veiligstellen van de eigen nationale, regionale en private belangen.
- Deze Intergouvernementele Conferentie werkte eraan van oktober 2003 tot juni 2004, waarna de Europese Raad - het besluitvormende intergouvernementele orgaan dat naar correcte staatsrechtelijke maatstaven nooit had mogen bestaan - op 18 juni 2004 er een finaal besluit over nam. Het Verdrag, aangeduid als een Constitutie, werd op 29 oktober 2004 in Rome ondertekend door staatshoofden en regeringsleiders van vijftwintig lidstaten.
- Toen moest nog de ratificatie per land plaatsvinden. Voor tien landen, waaronder Frankrijk en Nederland, gold dat dit moest gebeuren via een referendum. Zijn geschiedenis is bekend. In Frankrijk en Nederland (2005) wees men bij referendum dit 'Constitutioneel Verdrag' af.

- Vervolgens is er enkele jaren intergouvernementeel gesleuteld aan de verworpen tekst. Dat leverde in 2007 het Verdrag van Lissabon op, in werking getreden in 2009. Zonder meer het slechtste juridische document dat ooit in Europa is gemaakt. Een juridisch student die zoiets in zijn scriptie zou zetten zou meteen het *consilium abeundi* ontvangen: het advies om te vertrekken.

We stuiten hier op een onbegrijpelijk aspect van menselijk gedrag. Men nam de opzet van de Conventie van Philadelphia als richtsnoer. Die Conventie bestond uit slechts vijfenvijftig personen die zoveel verstand - en moed - hadden dat ze binnen twee weken het verdrag dat ze geacht werden aan te passen in de prullenbak wierpen en daarna in enkele maanden een federale constitutie van zeven artikelen ontwierpen van, voor en door het volk. Je zou verwachten dat het mandaat voor Valéry Giscard d'Estaing en de leden van de Conventie in 2001 op zijn minst op die aanpak gebaseerd zou zijn. Niet dus. Exact volgens de intergouvernementele waan van die tijd werd de Conventie volgestopt met iedereen die vond dat hij erbij betrokken moest worden vanuit de veronderstelling dat zijn of haar afwezigheid zou leiden tot een inferieur product. Het was van begin af aan een denken in termen van 'eigen land, eigen regio of eigen organisatie eerst'. Een opeenstapeling van nationale, regionale en private belangen, ver verwijderd van denken vanuit gemeenschappelijke Europese belangen.

De meeste mensen vinden het normaal dat alles wat er wordt gemaakt - of het nou een brood is, of een huis, of een auto, of een raket, of een computer - door vakmensen moet worden gemaakt. Ze kopen het omdat het draagvlak voor die beslissing is gebaseerd op de wetenschap, of de aanname, dat er geen amateurs of beunhazen aan het werk zijn geweest. En het product dus niet lijdt aan systeemfouten. Niemand koopt pas een computer of stapt pas in een vliegtuig als hij zelf aan de constructie daarvan heeft meegewerkt.

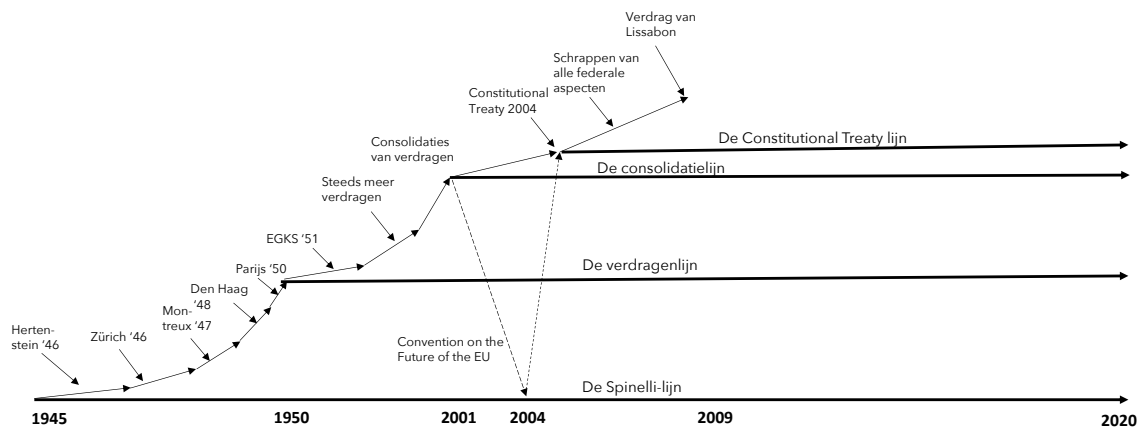
Maar in deze casus, de compositie van een constitutie voor Europa op de voet van het werk van de Conventie van Philadelphia, sloeg men volkomen los. Men vond het normaal om enkele honderden amateurs en beunhazen aan het constitutionele werk te zetten. Nota bene het belangrijkste werk dat men in een democratische samenleving kan doen. Zo kon de intentie om terug te keren naar de Spinelli-lijn zeven jaar later toch weer arriveren in een versterkte vorm van het intergouvernementele besturingssysteem: het Verdrag van Lissabon.

4.3.2 De tekening van de fase 2001 tot 2009

De instelling van de *Convention on the Future of the European Union* was een intentie tot een negatieve feedbackreactie in de richting van de oorspronkelijke lijn - de Spinelli-lijn - van federale staatsvorming vanaf 1945. Maar de feitelijke manier van werken was dat niet. Gelet op de intentie in 2001 trek ik een lijn

helemaal naar beneden als ware het een negatieve feedbackbeweging. Tot 2004. Maar in wezen is men vanaf de in werkingstelling van de Convention on the Future of Europe intergouvernementeel blijven doorwerken.

Om recht te doen aan de intentie om een federale constitutie te maken teken ik niettemin een lijn naar 2004 - dus naar de rechte lijn - en vervolgens weer omhoog om weer aan te sluiten bij de voortgaande versterking van positieve feedback. Omdat het dus non-negatieve feedback was teken ik de desbetreffende lijnen in de vorm van een stippellijn. En om recht te doen aan het feit dat er in plaats van negatieve feedback sprake was van positieve, is de afwijking exponentieel.

4.4 De periode van 2009 tot 2020

Er kwam dus geen Europese Constitutie op de voet van het denkwerk van de Conventie van Philadelphia. In plaats daarvan trad in 2009 het intergouvernementele Verdrag van Lissabon in werking, bestaande uit twee deelverdragen: het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie. Omdat niemand dat begrijpt, moest er uiteraard weer een consolidatie plaatsvinden. Maar dat laat ik hier verder buiten beschouwing.

4.4.1 Een lijst van systeemfouten

De belangrijkste systeemfouten van het Verdrag van Lissabon zijn:

- o Het wordt gebruikt als een instrument om de Europese Unie - als conglomeraat van losse landen - aan te sturen als één samenhangende staat. Dat kan niet met een verdrag. Daarvoor is een constitutie nodig.

- Het verdrag werkt top-down, terwijl een federale constitutie bottom-up werkt: van, door en voor het volk, vastgesteld door het volk op basis van ratificatie en niet bij referendum.
- Het dwingt lidstaten te assimileren terwijl een federale constitutie de soevereiniteit en de staatsrechtelijke en culturele eigenheid van elke lidstaat bewaakt en bewaart.
- Het is met zijn vele uitzonderingen op algemene regels en met zijn protocollen voor specifieke belangen van lidstaten een opeenstapeling van nationale belangen.
- Lidstaten die gezamenlijk genomen besluiten niet wensen na te leven – zie bijvoorbeeld de weigering om migranten op te nemen – halen hun schouders op als 'Brussel' dreigt met sancties. Hetzelfde geldt als lidstaten hun eigen constitutioneel recht in autocratiserende zin aanpassen. Bijvoorbeeld Polen en Hongarije. Sterker nog, ze dreigen het EU-meerjarenbudget en het moeizaam bevochten Recovery Fund van 750 miljard met een veto te treffen als de Europese Raad doorgaat met het voornemen om subsidies voor beide landen te schrappen als deze niet willen voldoen aan de beginselen van de rule of law in hun eigen land. Het is een van de vele symptomen van een desintegrerende Europese Unie.
- De behartiging van gemeenschappelijke belangen zoals bijvoorbeeld een Europese defensiemacht, een Europees buitenlands beleid, een Europees financieel-economisch stelsel met een fiscale unie, een Europees zorgstelsel, een Europees migratiebeleid en een Europees wetenschappelijk en educatief systeem ontbreekt.
- Er is geen Europees Parlement dat - in de zin van een transnationaal gekozen parlement als een van de drie staatsmachten van de trias politica met sterke checks and balances - een Europese regering ter verantwoording kan roepen.
- Er is geen Europese regering die aan een Europees Parlement verantwoording aflegt. De Europese Commissie die als een soort regering wordt gezien is met zijn benoeming van Eurocommissarissen per lidstaat een typisch intergouvernementeel verschijnsel waarbij die Commissie het karakter heeft van een ambtelijk gezelschap.
- De niet-democratisch gekozen Europese Raad, bekleed met de finale bevoegdheden, legt geen verantwoording af aan het parlement. Bovendien

hebben de zevenentwintig leden van die Europese Raad een dubbelmandaat: ze zijn in eigen land regeringsleider of staatshoofd, en in de EU lid van de onaantastbare Europese Raad: tegelijk 'baas en knecht'. Dat heet 'onverenigbaarheid van ambten' ('incompatibilité des fonctions.')

- De EU is een karakteristiek voorbeeld van de opvatting van Jean-Jacques Rousseau dat ook in een democratisch geacht stelsel altijd een tendens van oligarchisering optreedt. In de EU is de Europese Raad van zevenentwintig leden die oligarchie. Binnen de Raad zelf gaat de oligarchisering verder. Daar zijn Duitsland en Frankrijk de baas. Op één inhoudelijke kwestie is er sprake van een oligarchische 'tandem' Macron-Rutte. Beiden streven naar het opheffen van de besluitvorming binnen de Raad op basis van unanimiteit. Ze motiveren die wens door te wijzen op het belang om als EU snel te kunnen besluiten tot sancties tegen landen buiten de EU als die zich in de ogen van de Raad misdragen. Strikt genomen is hun wens een versterking van het klassiek bestuurlijke kenmerk van intergouvernementeel opereren⁴⁹ waarbij bestuurders zich laten leiden door hun onverzadigbare drang naar meer bevoegdheden in handen van weinigen, uiteindelijk in die van één, de autocraat.
- Het financieel-economisch systeem van de Unie is een lappendeken van conflicterende instellingen en bevoegdheden.

4.4.2 Het niet opgepikte signaal van Robert A. Levine

Het laatste punt vereist dat ik een gebeurtenis uit 1999 in herinnering breng. In *The New York Times* van 9 januari 1999 verscheen een bijdrage van Robert A. Levine onder de titel *'What the EU needs is a copy of 'The Federalist Papers.''* Levine, voormalig topfunctionaris in de federale administratie van Amerika, poneerde die stelling bij de start van de Economische en Monetaire Unie - conform de besluitvorming van het Verdrag van Maastricht 1992 - en legde uit dat Europa bij dit streven naar volledige economische integratie enkele nuttige lessen van Amerika zou kunnen leren. Met als belangrijkste les: zonder een federale fundering zal het vroeg of laat misgaan met die Economische en Monetaire Unie. De wrange effecten van de bancaire en economische crisis in 2008, waarvan sommige lidstaten nog nauwelijks zijn hersteld, de voortdurende ruzie over financiële transfers van noordelijke naar zuidelijke landen, de conflicten binnen de Unie over een Recovery Fund van 750 miljard euro om negen landen met ernstige economische schade wegens de Corona pandemie overeind te houden, het

⁴⁹ Zie voor inzicht in de vragen die dit oproept mijn artikel in Europe Today Magazine, *Macron and Rutte: intergovernmentalism 2.0*: <http://www.europe-today.eu/2019/05/03/macron-and-rutte-intergovernmentalism-2-0/>

voortdurende zoeken naar tijdelijke financiële oplossingen voor onoplosbare financiële problemen door de ECB toont Levine's voorspellende kracht: door het ontbreken van een federale fundering - te wijten aan politiek mismanagement tijdens het Verdrag van Maastricht in 1992 en de mislukte Conventie van 2001-2003 - werkt de eenheidsmunt onder de naam *euro* als een van de in aantal toenemende slijtzwammen die de Unie uiteendrijven.

Het signaal van Levine in 1999 is nooit opgepikt. Niet door politici, niet door wetenschappers, niet door journalisten. Als men het zich ter harte had genomen zou de fase van 2001 tot 2009 compleet anders zijn verlopen. Dan zou de bizarre *Convention on the Future of the European Union* zijn opgezet en uitgevoerd conform de beweerde maar niet nagekomen opzet en uitvoering van de Conventie van Philadelphia; dan zou er geen non-existent 'Constitutional Treaty' zijn gemaakt en dan zouden we nu niet zuchten onder het Verdrag van Lissabon.

Omdat kennelijk geen verantwoordelijk persoon Levine's verwijzing naar de Federalist Papers van Madison, Hamilton en Jay gelezen of begrepen had, besloten Herbert Tombeur en ik om het dan zelf maar te gaan doen. Tussen augustus 2012 en mei 2013 schreven wij - zoveel mogelijk in de stijl van de genoemde auteurs - zesentwintig Papers. Inclusief een Europese federale constitutie van tien artikelen. Meer artikelen zijn niet nodig.

Door tussen 1950 en nu alle fouten uit het grote intergouvernementele foutenboek te maken ziet op dit moment de Europese Unie er hetzelfde uit als het Amerika van de dertien staatjes onder het confederale verdrag van de *Articles of Confederation*. Elf jaar na de Verklaring van Onafhankelijkheid stonden drie groepen staten ruziënd tegenover elkaar. Nu zien we in de EU tussen Noord en Zuid een strijd om het geld, tussen Oost en West een strijd om migranten, tussen individuele lidstaten en 'Brussel' strijd op het vlak van autocratisering in landen als Polen en Hongarije en tussen lidstaten en 'Brussel' die onderhand genoeg krijgen van het top-down assimilerende karakter van de EU.

Ik vat de genoemde systeemfouten nog eens samen.

- o De Europese Unie is in handen van bestuurders die besluiten nemen op basis van hun statelijke belangen; ze is niet in handen van volksvertegenwoordigers die handelen vanuit de belangen van de Europese burger.
- o Daardoor is na 1950 gekozen voor samenwerking op basis van verdragen als opeenstapeling van nationale belangen van staten. Dus een coalitie van staten in plaats van vereniging van volkeren.

- Er is niet gekozen om vanuit één Europese constitutionele basis de belangen van een Europees volk - in al zijn verschillende modaliteiten - te dienen.
- Die opeenstapeling van nationale belangen dwingt in de loop der jaren tot nieuwe verdragen en herhaalde wijzigingen en consolidaties van bestaande verdragen waardoor het een onontwarbare juridische janboel is geworden.
- Vervolgens springen er dan altijd bestuurders naar voren met de mededeling dat ze dit gaan oplossen, mits ze daarvoor de juiste bevoegdheden ontvangen: het oligarchiserende element binnen de EU.
- En die bestuurders komen dan met nieuwe voorstellen tot wijziging van het verdragsrechtelijke stelsel waardoor dat systeem nog verder compliceert tot het breekt.
- Intussen vinden er mondiaal belangrijke geopolitieke verschuivingen plaats waar de Europese Unie alleen maar naar kan kijken. Het ontbreekt aan prestige om daarop invloed uit te oefenen.

4.4.3 Weer een Europese Conferentie

Natuurlijk zagen Europese politici ook dat in de tweede helft van het decennium 2010-2020 de entropische wanorde aanzienlijk groeide. En daarmee ook het besef dat het tijd werd om te proberen weer orde op zaken te stellen.

In maart 2019 deed President Macron een oproep voor - weer - een conferentie over de toekomst van Europa. Dat leidde eind 2019 tot een besluit van het Europees Parlement en de Europese Commissie om een dergelijke conferentie op Schuman-Day te houden: 9 mei 2020. Maar wegens de Corona-crisis werd de lancering uitgesteld en is het nog steeds niet duidelijk wanneer de Conferentie daadwerkelijk gaat plaatsvinden.

De reden voor het organiseren van een dergelijke conferentie is dat het huidige, op het Verdrag van Lissabon gebaseerde, besturingssysteem steeds meer en steeds grotere scheuren vertoont. Niet alleen heeft één lidstaat besloten de Unie te verlaten, maar ook hebben tegenstrijdigheden binnen de Unie over kwesties als klimaat, migratie, rechtsstaat, subsidiariteit, eurozone/euro, geopolitieke inbreng, structurele financiële overdrachten en incidentele financiële overdrachten (CoronaBonds) en het beleid van de Europese Centrale Bank (ECB) geleid tot een situatie waarin de zuidelijke en noordelijke lidstaten, de oostelijke en westelijke lidstaten en alle lidstaten en Brussel tegenover elkaar komen te staan. Al met al voldoende redenen op opnieuw het huidige operationele systeem te bekijken.

De vraag is echter: hoe fundamenteel is de opzet van de beoogde conferentie over de toekomst van Europa? In een artikel *To err is human, but to persevere in error is diabolical*⁵⁰ heb ik die opzet vergeleken met de mislukte *Convention on the Future of the European Union* van 2001-2003 onder leiding van Valéry Giscard d'Estaing. Voor de volledige versie verwijst ik naar dat artikel. Hier noem ik alleen de meest karakteristieke aspecten van de opzet van deze Conferentie 2020-2022:

- Omdat het intergouvernementele systeem de spanningen tussen de lidstaten eerder heeft verergerd dan verminderd, wil die Conferentie 2020-2022 een oplossing zoeken in het corrigeren⁵¹ van fouten binnen dat systeem. Er wordt niet langer verwezen naar het leerstuk van federale staatsvorming in de plaats van het intergouvernementele systeem. Terwijl de Conventie van 2001-2003 beoogde een federaal raamwerk te maken op de voet van het denkwerk van de Conventie van Philadelphia ontbreekt in deze Conferentie 2020-2022 over de toekomst van Europa van 2020 elke referentie naar federale staatsvorming.
- Het doel is het opstellen van nieuwe EU-wetten en het - weer - wijzigen van de EU-Verdragen. Oplossingen zullen worden gezocht in aanpassingen binnen het intergouvernementele systeem van verdragen en overeenkomsten.
- Guy Verhofstadt voormalig Premier van België, en leider van de liberale ALDE fractie in het Europees Parlement, tevens lid van de Spinelli Group, is kandidaat voor het voorzitterschap.
- Het Europees Parlement heeft de leiding van de Conferentie. De Europese Commissie heeft drie van haar leden gemandateerd. Eén belast met de voorbereiding van de conferentie in samenwerking met het Europees Parlement, één belast met de vertegenwoordiging van de Europese Raad in de conferentie en één belast met de controle van de follow-up van de resultaten van de conferentie in de vorm van nieuwe wetten en verdragswijzigingen.
- Een stuurgroep voor organisatorische en logistieke kwesties, bestaande uit vertegenwoordigers van de Europese Commissie, de Europese Raad en de zeven politieke groeperingen in het Europees Parlement, heeft de operationele leiding.
- Vertegenwoordigers van de Europese Commissie, de Europese Raad, het Europees Parlement, de nationale parlementen, vertegenwoordigers van de

⁵⁰ In: Europe Today Magazine van 29 mei 2020.

⁵¹ Systeemfouten laten zich niet corrigeren en al zeker niet in een proces van versnellende en versterkende koersafwijkingen. Het resultaat van (pogingen tot) correctie is een nieuwe positieve feedbackreactie in de zin van: "Men lost een probleem op maar er komen er twee voor terug."

regionale parlementen en vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld zijn belast met de ratificatie.

- De Europese Raad zal echter de uiteindelijke beslissing nemen over het resultaat van de conferentie.
- De genoemde instellingen zijn ook belast met de uitvoering van hun concrete wetgevingsvoorstellen in wetten en verdragswijzigingen.
- Er komen zes burgerbijeenkomsten, die de burgers in heel Europa vertegenwoordigen. Zij zijn belast met het opstellen van aanbevelingen die aan bovengenoemde deelnemers moeten worden voorgelegd. Deze vergaderingen zijn geen lid van de conferentie. Er zullen in verschillende steden bijeenkomsten van ongeveer 200 deelnemers worden gehouden.
- In november 2019 lanceerden Duitsland en Frankrijk het document 'Conferentie over de toekomst van Europa, Frans-Duitse non-paper over kernvragen en richtsnoeren'. Het roept vragen op over het verschil tussen het sturen van top-down of bottom-up.
- De Spinelli Group heeft zich meerdere malen uitgesproken als voorstander van deze conferentie. Het roept vragen op over de positie van deze groep ten opzichte van het leerstuk van het federalisme.
- De Unie van Europese Federalisten (UEF) is net als de Spinelli-groep voorstander van deze Conference on the future of Europe, 2020-2022.

Als lid van het Europees Parlement neemt Verhofstadt verschillende standpunten in. Soms steunt hij het idee van een federale grondwet voor een federaal Europa. Dan weer bepleit hij aanpassingen aan het verdragssysteem van de EU. Als hij inderdaad de leiding van de conferentie aanvaardt, is het een keuze voor het tweede standpunt. Als prominent lid van de Spinelli Group rijst de vraag of hij - in zijn hoedanigheid van leider van de Conferentie 2020-2022 - het magnum opus van de voorzitter van de Spinelli Group, Andrew Duff, *On Governing Europe*, zal introduceren. Dit document is een uitgewerkte aanpassing van het Verdrag van Lissabon in de veronderstelling dat de wijziging van het verdragssysteem vanzelf leidt tot een federale grondwet; zoals ik eerder opmerkte: de invoering van alchemie in constitutionele wetgeving.

Het zou overigens vreemd zijn als Verhofstadt de conferentie leidt. Zijn boek *De ziekte van Europa* (2017), met de Engelse titel *Europe's last chance*, is een genadeloze afrekening met het perverse karakter van het intergouvernementele

besturingssysteem van de EU. Ik ken geen boek dat zo nauwkeurig en pijnlijk de ernstige gebreken en fouten van het verdragssysteem aan de kaak stelt. Verhofstadt heeft in 2010 zelfs een anti-intergouvernementele groepering opgericht met verschillende andere leden van het Europees Parlement. Het is daarom vreemd dat hij beschikbaar is als kandidaat voor het voorzitterschap van deze intergouvernementele conferentie.

Kijk nu opnieuw naar de deelnemers aan de beoogde Conferentie over de toekomst van Europa 2020-2022. Ook hier is de organisatie gebaseerd op een top-down inventarisatie van de belangen van bestaande publieke en private organisaties. Een recept voor vermenigvuldiging van intergouvernementele systeemfouten. De opzet van de 2020-2022-Conferentie is een extrapolatie van alles wat er mis is met intergouvernementeel denken en zal leiden tot een versterking van de polarisatie binnen de EU. U gelooft mij niet? Lees dan het volgende.

We weten nog niet hoeveel personen zullen optreden als vertegenwoordigers van de EU-organen die alle een vorm van leiding van de Conferentie hebben. We weten ook nog niet hoeveel personen de organisatie en de doelstellingen van de Conferentie al hebben beïnvloed in de fase vóór het begin van de Conferentie. We weten wel dat deze manier van organiseren naar zijn aard niet werkt van het algemene naar het bijzondere (deductief), maar van het bijzondere naar het algemene (inductief): een optelsom van nationaal, regionaal en privaat gedreven belangen. Met andere woorden: het zal een inventarisatie zijn van de wensen van individuen die publieke en private organen vertegenwoordigen. Precies zoals het in de Conventie van 2001-2003 is gebeurd. Dit zal worden onderhandeld en leiden tot een verdrag dat niet gebaseerd is op een begrip van een gemeenschappelijk Europees belang, maar op de onderhandelde som van specifieke nationale, regionale, lokale en particuliere belangen. Deze worden vervolgens op de een of andere manier in een nieuw verdrag gepropt, met een reeks uitzonderingen (opt-outs) op algemene bepalingen en een versterking van de bevoegdheden van de Europese Raad, in afwijking van het subsidiariteitsbeginsel, om elk besluit te nemen dat de Raad nuttig acht in het belang van de Unie. Nogmaals: het is de Europese Raad van zevenentwintig regeringsleiders en staatshoofden die de uiteindelijke beslissingen neemt over de productie van alle vertegenwoordigers van al die openbare en particuliere organen. En van de aanbevelingen van de burgerbijeenkomsten.

En dan zal de chaos zich echt vermenigvuldigen. Ongeveer tweeënveertig parlementen moeten zich over dat resultaat uitspreken. En ongeveer vijftien nationale rechtbanken. En er zal een referendum moeten worden gehouden in - waarschijnlijk - ongeveer twintig landen. Wat zal het resultaat zijn van deze

opeenstapeling van volledig verkeerde regulering en organisatie? En wie durft daarvoor de verantwoordelijkheid te nemen?

En wat te zeggen over de inbreng van de zes burgerbijeenkomsten? De voorzitter van de Europese Commissie, Ursula von der Leyen - beschrijft de vereiste inbreng van de burgers als volgt (Politieke richtsnoeren voor de volgende Europese Commissie 2019-2024):

"Ik wil dat de burgers hun stem kunnen laten horen op een conferentie over de toekomst van Europa, die in 2020 van start gaat en twee jaar duurt. De conferentie moet de burgers samenbrengen, met inbegrip van een belangrijke rol voor jongeren, het maatschappelijk middenveld en de Europese instellingen als gelijkwaardige partners. De conferentie moet goed worden voorbereid met een duidelijke reikwijdte en duidelijke doelstellingen, waarover het Parlement, de Raad en de Commissie het eens zijn. Ik ben bereid om, indien nodig, de overeengekomen wetgevingsmaatregelen op te volgen. Ik sta ook open voor verdragswijzigingen."

Twee opmerkingen: (a) De drie belangrijkste instellingen van de EU zetten de koers uit. Zoals altijd het top-down denken. (b) Von der Leyen ziet ook een aanpassing van het Verdrag van Lissabon als gevolg van dit proces.

Op 9 mei 2020, de viering van de zeventigste verjaardag van de Schuman Day, lanceerde de Spinelli Group het volgende statement:

"The Conference on the future of Europe is the chance to relaunch the process of European unification along federal lines first envisaged in the Schuman Declaration."

Op dezelfde dag zei de President van de Union of European Federalists (UEF):

"The Conference 2020 represents an historical opportunity towards a sovereign democratic and federal Europe."

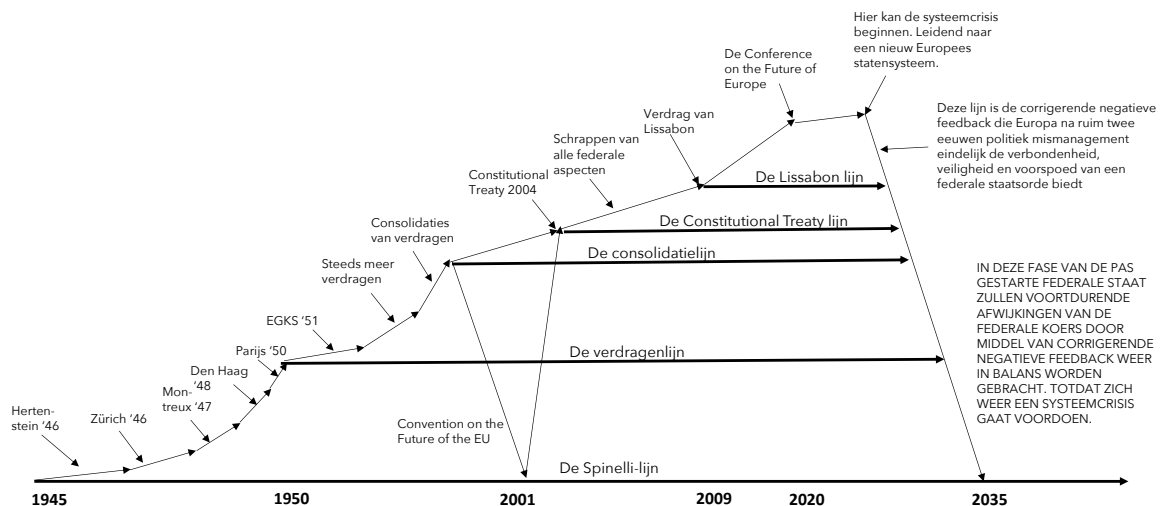
Wat mankeert die mensen toch om in die Conferentie 2020-2022 een federaal kenmerk te zien? In de opzet van deze Conferentie 2020-2022 is elke referentie aan federale staatsvorming geschrapt; en Schuman maakte de fout der fouten om federale staatsvorming te laten gieten in een verdragsrechtelijk stelsel. Hoe is het toch mogelijk dat de Spinelli Group en de UEF geen boodschap meer hebben aan hun eigen grondlegger, Spinelli, die in het Ventotene Manifest onder meer zei:

"... the rational organisation of the United States of Europe, which can only be based on the republican constitution of federated countries."

4.4.4 De tekening van de fase 2009-2020

Werken met het Verdrag van Lissabon vergroot exponentieel de al bestaande spanningen tussen de Unie en de lidstaten. Waaronder Brexit, de spanningen tussen groepen lidstaten en tussen individuele lidstaten en de EU. Ik ga die niet allemaal beschrijven en volsta met een doorlopende lijn van positieve feedback. Die eindigt bij de aankondiging van de (nog steeds uitgestelde) *Conference on the future of Europe*, gepland tussen 2020 en 2022.

Als die Conferentie inderdaad gaat plaatsvinden conform de opzet die ik hiervoor beschreef, dan culmineert de entropische wanorde tot een uitbarsting, het moment van de grote systeemcrisis, leidend tot een nieuw Europees statensysteem in de vorm van een federale staat. Dat teken ik met de meta-negatieve feedbacklijn lijn, helemaal terug naar beneden, naar de oorspronkelijke basis van federaal denken van Spinelli. Het gereedkomen van die Europese Federatie schat ik op 2035. Daarover meer in Hoofdstuk 5.

In deze tekening is elke overgang in de zin van aanpassing van het EU-statensysteem een vorm van een 'niet-systeemoorlog in een fase van een oorlogscyclus'. Gaandeweg wordt het reguleren van de toenemende spanningen steeds minder effectief. Die niet-effectieve regulering doet de spanningen toenemen. Dat stuwt de EU-statensysteem naar een kritieke toestand die in het verleden altijd uitmondde in een systeemoorlog/crisis, leidend tot een nieuw internationale orde. Het Europese intergouvernementele statensysteem is op, zit aan het einde van zijn levenscyclus. Er is geen ruimte meer voor een nieuwe - mogelijk innoverende - aanpassing, anders dan door een meta-negatieve feedback naar de oorspronkelijke lijn 1945-2020. Maar de Europese leiders

kunnen dat niet, zoals ook een lamme niet over een muurtje kan springen. Alleen een systeemcrisis kan een nieuwe orde realiseren.

Voor de goede orde: exact hetzelfde speelt zich af binnen het mondiale statensysteem van de Verenigde Naties. De signalen van versterkte rivaliteit tussen grootmachten, van niet effectieve *peacemaking*, *peacebuilding* en *peacekeeping* waardoor er nog steeds regionale oorlogen en gewelddadige conflicten bestaan, meer dan zestig miljoen vluchtelingen, nog steeds bezettingen, onderdrukkingen en uitbuitingen van volken die zich niet kunnen verdedigen tegen een overheerser, de reden van het bestaan van de *Unrepresented Nations and Peoples Organization* (UNPO), een groep van ruim veertig volken wier zelfbeschikking illusoir is⁵². De San Francisco Promise van 1945, de geboorte van de Verenigde Naties, beloofde graduele verbetering van het intergouvernementele VN-verdrag, een belofte die niet is ingelost. De prijs daarvoor wordt betaald door de te verwachten systeemoorlog, leidend tot een wereldfederatie op basis van een Earth Constitution⁵³.

Op pagina 172 beschrijft Piepers de ontwikkeling van het Europese statensysteem tót 1945 met woorden die onverkort van toepassing zijn op de periode die ik met de voorgaande tekeningen beschreef ná 1945. Een citaat lijkt me hier op zijn plaats:

“De dissipatieve structuur was instrumenteel in een faseovergang met twee complementaire effecten: de basis voor een evenwichtstoestand en daardoor politieke eenwording in Europa en opschaling van het statensysteem naar een mondiaal niveau. De dissipatieve structuur werd aangedreven door bevolkingsgroei en de toenemende rivaliteit tussen Europese grootmachten. Je

⁵² Op 14 Augustus 1941 sloten President Roosevelt en Premier Churchill op de Amerikaanse kruiser USS Augusta het Atlantic Handvest, de basis voor het verdrag van de Verenigde Naties in 1945. Lid 3 van dat Handvest bepaalde het recht op zelfbeschikking voor elk volk ter wereld. Het bestaan van de UNPO markeert de fundamenteel onjuiste staatsorde van de Verenigde Naties als de oorzaak voor het falen om te voldoen aan deze regel van het Atlantic Pact en van alle daarna geschreven regels en gecreëerde VN-instituten om die zelfbeschikking te garanderen.

⁵³ In het Magazine van de Democratic World Federalists (DWF, San Francisco) van 24 september 2020 schrijft de President van de DWF, Roger Kotila, onder de titel United Nations World System Is Wrong- Weak & Small Nations Suffer: “Professor Martin's analysis of the UN World System Ideology is invaluable to understand why the UN cannot do its primary job. Wars continue unabated. A nuclear arms race is underway. What is wrong? The following excerpts illustrate the reality at the UN that makes it difficult to impossible for the UN to do what is really needed. For example, the 17 Sustainable Development Goals can't be met. Democratic World Federalists sponsor a strategy called THE SAN FRANCISCO PROMISE which asks the UN General Assembly to launch UN Charter Review using the EARTH CONSTITUTION as a model new world charter/constitution to establish a "new UN.”

zou kunnen stellen dat de verbondenheid - connectiviteit - van Europa en het Europese statensysteem de aanjager was van de dissipatieve structuur. In die verbondenheid zat namelijk een steeds grotere tegenstrijdigheid - intrinsieke onverenigbaarheid - besloten. Gedurende de periode 1480-1945 nam niet alleen de wederzijds afhankelijkheid van Europese staten systematisch toe, om bijvoorbeeld een zekere welvaart te bereiken en in stand te houden, maar ook het veiligheidsdilemma, dat inherent is aan het statensysteem en nauw verband houdt met rivaliteiten en tegenstrijdige belangen tussen staten in het Europese statensysteem. Die tegenstrijdigheid was verantwoordelijk voor de spanningsproductie in het statensysteem. De functie van een internationale orde is om de onverenigbaarheid die besloten ligt in het statensysteem te overbruggen en werkbaar te maken. Maar het is altijd een kwestie van tijd of een internationale orde bezwijkt onder haar eigen inconsistenties en de gegenereerde spanningen. Die inconsistenties zijn het gevolg van onder andere de gedifferentieerde ontwikkeling van grootmachten."

Nu voeg ik het begrip Feed-in toe aan negatieve en positieve feedback.

4.4.5 Feed-in ter aanvulling van negatieve en positieve feedback

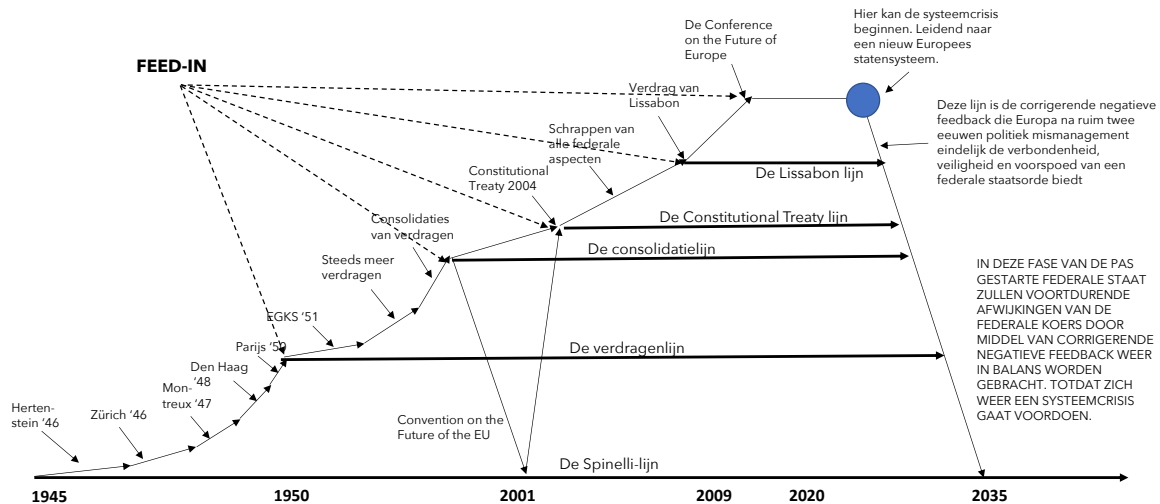
Negatieve feedback is herstel van evenwicht. In een koers naar een doel is het gericht op herstel van afwijkingen van die koers.

Positieve feedback is versterking en versnelling van een beweging. Als die beweging gericht is op een doel en als zich op weg naar dat doel een koersafwijking voordoet is het een exponentiële afwijking van de koers.

Feed-in is het bijstellen van het doel. Dat vond tussen 1945 en 2020 vijfmaal plaats:

- In 1950 door te kiezen om het naoorlogse Europese statensysteem op te bouwen met verdragen in plaats van de bouw van een federaal Europa conform het Ventotene Manifest.
- De versterkende afwijkingen leidden tegen 2001 tot het besef dat een terugkeer naar een federale koers gewenst was. Met de *Convention on the Future of the European Union* was er de intentie om met een herstellbeweging terug te keren naar de basislijn 1945-2020. Dat mislukte dus. In feite ging men door met positieve feedbackwegingen. De intentie is daarom getekend met stippellijnen.
- Met de komst van het Verdrag van Lissabon werd weer een nieuwe koers uitgezet, waarbij de voortgaande afwijking het besef deed ontstaan om opnieuw fundamenteel naar de inrichting en werking van het EU-statensysteem te kijken waardoor er in 2020 weer een nieuw doel werd geformuleerd.
- Al met al een opeenhoping van entropische wanorde met steeds kortere perioden, indicaties van de opbouw van de kritieke fase vlak voor het uitbreken van de systeemcrisis.

- o De cirkel markeert het moment waarop de systeemcrisis losbreekt. In het volgende Hoofdstuk plaats ik dat in de tijd, inclusief de redenering waarom na die crisis een federaal Europa ontstaat.

4.4.6 Het meta-karakter van de corrigerende negatieve feedback

De stelselwijzigingen tussen 1946 en 2020 hadden tot doel om spanningen – als gevolg van de intergouvernementele verwevenheid tussen lidstaten – te reguleren. Maar nu komt het moment waarop ze niet meer geneutraliseerd kunnen worden waardoor er een systeemoorlog/crisis uitbreekt. Die zal het voortdurende proces van positieve feedback doen plaatsmaken voor een enorme negatieve feedback beweging.

Daarom noemde ik corrigerende systeemoorlogen een vorm van meta-negatieve feedback. De lijn van de cirkel terug naar de lijn 1945-2020, en verder, symboliseert dat. Het is een omvangrijke herstelbeweging om het evenwicht dat Spinelli bood – een federaal Europa op basis van elementaire standaarden van federale staatsvorming – weer terug te krijgen.

Op zichzelf is dat uiteraard – gezien vanuit mijn perspectief – een goede zaak. Maar ik ben niet blind voor de wellicht onbeschrijfelijke schade die een nieuwe systeemoorlog/crisis kan aanrichten. Volgens Piepers heeft het overigens geen zin om de vraag te stellen wie je daarop moet aanspreken. Conform het analytische model waarlangs hij de sequentie van vier systeemoorlogen sinds 1480 toelicht ligt elke volgende systeemoorlog besloten in de herinrichting van het statensysteem na de vorige. Piepers (p. 222): *“Ook zonder Hitler was een Tweede Wereldoorlog uitgebroken. Het was wel een andere variant geworden.”* Na slechts zo’n vijftig jaar komt nu de volgende eraan. Piepers (p. 192): *“.. alle seinen staan op rood, maar die worden genegeerd.”*

5. IN 2035 IS EUROPA EEN FEDERALE STAAT: HOE ZO?

5.1. De kritieke fase en de systeemcrisis

Graag herhaal ik een citaat uit Piepers' boek (p. 208):

“Een systeemoorlog is een fundamentele verandering en beperkt zich niet tot oorlogsactiviteit in beperkte zin; er is oorlogsactiviteit in combinatie met alliantievorming en een politiek onderhandelingsproces, waarbij afspraken worden gemaakt tussen grootmachten over invloedsferen en de spelregels voor een nieuwe internationale orde. Een systeemoorlog gaat dus ook over waarden. Het is eigenlijk beter om over een systeemcrisis te spreken in plaats van een systeemoorlog.”

De fasen vóór en na de vier systeemoorlogen in het verleden kenden steeds kritieke perioden vóór en na die oorlogen. In de fase ervoor wordt een overmaat aan spanningen en conflicten opgebouwd die niet via negatieve feedbackcorrecties van een niet-systeemoorlog tot tijdelijke nieuwe evenwichten leiden. De toenemende entropische wanorde kan dan geen andere kant op dan naar een systeemoorlog/crisis, meestal na een relatief beperkte aanleiding. Bijvoorbeeld de moord in 1914 op beoogd troonopvolger Frans Ferdinand van Oostenrijk en zijn vrouw op 28 juni 1914 die tot de Eerste Wereldoorlog leidde. Zoals de Duitse inval in Polen 1939 de Tweede Wereldoorlog deed ontstaan.

In de kritieke fase ná een systeemoorlog wordt vervolgens door middel van onderhandelingen en nieuwe invloedsferen een nieuw statensysteem ontworpen. Na de Eerste Wereldoorlog was dat de Volkenbond op basis van het Verdrag van Versailles 1919. Omdat dit verdrag de nodige systeemfouten⁵⁴ bevatte kon het zijn functie als mondiaal statensysteem niet waarmaken, waarna zich langzaam een nieuwe kritieke fase ging opbouwen voor de Tweede Wereldoorlog.

Een systeemoorlog biedt grootmachten de mogelijkheid om een nieuwe balans te zoeken, die vervolgens wordt vastgelegd in een nieuwe internationale orde. Ze zorgen er wel voor dat hun belangen goed worden vastgelegd. Een klassiek voorbeeld is de manier waarop de vijf grootmachten van de Tweede

⁵⁴ De belangrijkste systeemfout van een verdrag is het feit dat staten die zich er niet aan willen houden – dus niet handelen op basis van *pacta servanda sunt* (verdragen moeten worden nageleefd) – ongestraft het verdrag kunnen negeren. Op die manier kon Hitler al begin jaren dertig, bekleed met de bevoegdheid om noodwetten te maken – het belangrijkste instrumentarium van alleenheersers – met de opbouw van een industrieel militair complex. In strijd met het Verdrag van Versailles.

Wereldoorlog bij de constructie van de Verenigde Naties elkaar benoemden tot vaste leden van de Veiligheidsraad, elk voorzien van een vetorecht. Men kan niet verder verwijderd zijn van een democratische rechtsorde dan door het gebruik van een dergelijk machtsmiddel. De VN is een mondiaal statensysteem op natiestatelijke grondslag: eigen belang eerst. En dan is het gewoon wachten tot een volgende oorlogscyclus een nieuwe kritiek fase toont.

5.2 Hoe herken je de kritieke fase?

Nu zitten we midden in een nieuwe kritieke fase. Voor het mondiale statensysteem wegens het steeds slechter functioneren van de Verenigde Naties op het vlak van onder meer peacemaking, peacebuilding en peacekeeping, mensenrechten en volkenrechtelijk zelfbeschikking. Voor het Europese statensysteem wegens een versterkte vorm van positieve feedback sinds 1946, die inmiddels zo'n conflictueuze Unie heeft veroorzaakt dat het wachten is op de aanleiding die de bom doet barsten. Het is gissen naar de te verwachten aanleiding. Zal die mondiaal van aard zijn? Bijvoorbeeld de chaos van een burgeroorlog in de Verenigde Staten als gevolg van de verkiezingen van 3 november 2020? Mede naar aanleiding van China's visie op haar geplande ontwikkeling tot 2035 - aangekondigd eind oktober 2020? Of een aanleiding binnen de Europese Unie? Bijvoorbeeld nog een lidstaat die wil opstappen, of een plotselinge autocratiserende actie van bijvoorbeeld Hongarije of Polen? Of een aanslag op een lid van de Europese Raad? We zullen het zien.

Ik volg nu de redenering van Piepers waarmee hij verklaart dat we in de kritieke fase van een nieuwe mondiale systeemoorlog/crisis verkeren. Daarna pas ik die redenering toe op mijn bevindingen met betrekking tot het Europese statensysteem.

5.2.1 De opbouw van de kritieke fase tussen 1945 en 2020

Piepers onderscheidt twee dissipatieve structuren. Eentje van 1480 tot 1945 - geconcentreerd op de wisselwerking tussen het Europese statensysteem en zijn omgeving - en een tweede vanaf 1945 tot 2020: nu van mondiaal niveau. Daarbinnen is het EU-statensysteem medeverantwoordelijk voor de opbouw van de nieuwe - nu mondiale - oorlogscyclus vanaf 1945.

Ondanks het schaalverschil gelden voor beide dissipatieve structuren dezelfde factor die de entropische wanorde aanjaagt: toenemende rivaliteit tussen staten. De huidige dissipatieve structuur wordt gedreven door populistisch nationalisme, elkaar bestrijdende ideologieën, terrorisme, handelsoorlogen, klimaatontkenningen, immigratieweerstanden, vluchtelingencrisis, cybercriminaliteit, verval van sommige grootmachten (Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Rusland) en de opkomst, c.q. aspiraties, van nieuwe (India, Iran, Saoedi

Arabië, Noord Korea), het onvermogen van de VN om regionale oorlogen, bezettingen, onderdrukking en uitbuiting van volken op te lossen met het instrumentarium van peacemaking, peacebuilding en peacekeeping, de Covid-19 pandemie, empowerment van samenlevingen door middel van sociale media met afbreukrisico's voor traditionele gezagsstructuren, afscheidingsbewegingen binnen lidstaten (Schotland, Catalonië), renationalisatie en regionalisatie, kortom allemaal factoren die het sociale weefsel binnen staten maar ook binnen statensystemen verscheuren. Piepers bespreekt die intensivering van rivaliteiten tussen grootmachten uitvoerig aan de hand van de toenemende disfunctionaliteit van de Verenigde Naties, desintegratie en fragmentatie, met name binnen de Europese Unie⁵⁵, radicalisering en terrorisme, gevolgen van klimaatverandering, bevolkingsgroei en Brexit. Wat betreft het disfunctioneren van de Verenigde Naties is Piepers genadeloos helder (p. 217).

“Het probleem is dat de Verenigde Naties, zoals alle internationale ordes, zijn opgericht en georganiseerd om de status quo te handhaven, niet om die te veranderen. Elke aanpassing, hoe zinvol ook, van de machtspositie en belangen van één van de vijf permanente leden, kan door hen eenvoudig worden geblokkeerd. Daardoor wordt de internationale orde, de Verenigde Naties, op een gegeven moment onderdeel van het probleem en draagt die zelf bij aan de opbouw van spanningen in de eindfase van de internationale orde.”

Dit citaat is onverkort van toepassing op de disfunctionaliteit van de Europese Unie. Het vetorecht van de zevenentwintig leden van de Europese Raad belet elke poging tot de vorming van een Europees statensysteem van een hogere kwaliteit dan de huidige. Zoals een federaal Europa. Niet omdat het hun nationale belangen zou raken, maar omdat ze door conceptuele onwetendheid⁵⁶ denken/veronderstellen/menen dat federalisering van de Europese Unie hun belangen schaadt. Dat een federatie hun soevereiniteit niet inperkt en juist extra's biedt weten ze niet.

⁵⁵ Hij wijst onder meer op het natiestatelijk karakter van de Unie: lidstaten onttrekken zich aan het verdrag wanneer ze hun eigen belang vooropstellen. Een nieuwe structuur met een optimale vorm van besturen is nog niet gevonden. De complexiteit van besturen binnen de huidige EU ligt op een supralineaire schaal. Dus die groeit superexponentieel. En dat is volgens Piepers een groot probleem, totdat een optimale structuur wordt gevonden. In mijn visie kan dat alleen een federale staatsvorm zijn.

⁵⁶ Die conceptuele onwetendheid wordt gevoed en in standgehouden door pro-Europa instellingen en bedrijven die voor hun voortbestaan mede afhankelijk zijn van EU-subsidies, alsook door wetenschappers die er geen belang bij hebben om met heldere analyses de disfunctionaliteit van de intergouvernementele EU versus de functionaliteit van een federaal Europa te analyseren en door federalistische groeperingen als de Spinelli Groep en de Union of European Federalists die blijven verkondigen dat herhaalde aanpassing van het intergouvernementele verdrag vanzelf een federale constitutie oplevert.

Voor de rol van Europa in de opbouw van de huidige kritieke fase is 1989 van belang. Met de val van de Berlijnse Muur en daarmee het einde van de Koude Oorlog tussen Rusland en Amerika, waren deze twee grootmachten niet langer de leiders in het geopolitieke krachtenveld. Ze maakten ruimte voor de opkomst van andere grootmachten, waaronder met name China, die op mondiaal niveau een plaats opeisten. Rusland bleef weliswaar op mondiaal niveau meespelen, maar begon zich daarnaast steeds meer met (dreigingen tot) geweld te manifesteren aan de oostgrens van de Europese Unie (Georgië, Oekraïne, Baltische staten) en - commercieel - met handelsakkoorden waaronder de levering van gas aan de EU.

Vanaf 1989 kwam de EU steeds meer onder druk te staan. Extern begonnen de mondiale ontwikkelingen een centrifugale kracht uit te oefenen op Europa waartegen de EU-structuren en procedures niet goed bestand bleken. Waarom niet? Omdat de EU geen grootmacht is. Voorts is het Europese statensysteem nog niet op het juiste - federale niveau - waardoor de EU nog steeds een natiestatelijke constructie is. Als lidstaten onder druk staan vallen ze op zichzelf terug omdat er geen transnationaal opererend orgaan is om ze bij te staan, dan alleen met knippen en plakwerk. Zo is er geen Europees antwoord op de Covid-19 pandemie.

De toenemende druk is er intern door de spanningen van het disfunctionerende intergouvernementele besturingssysteem. Zij is er extern door de mondiale ontwikkelingen en de geopolitieke verschuivingen waar de EU geen invloed op kan uitoefenen. De EU is machteloos om Ruslands dreigingen aan de oostgrens het hoofd te bieden, anders dan door het stationeren van extra NATO-troepen in die regio's bij gebreke aan een eigen Europese defensiemacht.

De komst van een systeemoorlog/crisis kondigt zich aan door de afname van de gemiddelde omvang van niet-systeemoorlogen/crises⁵⁷. De fasen tussen die niet-systeemoorlogen/crises worden steeds korter. Op een bepaald moment is de fase tussen de ene en de volgende zo kort dat de entropische wanorde niet langer kan worden gereguleerd en het noodzakelijke nieuwe evenwicht alleen nog kan worden bereikt met de meta-negatieve feedback van een systeemoorlog/crisis. Op grond van de berekeningen van zijn model komt Piepers tot de vaststelling dat de huidige cyclus van het mondiale statensysteem de kritieke fase nu - dus in 2020, plus of min twee jaar - heeft bereikt. En dat daarmee die mondiale

⁵⁷ Niet-systeemoorlogen zijn noodzakelijk om tijdens een relatief stabiele periode spanningen te reguleren. Maar ze bouwen tegelijk aan de opbouw van nieuwe spanningen die na verloop van tijd niet meer met een niet-systeemoorlog kunnen worden gereguleerd. Daardoor neemt de effectiviteit van niet-systeemoorlogen af en vindt er spanningsopbouw plaats die het statensysteem in een kritieke toestand duwt en er vervolgens een systeemoorlog plaatsvindt. Met een nieuw statensysteem.

systeemoorlog/crisis aanstaande is. Omdat de 'min twee jaar' inmiddels voorbij zijn moeten we verwachten dat de crisis losbreekt in de 'plus twee jaar' vanaf 2020.

Ik laat buiten beschouwing Piepers' beschrijvingen van de manier waarop het mondiale niveau laat zien waar en hoe die afname van de gemiddelde omvang van niet-systeemoorlogen plaatsvindt als indicatie van de komst van de kritieke fase als voorloper van de systeemoorlog/crisis. Ik concentreer me op de manier waarop het Europese statensysteem zich ontwikkelde om te zien waar dit past in Piepers' mondiale beschrijving.

Als we opnieuw kijken naar de tekeningen in Hoofdstuk 4 van de ontwikkelingen binnen het Europese statensysteem tussen 1945 en 2020 dan valt op dat zich tussen 1951 (het begin van het nieuwe Europese statensysteem, gebaseerd op verdragen) en 2020 twee kantelpunten hebben voorgedaan, waarbij het tweede aanzienlijk sneller optrad dan het eerste:

- Na hopeloos geknoei met verdragen vanaf 1951 ontstond het inzicht dat het zo niet langer kon en wilde men in 1971 met de *Convention on the Future of the European Union 2001-2003* een poging wagen terug te keren naar de rechte lijn van federale staatsinrichting 1945-2020.
- Maar omdat die Conventie werd ontregeld, deels door een amateuristische organisatie, deels door gebrek aan kennis over federale staatsvorming en deels door de overmacht aan intergouvernementele belangenbehartiging werd uiteindelijk gekozen voor een versterkte vorm van intergouvernementalisme om er al na twintig jaar in 2020 achter te komen dat dit toch een verkeerde keuze was geweest. Vandaar de voorgestelde, maar door de Covid-19 pandemie nog uitgestelde, *Conference on the future of Europe 2020-2022*. In haar opzet kent die Conferentie overigens niet langer enig federalistisch aspect en is zij voor honderd procent gericht op versterking van de huidige intergouvernementele bestuursvorm. Als deze Conferentie daadwerkelijk zal plaatsvinden in 2021 verwacht ik dat ze wordt weggevaagd in de kritieke fase waarbinnen ook voor de Europese Unie gaat gelden dat een systeemoorlog/crisis alles op zijn kop gaat zetten.

Ik laat Piepers weer aan het woord (p. 232):

"De combinatie van chaotische oorlogsdynamiek, de kracht die de tweede dissipatieve structuur uitoefent op het mondiale statensysteem (richting een mondiale evenwichtstoestand), de halfslachtige overdracht van bevoegdheden van staten aan de Europese Unie en het feit dat de mondiale internationale orde (Verenigde Naties) nu steeds slechter functioneert, maken Europa zeer kwetsbaar voor desintegratie en renationalisatie. Dat zie je nu ook gebeuren."

Anno 2020 is het mondiale statensysteem zich aan het opladen ter rechtvaardiging van een systeemoorlog/crisis. Een proces van zelfvernietiging als voorwaarde voor het doen ontstaan van een nieuwe orde. Mondiaal zowel als Europees. Maar voor continuïteit van leven moet er een capaciteit, een structuur in het vacuüm stappen. En dat kan alleen een federale zijn. Terug naar de oorlogvoerende natiestatelijke anarchie is misschien een korte tijd onvermijdelijk, maar uiteindelijk zal een orde van een hoger niveau dan het huidige statensysteem – mondiaal en Europees – vorm gaan krijgen. Ik kom daar straks op terug.

5.2.2 De datering van de komende systeemoorlog/crisis

Op basis van zijn berekeningen stelt Piepers dat het mondiale statensysteem in 2020 – plus of min twee jaar – weer een kritische fase bereikt. Die fase zal – gelet op zijn modelberekeningen – ongeveer zeventien jaar duren. Dus tot 2037. Binnen die zeventien jaren vindt de volgende systeemoorlog/crisis plaats. De zeventien jaren vormen de zoektijd om een nieuwe internationale en Europese balans te vinden in de vorm van een nieuw mondiaal en Europees statensysteem.

De lengte van die periode verklaart Piepers niet alleen op basis van alle data rond de vier systeemoorlogen vanaf 1480 tot 1945, maar ook aan de hand van het feit dat het huidige mondiale (en wat mij betreft ook het Europese) statensysteem op alle niveaus van hun organisatie in hoge mate gefragmentariseerd en daardoor instabiel zijn. Voorts zijn nu niet alleen staten en hun legers betrokken in het destabiliseren, maar ook bevolkingsgroepen over de hele wereld die al dan niet via internet opstanden en demonstraties organiseren en het verspreiden van desinformatie door organen van overheden ter beïnvloeding van het gedrag van volken elders. Ik verwacht dat het mondiale statensysteem des te sneller destabiliseert naarmate de implosie van de Europese Unie dichterbij komt.

Piepers ziet een instabiele zone waarvan clusters of netwerken niet alleen in hoge mate zijn verweven met grootmachten, maar die ook geografisch aan elkaar zijn gekoppeld (p. 269):

“Die zone loopt van de Baltische staten via Wit-Rusland, Oekraïne en de Krim, via Turkije, Syrië, Irak, Israël, Saudi-Arabië en Jemen, naar Afghanistan, Pakistan, India en China, de Zuid-Chinese Zee en Taiwan naar Noord-Korea. In die zone bevinden zich allerlei clusters die elkaar vaak overlappen voor de grootmachten en hun bondgenoten die daarbij betrokken zijn.”

Een titanenstrijd tussen de Verenigde Staten en China zal waarschijnlijk het hoofdthema van de aankomende systeemoorlog/crisis tussen 2020 en 2037 zijn. Met meerdere oorlogstonelen, gebieden waar daadwerkelijk oorlog wordt gevoerd tussen echte legers. Bijvoorbeeld in de Zuid-Chinese Zee, in de Oost-

Chinese en Japanse Zee, in het Midden-Oosten (rivaliteit tussen Iran en Saudi-Arabië, tussen Israël en omliggende staten, en in Oost-Europa, het grensgebied tussen Rusland en de Europese NAVO-bondgenoten. Binnen dit crisistijdperk zal de Europese Unie uiteenvallen op zoek naar een nieuw statensysteem van een andere orde dan de huidige.

Dat doet minstens twee vragen rijzen: wanneer dan zal die nieuwe orde er zijn en hoe zal die eruit zien? Wat de tweede vraag betreft luidt het antwoord: dat zal een federaal Europees statensysteem zijn. Zie daarvoor de volgende paragraaf. Het antwoord op de eerste vraag staat al in de titel van dit essay: 2035.

Wat die eerste vraag betreft, Piepers noemt zelf geen concreet jaartal voor de komst van het nieuwe mondiale statensysteem na de komende systeemoorlog/crisis. Maar voor het Europese statensysteem durf ik dat wel. In de vorm van een *calculated guess*. Ik redeneer als volgt:

- Gesteld dat Piepers' model correct aangeeft dat er nu een kritieke fase is van 2020 tot 2037 waarbinnen zich een systeemoorlog/crisis gaat afspelen,
- Dat al twintig jaar na de *Convention on the Future of the European Union* weer een Conferentie over de toekomst van Europa nodig is duidt op het besef dat het huidige besturingssysteem en organisatie van de EU niet langer voldoende energie leveren voor onderhoud en vernieuwing en de EU dus tegen een identiteitscrisis aanzit, wachtend op een implosie,
- Besef dat alle ingrediënten voor die systeemoorlog/crisis al aanwezig zijn⁵⁸. Het enige wat ontbreekt is een aanleiding. Die verwacht ik vóór het einde van 2021. Misschien zelfs nog in 2020. Mogelijkheden:
 - Durft Putin de kracht van de nieuwe Amerikaanse President Biden te testen door in Oost-Europa een stuk van de Baltische staten op te eisen of misschien zelfs te bezetten⁵⁹? Hetzelfde geldt voor Iran en Noord-Korea. Gaan ze Biden uitdagen om te zien hoever hij durft te gaan? Of

⁵⁸ Volgens Huub Modderkolk is de oorlog al aan de gang: *Het is oorlog maar niemand die het ziet*. Podium Uitgeverij 2020. Modderkolk benadert dit onderwerp vanuit de onzichtbare digitale wereld die met steeds meer verfijnde technologieën steeds meer informatie van steeds meer mensen beheersen en sturen.

⁵⁹ Ik acht Putin in staat dezelfde manoeuvre uit te voeren die Hitler in 1938 met succes volbracht. Van 1918 tot 1938 woonden in de Tsjecho-Slowaakse regio Sudetenland vele Duitsers, een gevolg van de herschikking van grenzen krachtens het Verdrag van Versailles. Hitler eiste dat gebied terug zonder dat Engeland en Frankrijk tegenstand boden. In de Baltische staten wonen vele Russen. Het vermoeden dat Putin die terug bij Rusland wil voegen zou nu wel eens bewaarheid kunnen worden. En wat zal de EU dan doen?

zullen we meemaken dat Trump nog voor januari 2021 een aanval op Iran uitlokt?

- Gaat Israël - overmoedig door de pasverworven verbondenheid met een aantal Arabische landen – het Palestijnse volk tot wanhoopsdaden dwingen waardoor ze vanuit Gaza juist één raket te veel afvuren?
- Zal Erdogan zijn greep op Cyprus willen versterken door het Griekse deel te gaan bezetten?
- Leidt het verzet van Hong Kong tegen de suprematie van China tot gewapende strijd?
- Barst er in Amerika een burgeroorlog uit? Bijvoorbeeld als Vice-President Pence, gesteund door een meerderheid van Republikeinen, niet langer toepassing van Artikel 4 van Amendement 25 kan uitstellen waarmee hij Trump niet langer bekwaam acht om het land te leiden voordat Biden het roer overneemt in januari 2021?
- Is China's pas gelanceerde visie op 2035 zo bedreigend dat Amerika in paniek raakt?
- Slaat de betrekkelijke rust in Afghanistan en Irak om in nieuw geweld door het gedeeltelijk terugtrekken van Amerikaanse troepen?
- Of ligt een aanleiding wellicht buiten het terrein van de traditionele grootmachten als gevolg waarvan die grootmachten zich er ineens mee moeten bemoeien? Bijvoorbeeld een versnelde ontmanteling van het voor de rest van de wereld noodzakelijke behoud van het Amazonewoud?

Wie zal het zeggen? Maar een of meer lonten in een zo vol geladen kruivvat zijn in een oogwenk aangestoken.

- Zodra een aanleiding voor de volgende systeemoorlog/crisis is geplaatst bouwt de crisis zich binnen enkele weken op, waarbij de verbondenheid tussen netwerken, zoals de instabiele zone die Piepers schetst, de ene na de andere partij erbij betreft.
- Het Verdrag van Lissabon zal niet in staat zijn de zeventwintig lidstaten bijeen te houden. Lidstaten zullen zich binnen hun eigen grenzen terugtrekken. Grootmachten dumpen hun crisisafval in Europa.
- De EU-instellingen Europees Parlement, Europese Commissie en Europese Raad vallen stil. Er ontstaat omstreeks 2023 een bestuurlijk vacuüm.
- Dan beginnen de pogingen om het bestuurlijk vacuüm te vullen. Het is een onzekere periode, omdat diverse modellen voor een nieuw Europees statensysteem met elkaar zullen concurreren. Voordat men consequent en

consistent het model van federale staatsvorming zal omarmen is het 2030. Dan wordt binnen vijf jaar, dus uiterlijk 2035 het federale Europa gelanceerd.

In 5.3 schets ik welke opties in de onzekere periode van het bestuurlijke vacuüm met elkaar zullen concurreren.

5.3. De opties voor het Europese statensysteem na de crisis

Hoe zal dat bestuurlijke vacuüm worden gevuld? Ik schets de volgende opties.

5.3.1 De opkomst en neergang van een alleenheerser

De eerste personen die proberen het vacuüm te gaan vullen zijn de potentiële alleenheersers. Het pad van sterke mannen die beloven dat ze orde op zaken zullen stellen wordt steeds geplaveid door voorafgaand slecht bestuur. Daarvan profiteren zit in het bloed van elke bestuurder. Die streeft van nature altijd naar meer macht. Bestuurders (niet volksvertegenwoordigers) zijn van nature oligarchen. Wie niet tijdig wordt gestopt passeert de grenzen van de democratische orde en verklaart zichzelf de baas. Wetend dat hij altijd kan rekenen op steun van een deel van het volk.

Ik maak me geen enkele illusie. Die sterke man zal zich hoe dan ook manifesteren. Wie het zal zijn weten we niet. Hoelang hij alleenheerser blijft weten we wel: heel kort. De systeemoorlog/crisis zal mondiaal zijn. Niet beperkt tot het territorium van Europa. Overal ter wereld zal men zoeken naar een vernieuwing van regionale statensystemen. Ook in Europa. In dat proces rekent men af met tijdelijke alleenheersers.

5.3.2 Terug naar de soevereine Westfaalse natiestaat

Een ander model is terug naar de Westfaalse natiestatelijke soevereiniteit. Dat is echter een achterhaalde en achterlijke vorm van soevereiniteit:

- Elke staat op zichzelf. Gesloten grenzen. Immigranten stuiten op een Fort Europa.
- De anarchie tussen die natiestaten keert terug. Anarchie in de zin van de afwezigheid van transnationaal bestuur om te zorgen voor gemeenschappelijke belangen en daarmee conflicten op te lossen en oorlogen te vermijden.
- Er komen reeksen onvermijdelijke oorlogen zoals in de 19^e en 20^e eeuw.
- Diversiteit en innovatie krimpen, inclusief krimp van nationale economieën wegens protectionisme en isolationisme.

5.3.3 De EU wordt weer verdragsrechtelijk aangepast

Uiteraard is het een optie voor de intergouvernementalisten die ongeschonden uit de crisis komen om het Europese bestuur weer de basis van een of meer verdragen te geven. Ook dat acht ik niet waarschijnlijk:

- Voortgaand intergouvernementeel bestuur vernietigt met gedwongen assimilatie van lidstaten de lidstatelijke soevereiniteit. Er komen meer exits.
- Nog minder respect voor, of aanvaarding van, verdragsrechtelijke verplichtingen en nadere overeenkomsten.
- Kwetsbaar voor externe dreigingen zoals geopolitieke verschuivingen, handelsoorlogen, economische crises, terrorisme, klimaatverandering.
- Geen gemeenschappelijk beleid op grensoverschrijdende gemeenschappelijke belangen en zorgen: economie, sociale zekerheden, immigratie, veiligheid, energie/klimaat, defensie, buitenlands beleid.
- Geen speler op het wereldtoneel zoals de USA, China en Rusland.

5.3.4 Naar de Verenigde Staten van Europa op basis van een federale constitutie

De enige optie die past in het analytisch kader van Piepers is een nieuw Europees statensysteem van een hogere kwaliteit dan wat de Europese Unie nu te bieden heeft: de Verenigde Staten van Europa, gebaseerd op een federale constitutie:

- Verticale scheiding van bevoegdheden waardoor de lidstaten hun soevereiniteit delen met een federaal orgaan.
- Elke lidstaat behoudt zijn soevereiniteit, staatsrechtelijk systeem, identiteit, cultuur, taal.
- Geen gedwongen assimilatie.
- Transnationaal bestuur ter waarborging van gemeenschappelijke belangen en zorgen.
- Open grenzen.
- Diversiteit, innovatie, veiligheid, welvaart.
- Sterker dan de USA, Rusland en China.

5.4 Soort zoekt soort

De laatste tekening van Hoofdstuk 4 bood het beeld van voortdurende pogingen om entropische wanorde als gevolg van spanningen en conflicten te reguleren met steeds weer aanpassingen van het Europese statensysteem. Het waren echter geen aanpassingen in de zin van negatieve feedback, maar van positieve feedback; steeds verder weg van de rechte lijn van federale staatsvorming.

Tegen 2001 raakte men zodanig verstrikt in het intergouvernementele besturen dat men voldoende inzicht had om met de *Convention on the Future of the European Union 2001-2003* een negatieve feedbackpoging te wagen. Door de onbegrijpelijke amateuristische opzet van die Convention, gevoegd bij het kennelijk ontbreken van enig inzicht in de standaarden van federale staatsvorming, mislukte dat. Niet alleen omdat het resultaat van de Convention een staatsrechtelijk niet-bestaand fenomeen als de 'Constitutional Treaty' opleverde, niet alleen omdat de burgers van Frankrijk en Nederland dat bedenkensel bij referendum van 2005 afwezen, maar vooral omdat daarna uitsluitend

intergouvernementele personen alle referenties naar federalisering schraptten en die Constitutional Treaty gingen ombouwen tot weer een regelrecht intergouvernementeel verdrag. Dat van Lissabon.

Ik schreef zojuist 'onbegrijpelijke amateuristische opzet'. Dat is niet helemaal juist. Gezien vanuit een bepaald perspectief is het wel degelijk begrijpelijk. Het onafwendbare proces van 'soort zoekt soort' brengt altijd mensen bij elkaar die elkaar verstaan. Die zitten qua karakter, belangstelling en kennis op dezelfde manier in elkaar. Zij kunnen niet anders opereren dan op de manier die hen samenbracht. Een federalist in intergouvernementele kringen is een Fremdkörper. Het EU-organisme kan zo iemand niet verdragen en stoot hem uit. Dat verklaart waarom men - eenmaal in Hertenstein 1946 van het juiste pad afgedwaald - met elke komst van dezelfde mensen in dat proces (Montreux, Zürich, Den Haag, Parijs) dat proces van steeds verder afwijking versnelde en zich versterkte. Een proces van incrementeel voortmodderen⁶⁰, met steeds een schijnbaar herstel van een evenwicht maar in werkelijkheid een versnelde en versterkte afwijking van de koers die in 1945 op basis van het Ventotene Manifest gevolgd had moeten worden.

Dat voortmodderen tussen 1945 en 2020 was dus een voortdurende strijd tussen orde en wanorde. In deze relatief stabiele periode werden spanningen die zich onherroepelijk opbouwden steeds gereguleerd met aanpassingen van het Europees statensysteem. Motief: behoud van de status quo, de gevestigde orde. De steeds weer nieuwe ingrepen in het Europese statensysteem produceerden echter voortdurend nieuwe spanningen en bedreigingen die noch door individuele lidstaten, noch door 'Brussel' konden worden gereguleerd, anders dan door nog meer olie op het vuur te gooien. De energie van de instellingen van het statensysteem raakte op, ze konden steeds minder een evenwichtsregulerende functie waarmaken. En zo bouwde zich het transformatieproces op. De spanningen, onzekerheden, bedreigingen en vernederingen hebben de uitwerking van een katalysator, richting systeemcrisis. De orde van het huidige Europese statensysteem is achterhaald en gaat na een systeemcrisis over in een geheel nieuwe orde.

Het is ondenkbaar dat diezelfde mensen na de te verwachten systeemcrisis leiding kunnen geven aan de federale staatsvorming van Europa, als ze er überhaupt nog

⁶⁰ Zie Charles Lindblom, *The science of muddling through*, in: Public Administration Vol.19, p. 79-88, 1959. Voor degenen die zweren bij intergouvernementeel besturen noem ik een artikel van Adriaan Schout (Clingendael Institute) in het dagblad Trouw van 29 oktober 2020, titel: *Ode aan het Europese voortmodderen*. De strekking van dat artikel is: gewoon doorgaan met dit voortmodderende intergouvernementele statensysteem en vooral geen grote veranderingen proberen door te voeren.

zijn. Ze hebben er geen verstand van. En de systeemoorlog, gezien als een systeemcrisis, zal alles op zijn kop zetten. Niets zal meer hetzelfde zijn. Er komt een groot bestuurlijk vacuüm.

De Federal Alliance of European Federalists (FAEF) bereidt zich voor om de mensen die dat vacuüm moeten vullen met de creatie van een federale staat bij te staan. Terzijde wijs ik erop dat FAEF een scenario gereed heeft om negen lidstaten van de Europese Unie te helpen om zich te federeren conform artikel 20⁶¹ van het Verdrag betreffende de Europese Unie. Ik laat dit verder rusten.

De nieuwe orde van het Europees statensysteem zal geleid worden door een nieuwe generatie politieke ambtsdragers, bereid en in staat om het Europese statensysteem te reconstrueren langs de lijnen van het 1941 Ventotene Manifest. Zij behoren qua kennis en geschiktheid van de hoogste orde te zijn. Vijftig jaar werken voor politici in diverse landen om hun problemen op te lossen heeft me geleerd dat 'het politieke ambt' het belangrijkste ambt ter wereld is. Waar het politieke ambt afwezig vallen samenlevingen uiteen. Maar 'de politiek', dus de manier waarop dagelijks dat ambt wordt uitgeoefend en ingevuld is zonder meer de belangrijkste oorzaak van vele ernstige maatschappelijke problemen. Over die vereiste kennis en geschiktheid schreef ik het artikel *Foundations of political office*, in: Europe Today Magazine van 22 september 2020: <https://www.europe-today.eu/2020/09/21/foundations-of-political-office/>.

⁶¹ Artikel 20 bepaalt dat tenminste negen lidstaten het recht hebben een versterkte vorm van samenwerking te sluiten. Omdat niet nader is bepaald wat de inhoud van die samenwerking moet zijn, kan dat een federale vorm zijn.

6. Hoe kunnen we ons voorbereiden op de creatie van een federaal Europees statensysteem na de systeemcrisis?

6.1 Wat is federalisme en federale staatsvorming?

Met opzet ben ik dit essay niet begonnen met omschrijvingen van federalisme en federale staatsvorming. In plaats daarvan richtte ik me op de tegenhanger - het intergouvernementalisme - dat door haar inherente systeemfouten entropische wanorde opbouwt oorzakelijk is voor een onvermijdelijke Europese en mondiale systeemcrisis en daarna een geheel nieuw Europees - federaal - statensysteem zal voortbrengen.

Nu is het tijd om na de vele verspreide opmerkingen over de kracht van federalisering de rest van dit Hoofdstuk te wijden aan de hoekstenen van correcte federale staatsvorming. Degenen die het zich ter harte nemen kunnen dan gereed staan om na de systeemcrisis aan de slag te gaan met de bouw van de Europese federale staat. Het heeft geen zin om te proberen om met negatieve feedbackbewegingen - en dus met tijdelijk herstel van enig evenwicht - de onvermijdelijke systeemcrisis proberen uit te stellen. Het is verstandiger om alle beschikbare energie te verzamelen, te vermeerderen en vervolgens te gaan gebruiken na de systeemcrisis. Dat moet beginnen met drie bronnen van energie:

- (a) Massa maken in de zin verhogen van de organisatiegraad van federale bewegingen binnen de Federal Alliance of European Federalists: federating the federalists.
- (b) Kennis opbouwen binnen federale bewegingen en in de samenleving: educating the federalists.
- (c) Moed tonen om het tot nu toe onmogelijke alsnog mogelijk te maken: breaking through the status quo.

6.2 De hoofdpunten van federalisme

Federaliseren is niet een juridische maar een organisatorische zaak. Die wordt vastgelegd in een juridisch document. Als het een publieke federatie is dan is dat een federale constitutie. Ingeval van een private federatie is het een notariële akte van verenigingen, of coöperaties, of stichtingen, of maatschappelijke organisaties, of bedrijven. Of overheden mogen meedoen met een private federatie hangt af van de regels die hen wel of niet toestaan overeenkomsten te sluiten met niet-publieke organen. Er zijn in de wereld zevenentwintig federale staten die samen 40% van de wereldbevolking huisvesten. Daarnaast bestaan er vele duizenden private federaties. Waarom? Omdat een federale organisatie een ijzersterke vorm van organiseren is die elke deelnemer in zijn autonome waarde laat en alleen zorg draagt voor gemeenschappelijke belangen die individuele leden niet (langer) zelf naar behoren kunnen behartigen.

Partijen die een federatie sluiten vertrouwen enkele van hun bevoegdheden toe aan dat federale orgaan zonder dat ze iets kwijtraken. Sterker nog, ze krijgen er iets extra's bij, namelijk dat het federale orgaan niet alleen de behartiging van hun belangen overneemt maar er ook waarde aan toevoegt. Toevertrouwen van bevoegdheden impliceert dat de federerende partijen geen bevoegdheden kwijtraken. Hun bevoegdheden blijven bestaan maar worden slapend. Als het federale orgaan er onjuist mee omgaat kunnen de partijen die bevoegdheden weer voor hen werkend/levend maken, bijvoorbeeld door de constitutie of de onderliggende akte te wijzigen, of door de federatie te ontbinden.

De grootste publieke federatie is India met ruim 1 miljard inwoners, verdeeld over 28 deelstaten, met 22 officiële talen. De grootste private federatie is het Internationaal Olympisch Comité, waar alle sportorganisaties van de wereld aan zijn verbonden (ook die van voetbal) en dat circa 5 miljard mensen vertegenwoordigt.

Of een federatie sterk of zwak is hangt af van twee factoren: (a) is de federatie ontworpen volgens standaarden en (b) wordt de federatie geleid door verstandige mensen? Naarmate men knoeit met de standaarden en met de aanstelling van hen die er leiding aan geven is de federatie zwakker. Als de zwakte zo ernstig is dat de federatie uiteenvalt spreek men van een 'failed federation'.

De belangrijkste standaard is de zogeheten verticale scheiding van bevoegdheden. Die wordt in een constitutie of akte uitgedrukt in de zin: *"Bevoegdheden die niet aan het federale orgaan zijn toevertrouwd blijven bevoegdheden van de federerende partijen."* In geval van een publieke federatie zijn de landen die de federatie sluiten de federerende partijen. In geval van een private zijn het de private organisaties. Die blijven dus autonoom, soeverein, onafhankelijk voor alle zaken en onderwerpen die niet aan het federale orgaan zijn toevertrouwd.

Dit impliceert dat bij het sluiten van een federatie uitsluitend moet worden vastgesteld voor welke gemeenschappelijke belangen het federale orgaan mag gaan werken met de bevoegdheden van de lidstaten. Alle andere bevoegdheden blijven bij de afzonderlijke partijen die de federatie maken. Dit impliceert dat de lijst van bevoegdheden voor het federale orgaan (a) beperkt en (b) limitatief is. Anders gezegd: het federale orgaan kan en mag niet top- down besluiten nemen over een onderwerp dat niet in die limitatieve lijst staat.

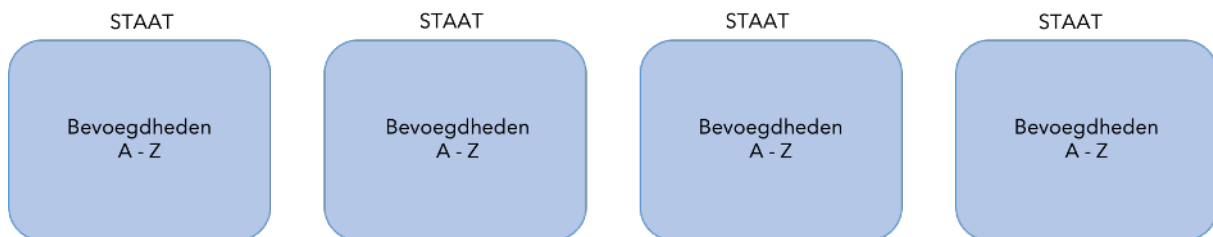
Uiteraard zullen er in de praktijk verschillen van inzicht ontstaan over de precieze interpretatie van de reikwijdte van een aan het federale orgaan toevertrouwde bevoegdheid. In een publieke federatie wordt dat opgelost door de trias politica (de scheiding van de wetgevende, de uitvoerende en de rechtsprekende macht) beheerst door een stelsel van checks and balances dat ervoor zorgt dat de scheiding bewaakt blijft. De begrippen trias politica plus checks and balances passen niet in een private federatie. Verschillen van inzicht over wat een privaat federaal orgaan wel of niet mag als gevolg van interpretatieverschillen over de reikwijdte van een bevoegdheid moet men op een andere manier oplossen. Bijvoorbeeld door in de notariële akte op te nemen dat een commissie van onafhankelijke personen met een bindend advies geschillen oplost.

Voor het maken van een federatie zijn dit de belangrijkste stappen:

- (a) De partijen die zo'n federatie willen sluiten voeren overleg over de vraag in hoeverre een federaal verband nuttig en noodzakelijk is.
- (b) Zij concentreren zich op de vraag: 'Welke limitatieve reeks van onze eigen bevoegdheden zouden we moeten toevertrouwen aan een federaal orgaan, veronderstellend dat daarmee de belangen van ons eigen land beter gediend zijn dan wanneer we elk in ons eentje proberen die belangen te verzorgen?'
- (c) Zij besteden geen minuut aan de vraag welke bevoegdheden bij de federerende partijen blijven. Dat zijn per definitie alle bevoegdheden die niet aan het federale orgaan zijn toevertrouwd. Daarom hoeft er in een federale constitutie geen bepaling te worden opgenomen over subsidiariteit. Federatie en subsidiariteit vallen samen.
- (d) Een belangrijk aspect bij het overleg over de vraag of landen wel of niet bereid zijn toe te treden tot een federatie is financieel-economisch van aard. De oprichting van de eerste federale staat in 1787-1789, de Amerikaanse, kon geschieden omdat in artikel 7 van de federale constitutie was bepaald dat de schulden van de staten die tot de federatie toetraden vanaf dat moment schulden van de federatie waren. Die staten konden dus met een schone financiële lei beginnen. In ons eigen ontwerp van een federale constitutie van 10 artikelen voor Europa is dat beginsel opgenomen in artikel 10.

6.3 Federale staatsopbouw in tekeningen

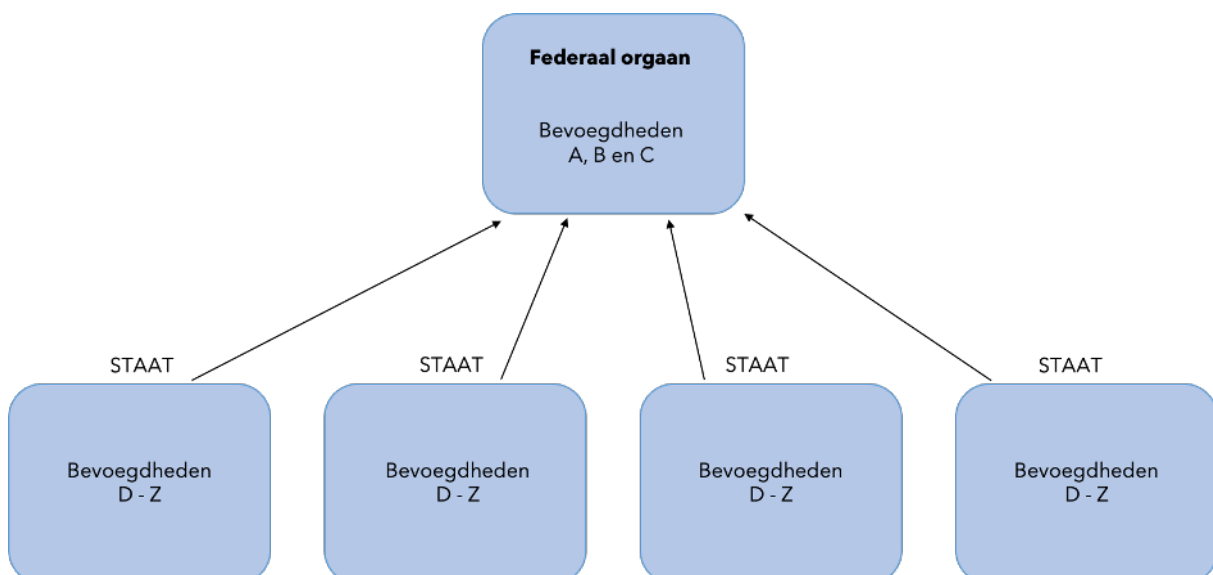
Stel er zijn vier zelfstandige staten. Elk beschikt over alle bevoegdheden van de staat, uitgedrukt in de bevoegdheden A - Z.

Zij besluiten een federatie te vormen. Daarvoor moeten ze een federaal orgaan in het leven roepen. Waarom doen ze dat? Omdat ze weten dat ze in hun eentje bepaalde belangen niet zelf kunnen behartigen. Het zijn belangen die alle lidstaten raken, gemeenschappelijke belangen dus. Bijvoorbeeld: defensie, buitenlands beleid, financieel-economisch beleid. Maar die reeks kan men aanvullen, hoewel limitatief.

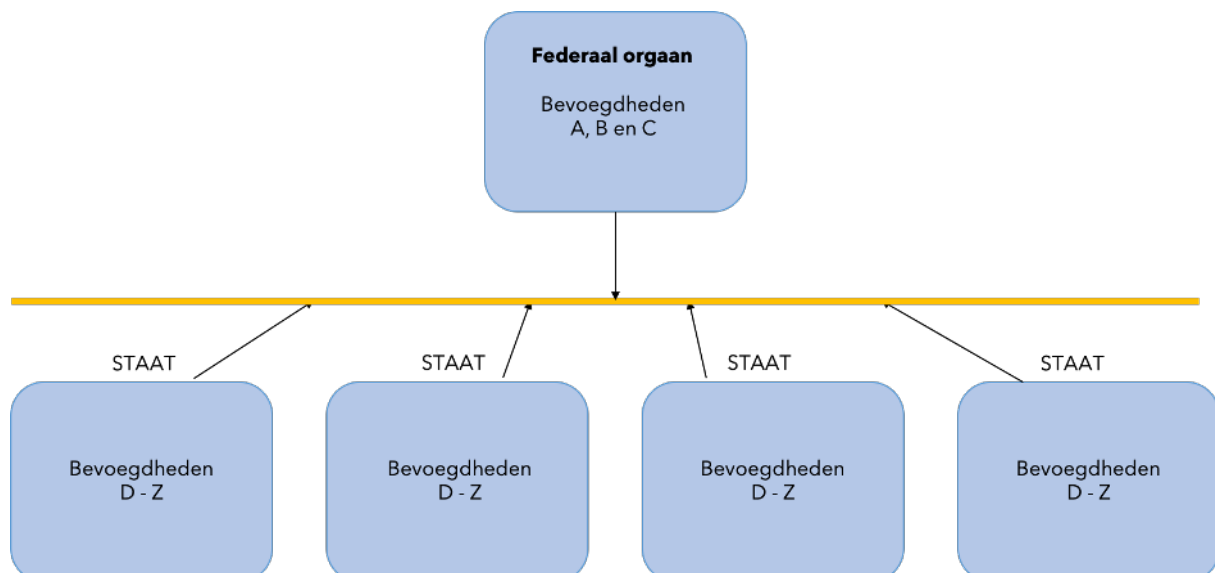
De lidstaten vertrouwen enkele van hun bevoegdheden toe aan dat federale orgaan. Ik gebruik liever niet het woord 'overdragen' van bevoegdheden omdat in dat woord de connotatie zit van 'weggeven' en 'kwijtraken'. De veronderstelling dat lidstaten van een federatie delen van hun soevereiniteit kwijtraken is de meest voorkomende misvatting die al tientallen jaren een zindelijk gesprek over federale staatsvorming hindert.

Stel dat in dit voorbeeld de lidstaten aan het federaal orgaan de bevoegdheden A t/m C toevertrouwen, maar zelf de vrije beschikking houden over de rest, dus de bevoegdheden D t/m Z. Dan ziet dat er als volgt uit.

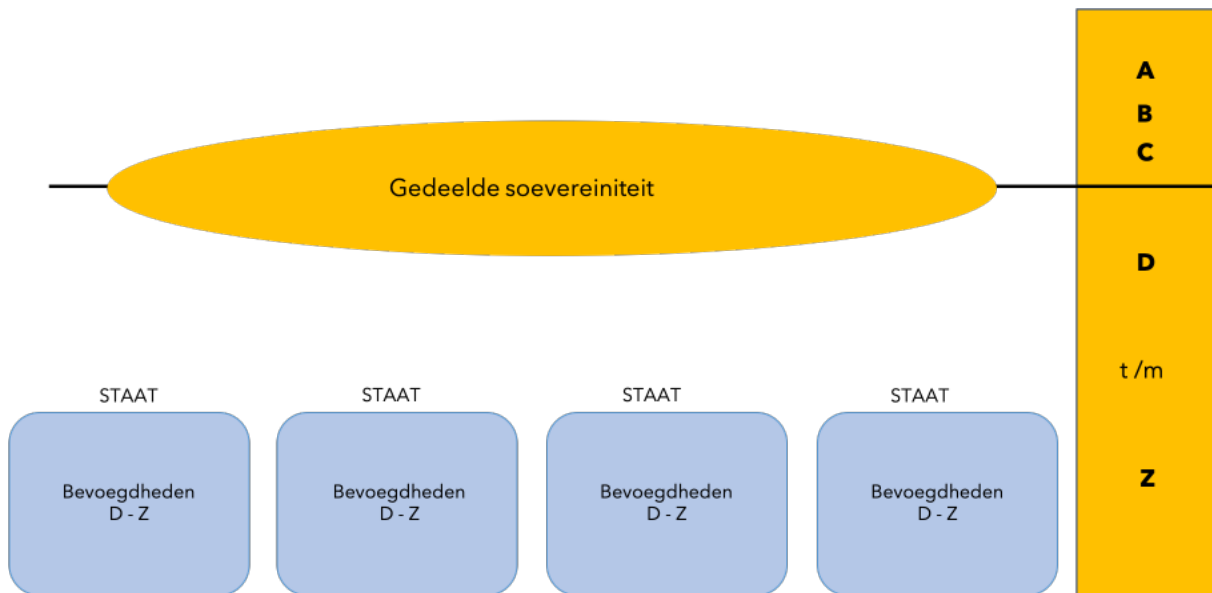

Het federale orgaan gebruikt die bevoegdheden A t/m C voor het behartigen van de gemeenschappelijke belangen. Die lidstaten zijn die bevoegdheden niet kwijt. Ze zijn slapend. Als het federaal orgaan die bevoegdheden misbruikt biedt de constitutie de mogelijkheid om ze weer terug in de boezem van de lidstaten te brengen.

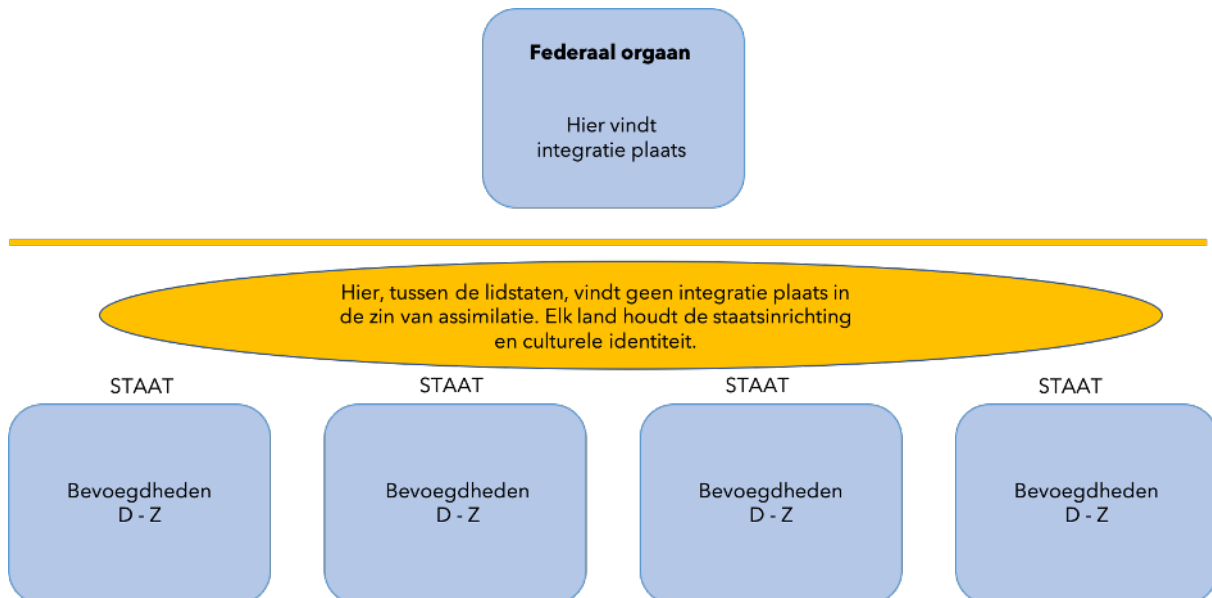
Essentieel is nu dat het federale orgaan - anders dan het geval is in de EU - geen top-down bevoegdheden heeft. Het heeft niet de bevoegdheid om tegen lidstaten te zeggen wat ze wel of niet moeten of mogen doen, behalve als het valt binnen een gemeenschappelijk belang. Beslissingen die niet gebaseerd zijn op gemeenschappelijke belangen worden gestuit door de balk tussen het federale orgaan en de lidstaten. Het omgekeerde is ook het geval. Lidstaten kunnen niet naar believen naar boven toe van het federaal orgaan verlangen om iets te doen of te laten wat buiten de lijst van belangen valt.

De volgende tekening laat zien dat federale staatsvorming zorgt voor een *verticale* scheiding van bevoegdheden waardoor er *gedeelde* soevereiniteit ontstaat.

De laatste tekening maakt duidelijk dat het begrip 'Europese integratie' in de zin van assimilatie van staten niet plaatsvindt in een federatie. Op het niveau van het federale orgaan is er geen Frans, Duits, Nederlands, Spaans etc. defensiebeleid, maar één Europees defensiebeleid. Alleen op het niveau van dat federale orgaan vindt er integratie plaats. Niet op het niveau van de lidstaten.

6.4 Hoe maak je federale staatsvorming?

De Convention van Philadelphia 1787 heeft het antwoord gegeven op die vraag:

- o Zet een kleine groep mensen bij elkaar met verstand van constitutioneel recht. In Philadelphia waren dat vijfenvijftig personen.

- Zorg ervoor dat amateurs en avonturiers zover mogelijk uit de buurt blijven. Het gaat om het belangrijkste vakwerk voor de samenleving.
- Zorg ervoor dat de burgers van tevoren precies weten wat er gebeurt, waarom en hoe, zodat ze inbreng kunnen hebben in de compositie van de constitutie.
- Beperk de constitutie tot duidelijke toedeling van bevoegdheden aan de trias politica, plus de checks and balances die de trias politica moet garanderen.
- Maak uitsluitend algemeen verbindende voorschriften. Dus vermijd uitzonderingen op die algemene regels en voorkom daarmee dat de constitutie vol loopt met veilig stellen van nationale belangen.
- Leg een ontwerp ter ratificatie voor aan de burgers die het aangaat. En daarna pas aan de betrokken parlementen.

Als Federal Alliance of European Federalists (FAEF) hebben we inmiddels de volgende zaken geregeld:

- We hebben de European Federalist Papers van Klinkers en Tombeur. Zesentwintig Papers die aan de burgers uitleggen waarom en hoe het intergouvernementele Europese statensysteem ingeruild moet voor een federaal stelsel.
- We hebben een ontwerp van een federale Constitutie voor Europa van tien artikelen, drie meer dan de Amerikaanse. Elke vermeerdering van dat aantal artikelen verzwakt de kracht van deze constitutie.
- We hebben een scenario voor een Citizens' Convention van zesenvijftig personen om dit ontwerp te verbeteren.
- We hebben een scenario voor de inbreng van burgers ter verbetering van het ontwerp, onder het voorbehoud dat het aantal van tien artikelen niet wordt overschreden.
- Het gehele proces kan binnen een jaar worden afgewikkeld, met dien verstande dat het grootste deel van het jaar gewijd is een burgercontacten terwijl de Citizens' Convention zelf, dus de finale compositie van de constitutie door 56 personen, in een week kan plaats vinden.

NAWOORD

Met dit essay streef ik de volgende doelen na.

In de eerste plaats om de discussie over federale staatsvorming van Europa te leggen op de plek waar die thuishoort: de wetenschap. Zonder wetenschap is er geen vooruitgang. Al te lang, meer dan tweehonderd jaar, wordt die vooruitgang geblokkeerd door een fundamenteel gebrek aan begripsmatige kennis van de ijzersterke kracht van federaal organiseren.

In de tweede plaats om met het methodologische begrippenkader van Ingo Piepers in te vullen wat ik al vele jaren voel aankomen: de Europese Unie is aan het einde van haar levenscyclus en staat op omvallen. Daarvoor in de plaats kan dan alleen maar de uiteindelijke federatie van de Verenigde Staten van Europa worden gevestigd.

In de derde plaats om een extra - en mogelijk beslissende - stimulans te geven aan het adagium *federating the federalists*. Een beweging die federale staatsvorming nastreeft, maar niet lid wordt van een federatie van federale bewegingen begrijpt niet wat federalisme is. Federalistische bewegingen die zich verenigen in de federatie Federal Alliance of European Federalists (FAEF) kunnen leidinggeven aan het tot stand brengen van de Verenigde Staten van Europa.

Profiel Leo Klinkers

Mr. dr. Leo Klinkers (1943) houdt zich als bestuurskundige bezig met beleid maken vanuit de samenleving volgens het adagium *All sovereignty rests with the people*.

Werkend voor overheden in binnen- en buitenland, de Verenigde Naties en de Europese Unie, heeft hij een methodologie van samenlevingsbeleid ontworpen en deze samen met Peter Hovens verder uitgebouwd.

Met Herbert Tombeur schreef hij in 2012-2013 de European Federalist Papers - inclusief een federale Constitutie voor Europa - als fundament voor het vestigen van de Verenigde Staten van Europa. Met artikelen in Europe Today Magazine en het boek *Sovereignty, Security and Solidarity*, schenkt hij aandacht aan het elementaire gedachtegoed van federale staatsvorming, inclusief commentaren op het huidige Europese statensysteem van de Europese Unie.

Onder het adagium *federating the federalists* is hij President van de European Alliance of European Federalists (www.faef.eu). Voor het promoten van federale staatsvorming als uniek instrument voor het creëren van vrede is hij President van de Federalism for Peace Foundation (www.federalismforpeace.org).